

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Διπλωματική εργασία:

**Ψυχολογική ανάλυση της εικονογράφησης του σχολικού εγχειριδίου,
"Κοινωνική και πολιτική αγωγή", της Στ' Δημοτικού.
Γνωστική και συναισθηματική ανταπόκριση
των μαθητών.**

της

Μπακάλη Ευμορφίας

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: **Ιφιγένεια Βαμβακίδου,**

Καθηγήτρια Π.Δ.Μ.

Εξεταστές

Αναστασία Χριστοδούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Α.Π.Θ

Νικόλαος Φωτόπουλος,

Επίκουρος Καθηγητής, Π.Δ.Μ

Φλώρινα, Σεπτέμβριος 2017

Ευχαριστίες

Ελπίζω μια λέξη, ένα «ευχαριστώ», να μεταφέρει πολλά μηνύματα ευγνωμοσύνης στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Ιφιγένεια Βαμβακίδου, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, για την πολύτιμη καθοδήγηση και συμπαράστασή της καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας μελέτης.

Επίσης, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω θερμά τους βαθμολογητές μου, την κ. Αναστασία Χριστοδούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και τον κ. Νικόλαο Φωτόπουλο, Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας για την συνεισφορά τους στην περάτωση αυτής της εργασίας.

Τέλος, θερμές ευχαριστίες και στον κ. Γερμανό Βασιλειάδη, Δάσκαλο, για την ουσιαστική συμβολή του στην διεξαγωγή της έρευνας.

....σε όλα τα πρόσωπα που
βρέθηκαν δίπλα μου και
έκαναν την αγάπη πράξη....

Copyright © Ευμορφία Μπακάλη, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν την συγγράφουσα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Ευμορφία Μπακάλη

A.E.M.: 0574

Ηλεκτρονική διεύθυνση: foulibakali@gmail.com

Έτος εισαγωγής: 2015

Κατεύθυνση: Σημειωτική και Επικοινωνία

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Ψυχολογική ανάλυση της εικονογράφησης του σχολικού εγχειριδίου, "Κοινωνική και πολιτική αγωγή", της Στ' Δημοτικού.

Γνωστική και συναισθηματική ανταπόκριση των μαθητών.».

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι το/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 29 - 9 - 2017

Η δηλούσα

Ευμορφία Μπακάλη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
1^Η ΕΝΟΤΗΤΑ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	7
Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	7
2^Η ΕΝΟΤΗΤΑ	9
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	9
2.1 Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ.	9
2.2 ΟΠΤΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΤΡΟΠΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ.	11
2.3 ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΙΚΟΝΑΣ-ΚΕΙΜΕΝΟΥ.	13
2.3.1 Τι εξετάζει η σημειωτική επιστήμη.....	13
2.3.2 Εικόνα, κείμενο: Δυο διαφορετικοί σημειωτικοί τρόποι.	14
2.4 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	15
2.5 ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	18
3^Η ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΕΡΕΥΝΑ	23
3.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	23
ΣΚΟΠΟΣ	23
3.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	23
<i>Roland Barthes:</i>	24
<i>A. J. Greimas</i>	25
4^Η ΕΝΟΤΗΤΑ	26
4.1 ΕΡΕΥΝΑ - ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	26
ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	26
ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	30
1 ^Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.....	30
ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ	30
Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ.....	39
1 ^Ο ΚΕΦ. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	39
2 ^Ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	44
Άλλα θρησκευματα στην Ελλάδα.	44
Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ.....	49
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ	49
2 ^Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.....	56
ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ	56
Β' ΕΝΟΤΗΤΑ.....	61

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΗΣ	61
3Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.....	68
ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ:.....	68
1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	71
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ: ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ.	71
2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	80
Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ:	80
3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	81
ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΈΝΩΣΗΣ	81
4Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.....	84
ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	84
ΕΝΟΤΗΤΑ Α΄	84
2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ	98
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	98
4Η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.....	109
ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.....	109
ΕΝΟΤΗΤΑ Β΄	109
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ 43 ΕΙΚΟΝΩΝ:	114
4.2 ΕΡΕΥΝΑ – ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	115
ΈΛΕΓΧΟΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΠΟΥ ΠΗΡΕ ΜΕΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ.	115
ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ	115
ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	116
ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ.....	116
ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ.....	116
<i>ΚΛΙΜΑΚΑ LIKERT</i>	117
ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	118
4.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ.....	118
ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	119
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ	121
ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ	124
4.4 ΈΛΕΓΧΟΣ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗΣ	125
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚΑΤΟΣΤΙΑΙΑΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΚΩΔΙΚΩΝ, ΦΩΤ. ΑΡΙΘ. 18.....	131
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚΑΤΟΣΤΙΑΙΑΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΚΩΔΙΚΩΝ, ΦΩΤ. ΑΡΙΘ. 30.....	137
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΚΑΤΟΣΤΙΑΙΑΣ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΚΩΔΙΚΩΝ, ΦΩΤ. ΑΡΙΘ. 12.....	142
5^Η ΕΝΟΤΗΤΑ.....	146
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ	146
ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ	149
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	151
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ	151

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ.....	154
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	156

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει την συναισθηματική και γνωστική ανταπόκριση των παιδιών στην θέαση φωτογραφιών από την ρεαλιστική εικονογράφηση του σχολικού εγχειριδίου της «Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής» της Στ΄ τάξης του Δημοτικού.

Η συναισθηματική ανταπόκριση αναφέρεται στα αυθόρμητα συναισθήματα, που αναδύονται εξαιτίας του περιεχομένου της κάθε εικόνας. Παράλληλα, η γνωστική ανταπόκριση εξετάζεται ως προς την σχέση με τα εικονικά στοιχεία, (εικονογράμματα, κώδικες-δομές σημασίας, συνειρμικό μήνυμα) ή το γλωσσικό κείμενο του μαθήματος.

Για την επίτευξη του ερευνητικού στόχου, πραγματοποιήθηκε μια εκτενής θεωρητική αναζήτηση σχετικά με τον ρόλο της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια, τα μέχρι στιγμής ερευνητικά δεδομένα, το εννοιολογικό πλαίσιο της σημειωτικής επιστήμης και την χρήση των σημειωτικών εργαλείων στην ανάλυση των εικονικών και γλωσσικών μηνυμάτων. Στην συνέχεια αναλύθηκαν σημειωτικά όλες οι ρεαλιστικές φωτογραφίες του σχολικού εγχειριδίου, με σκοπό τον εντοπισμό των εικονικών στοιχείων. Επιπρόσθετα, συντάχθηκε κατάλληλο ερωτηματολόγιο, με το οποίο συλλέχθηκε το υλικό της έρευνας, δηλαδή οι φωτογραφικές επιλογές των παιδιών και η «πληροφορία-αξία» που προσλάμβαναν από κάθε μια φωτογραφία.

Τα δεδομένα αυτά αναλύθηκαν με την χρήση της μεθόδου της Δομικής Σημαντικής του Algridas Greimas.

Τα κύρια αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν πως η επιλογή της κάθε φωτογραφίας από τα παιδιά έχει σχέση με το θέμα που αυτή προβάλλει και η γνωστική ανταπόκριση βασίζεται κυρίως στο γλωσσικό κείμενο του μαθήματος.

Λέξεις - Κλειδιά: συναισθημα, γνωστική ανάπτυξη, σημασία, σημειωτική, επικοινωνία.

ABSTRACT

This study attempts to investigate children's cognitive and emotional responses to photographs from the realistic illustration of the school manual of "Social and Political Education" of the 6th grade of elementary school.

The emotional response refers to the feelings that emerged spontaneously due to the content of each image. At the same time, the cognitive response is examined in terms of the relation with the visual elements (pictograms, code-structures of significance, associative message- connotation) or the linguistic text of the course.

In order to achieve the research goals, there has been extensive theoretical research about the role of the image in the textbooks, the current research data, the conceptual framework of semiotic science and the use of Semiotic Methodology for the analysis of visual and linguistic messages.

Then, Semiotic tools were employed to analyze all the realistic photos of the school textbook, as a means to locate the visual elements. Additionally, a suitable questionnaire has been designed and it used to gather the information for the process of collecting and analyzing the data, namely children's photographic choices and the "information-value" they received from each photograph.

These data were analyzed using the Algridas Greimas Structural Significant Method.

The main results of the survey showed that the choice of each photograph by the children is related to the subject of the photograph and the cognitive response is based mainly on the linguistic text.

Key-words: Emotion, Cognitive Development, Significance, Semiotics, Communication.

1^η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρώτο βιβλίο του παιδιού είναι ένα εικονογραφημένο βιβλίο. Οι σελίδες του με μεγάλες πολύχρωμες εικόνες, χαμογελαστά συνήθως πρόσωπα, τοπία και ζώα με ελάχιστες λέξεις καθηλώνουν τους μικρούς αναγνώστες. Τα παιδιά κοιτούν τις εικόνες ή «διαβάζουν» το βιβλίο και χαίρονται ή προβληματίζονται ανάλογα με το περιεχόμενο τους. Με άλλα λόγια, το παιδί σημασιοδοτεί την εικόνα, λαμβάνει κάποιο μήνυμα και εκφράζει τα συναισθήματά του. Επιπλέον, η Σιβροπούλου, (2006) επισημαίνει πως η ερμηνεία μιας εικόνας από το παιδί του επιτρέπει να αναπτύξει στοιχεία της ταυτότητάς του και να προσεγγίσει μελλοντικούς κοινωνικούς ρόλους.

Αναμφίβολα, ο ρόλος της εικόνας είναι εξαιρετικά σημαντικός και ο Comenius το 1668 εκτίμησε πως η χρήση της στα σχολικά εγχειρίδια καθιστά την διδασκαλία αποτελεσματικότερη, (Μπενέκος, 1981). Η εικόνα αποτελεί ένα μήνυμα το οποίο έχει δημιουργό και αποδέκτες των πληροφοριών που μεταφέρει. Ο Πλειός, (2005), επισημαίνει πως, ο λόγος όμως που το μήνυμα συνδέεται με την εικόνα ως μέσο επικοινωνίας παίζει «καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των σημασιών ενός κειμένου, όπως και των ιδεολογικών του στρατηγικών. Αυτή είναι και η αιτία που ο εκτεταμένος «εξεικονισμός της εκπαίδευσης» επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τις σημασίες και τον τρόπο παραγωγής των σημασιών από τα σχολικά εγχειρίδια και κατ' επέκταση τον τρόπο κατανόησης και αξιολόγησης της πραγματικότητας και της αλήθειας».

Πέρα από κάθε ρόλο, είτε αυτός είναι διδακτικός, παιδαγωγικός, διακοσμητικός, η εικόνα καθιστά το παιδί ως θεατή και ο Sorlin, (2004) επισημαίνει πως η απόλαυση μιας εικόνας απαιτεί ψυχολογική διερεύνηση, καθώς αναδύονται αυθόρμητα συναισθήματα, αφού οι εικόνες τις περισσότερες φορές δεν περιορίζονται από λέξεις.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση παρουσιάζει μικρό αριθμό ερευνών, σχετικών με την εικονογράφηση. Οι έρευνες αυτές, όπως θα παρακολουθήσουμε στην συνέχεια, αναφέρονται στα σχολικά εγχειρίδια, όπου η καταλληλότητα τους εξετάζεται σε σχέση και με την εικονογράφηση.

Ο Γρόσδος, (2008) στην έρευνα του με στόχο την «καταγραφή του ρόλου της εικόνας στην γλωσσική διδασκαλία», αναφέρει πως «οι υπάρχουσες έρευνες είναι μικρής κλίμακας, καθώς ασχολούνται συνήθως με μικρό αριθμό βιβλίων ή προσεγγίζουν

ορισμένες μόνον πλευρές της εικόνας», όπως η έρευνα του Κασβίκη, (2004), η οποία εξετάζει το είδος της απεικόνισης των αρχαιολογικών κειμένων.

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα δεδομένα, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να διερευνήσει την ψυχολογική ανταπόκριση των παιδιών στην εικονογράφιση. Ειδικότερα, τα ερωτήματα που τίθενται είναι:

- Γιατί διαλέγουν μια φωτογραφία και πόσο ενδιαφέρουσα είναι αυτή;
- Ποια συναισθήματα αναδύονται από την θέασή της;
- Ποια πληροφορία-αξία προσλαμβάνουν από τις φωτογραφίες;

Περιορισμοί της έρευνας

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να τονιστεί πως δεν έχει διεξαχθεί παρόμοια έρευνα. Μόνο η Μωραΐτη, (2008) στην έρευνά της με θέμα, «Η Εικονογράφιση Των Σχολικών Βιβλίων, Αισθητικές Ψυχολογικές και Παιδαγωγικές Προϋποθέσεις και Προοπτικές» εξετάζει και «την ανταπόκριση των παιδιών στις εικονογραφήσεις και στις εικόνες ή στο έργο τέχνης γενικότερα». Παρόλα αυτά, προσδοκούμε πως το αποτέλεσμα θα θέσει μια νέα ερευνητική οπτική στο ερευνητικό πεδίο της εικονογράφισης των σχολικών εγχειριδίων, ώστε να απαντηθούν περισσότερα ερωτήματα για την αποτελεσματικότερη χρήση και τον ρόλο της εικόνας.

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Για την άρτια παρουσίαση του θέματος η έρευνα διαρθρώθηκε σε 5 Ενότητες.

Στην 1^η ενότητα παρουσιάζεται η Εισαγωγή και η Δομή της έρευνας. Στην 2^η ενότητα γίνεται εκτενής αναφορά του Θεωρητικού Μέρους, το οποίο διαιρείται σε 5 υπο-ενότητες. Η 1^η υποενότητα αναφέρεται στην «Εικονογράφιση του Σχολικού εγχειριδίου», τους κανόνες για την ορθή επιλογή και την χρήση των εικόνων, καθώς και τις λειτουργίες της εικόνας μέσα στο κείμενο. Κατά συνέπεια, η 2^η υποενότητα περιγράφει τον «Οπτικό Γραμματισμό» και τα «Πολυτροπικά κείμενα», έννοιες απαραίτητες για να προσδιορισθεί επακριβώς η νέα γλώσσα, η γλώσσα της εικόνας, η οποία κρίνεται απαραίτητη στην προσέγγιση του βιβλίου ως πολυτροπικό κείμενο. Η 3^η υποενότητα περιλαμβάνει την παρουσίαση της «Σημειωτικής επιστήμης» και την χρήση της ως προς την ανάλυση εικόνας-κειμένου. Συνεχίζοντας, η 4^η υποενότητα περιγράφει τα έως τώρα ερευνητικά

δεδομένα, ενώ η 5^η υποενότητα επικεντρώνεται στην παράθεση δυο θεωριών σχετικά με την γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη.

Στην 3^η ενότητα περιγράφεται η Μεθοδολογία της έρευνας. Γίνεται αναφορά στον Σκοπό και στον τρόπο επίτευξής του. Ακόμη παρουσιάζεται εκτεταμένα η Μέθοδος ανάλυσης η οποία τεκμηριώνεται από το ανάλογο θεωρητικό υπόβαθρο.

Στην 4^η ενότητα γίνεται η παρουσίαση της έρευνας, η οποία χωρίζεται σε δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η Σημειωτική Ανάλυση του Εικονογραφικού Υλικού του εξεταζόμενου σχολικού εγχειριδίου, οι Διαπιστώσεις και τα Συμπεράσματα. Στο δεύτερο μέρος περιγράφεται ο έλεγχος της συναισθηματικής και γνωστικής ανταπόκρισης του δείγματός των παιδιών που πήρε μέρος στην έρευνα. Ακόμη, γίνεται αναφορά στα «Μέσα» και στην «Διαδικασία συλλογής δεδομένων».

Τέλος, στην 5^η ενότητα ακολουθούν τα Συμπεράσματα, η Συζήτηση και οι Γενικές Διαπιστώσεις που προκύπτουν από τις αναλύσεις που προηγήθηκαν. Το κεφάλαιο αυτό κλείνει με την διατύπωση κάποιων προτάσεων για περαιτέρω έρευνα.

2^η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

2.1 Η εικονογράφηση του σχολικού εγχειριδίου.

Η εικονογράφηση συνέβαλε αποφασιστικά στην εξέλιξη του σχολικού βιβλίου. Οι βελτιωμένες εκτυπωτικές τεχνικές και τα προγράμματα επεξεργασίας εικόνας έχουν αλλάξει θεαματικά την εμφάνιση των σελίδων των βιβλίων αυτών, τόσο σχεδιαστικά όσο και χρωματικά. Οι εικόνες αυτές έχουν διδακτικό σκοπό και διαφέρουν κατά πολύ από τις εικόνες που χρησιμοποιούνται στα ψυχαγωγικά βιβλία.

Η χρησιμότητα των εικόνων είναι πολύ μεγάλη, όταν χρησιμοποιούνται ως μέρος ενός κειμένου, το οποίο δίνει πληροφορίες για γεγονότα, καταστάσεις ή αντικείμενα, τα οποία δεν είναι μέρος της καθημερινότητας του μαθητή, (Seguin, 1989).

Έτσι το σχολικό βιβλίο, σύμφωνα με τους Καψάλη και Χαραλάμπους, (1995, σελ. 38), ενημερώνει, παρουσιάζει στον μαθητή την πραγματικότητα, ρυθμίζει την διδασκαλία ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών και οδηγεί στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Οποσδήποτε όμως, χρειάζεται να λάβουμε σοβαρά υπόψη, ότι το θέμα δεν είναι μόνο η γνωριμία με την πραγματικότητα αλλά και η ερμηνεία της πραγματικότητας, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από ένα συνδυασμό κειμένων με εικόνες.

Επιπρόσθετα, οι ίδιοι συγγραφείς αναφέρουν πως σύμφωνα με τον Bruner, (1966), οι εικόνες, τα σχεδιαγράμματα, οι γραφικές παραστάσεις κ.ά. παρουσιάζουν με συνοπτικό τρόπο, την πραγματικότητα στον μαθητή και μάλιστα, η όλη παρουσίαση θα πρέπει να εξασφαλίζει δυνατότητες ερμηνείας της πραγματικότητας ανάλογα με το επίπεδο γνωστικής ανάπτυξης των παιδιών, (Καψάλης και Χαραλάμπους, 1995, σελ. 128-129),

Δομικά, η εικονογράφηση, ως αναπόσπαστο μέρος του σχολικού βιβλίου, θα πρέπει να εναρμονίζεται με κανόνες, οι οποίοι την καθιστούν λειτουργική, ώστε να παρουσιάζεται η ύλη αποτελεσματικά. Δεδομένου ότι οι εικόνες απευθύνονται και στο συναίσθημα με σκοπό την μείωση της έντασης που δημιουργεί το κείμενο, λειτουργώντας κατά αυτό τον τρόπο επικουρικά ως προς την αύξηση του κινήτρου των μαθητών για μάθηση, οι Καψάλης και Χαραλάμπους, (1995, σελ. 151), επισημαίνουν πως:

«...»

1. Η επιλογή των εικόνων και σχημάτων πρέπει να γίνεται με βάση την αναμενόμενη λειτουργία τους σε συνδυασμό με το κείμενο και άλλα στοιχεία της δομής του σχολικού εγχειριδίου.
2. Οι εικόνες και τα σχήματα πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά προς το κείμενο και να βοηθούν στην κατανόησή του.
3. Τα χρώματα γενικά επηρεάζουν το συναίσθημα και συμβάλλουν σημαντικά στην δραστηριοποίηση των κινήτρων μάθησης των μαθητών.
4. Το μέγεθος μιας εικόνας ή ενός σχήματος πρέπει να είναι ανάλογο με το περιεχόμενο του κειμένου που συνοδεύει.
5. Οι λεζάντες των εικόνων και των σχημάτων πρέπει να είναι σύντομες και περιεκτικές.
6. Η αρίθμηση των εικόνων και των σχημάτων πρέπει να επιτρέπει την ταχεία ανεύρεσή τους στο σχολικό εγχειρίδιο.
7. Οι εικόνες και τα σχήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε κατάλληλο συνδυασμό με άλλα εποπτικά μέσα διδασκαλίας.

...»

Εκτός από την εφαρμογή συγκεκριμένων κανόνων χρήσης της εικόνας, χρειάζεται επίσης να τονιστεί η γνωστική λειτουργία της εικόνας καθαυτής μέσα στο κείμενο. Ο Levin, το 1981, ανέφερε πως, όλοι οι τύποι των εικόνων δεν εξυπηρετούν εξίσου την μάθηση. Για παράδειγμα, οι άσχετες με το κείμενο εικόνες μπορεί να υποστηρίζουν πολλές άλλες διαδικασίες, όχι όμως την ανάκληση κειμένου. Αντίθετα, σύμφωνα με διαφορετικές θεωρίες της μάθησης και της μνήμης, οι σχετικές με το κείμενο εικόνες, εικάζεται πως θα είναι ευεργετικότερες. Έτσι, με κριτήριο την σχετικότητα της εικόνας σε σχέση με το ενσωματωμένο κείμενο πρότεινε πέντε λειτουργίες:

1. Διακοσμητική λειτουργία: Η εικόνα δεν έχει σχέση με το περιεχόμενο του κειμένου και χρησιμοποιείται για αισθητικούς κυρίως λόγους παρά με σκοπό να υποστηρίξει με πρόσθετες πληροφορίες το κείμενο που συνοδεύει. Η διακοσμητική λειτουργία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί επίσης και για την μεγιστοποίηση της εμπορικότητας κάποιου βιβλίου αλλά και ως ερέθισμα προς τους μαθητές, με σκοπό να αυξήσει το ενδιαφέρον τους για το περιεχόμενο. Σε γενικές γραμμές, όμως η διακοσμητική λειτουργία δεν αφορά εικόνες που σχετίζονται με το περιεχόμενο κάποιου κεφαλαίου ή βιβλίου.

2. Αναπαραστατική λειτουργία: Οι εικόνες που «διηγούνται» το ίδιο θέμα με το γραπτό κείμενο λειτουργούν αναπαραστατικά. Αυτή η λειτουργία εξυπηρετεί την ενίσχυση των γεγονότων που περιγράφονται από το κείμενο.
3. Οργανωτική λειτουργία: Οι εικόνες συνήθως χρησιμοποιούνται για να προσδώσουν μεγαλύτερη συνοχή στο κείμενο. Το γνωστό «μια εικόνα χίλιες λέξεις» ταιριάζει απόλυτα στην οργανωτική λειτουργία, ιδιαίτερα όταν κάποια παράγραφος παραθέτει διακριτές διαφορές από διάφορα αντικείμενα, συνοδευόμενα από την κατάλληλη εικόνα.
4. Ερμηνευτική λειτουργία: Συνήθως, όταν ένα κείμενο παραθέτει δυσνόητα νοήματα ή περιγραφές, οι εικόνες, χρησιμοποιούνται παρέχοντας διευκρινίσεις για την κατανόηση του κειμένου.
5. Μετασχηματιστική λειτουργία: Η λειτουργία αυτή σχεδιάστηκε με στόχο, η εικόνα να επιδρά κατευθείαν στην μνήμη του μαθητή. Αυτό επιτυγχάνεται με την δημιουργία μιας εικόνας, η οποία εστιάζει στις πιο κρίσιμες πληροφορίες του κειμένου, ενώ παράλληλα συσχετίζει σε ένα οργανωμένο πλαίσιο τμήματα της πληροφορίας, παρέχοντας στον μαθητή έναν μέσο, από το οποίο μπορεί να ανακαλέσει εύκολα την πληροφορία, όταν θα καταφύγει σε αυτό.

Συνοψίζοντας, οι εικόνες λειτουργούν κατά ορισμένο τρόπο παράλληλα με το κείμενο και ακολουθούν κανόνες, οι οποίοι εξασφαλίζουν την αρτιότερη παρουσίαση του θέματος που διαπραγματεύεται το σχολικό βιβλίο. Σε ότι αφορά το μήνυμα που η κάθε εικόνα μεταφέρει κρίνεται απαραίτητο να επεκταθούμε και να αναλύσουμε τις έννοιες του «οπτικού γραμματισμού» και της «πολυτροπικότητας».

2.2 Οπτικός Γραμματισμός και Πολυτροπικά Κείμενα.

Η παρουσία της εικόνας είναι ολοφάνερο πως έχει κατακλύσει τα σχολικά εγχειρίδια, το κατεξοχήν εργαλείο του παιδαγωγικού γραμματισμού. Η νέα επικοινωνιακή τάση, όπως αυτή καθορίζεται από την εικόνα, προβάλλει την ανάγκη για τον οπτικό γραμματισμό και την εξέταση του βιβλίου ως πολυτροπικού υλικού, δηλαδή, ως κειμένου όπου, δεν εστιάζουμε μόνον στα γλωσσικά του στοιχεία αλλά εξίσου και στα μη-γλωσσικά, όπως είναι η εικόνα, (Χοντολίδου, 1999).

Με τον όρο «Οπτικός Γραμματισμός»¹, (visual literacy) επεκτείνεται η έννοια της προφορικής γλώσσας, (verbal language) και αναφερόμαστε πλέον στην γλώσσα της εικόνας, η οποία περιλαμβάνει την ικανότητα κατανόησης, ερμηνείας και κριτικής αποτίμησης του απεικονιστικού περιεχομένου της εικόνας, (Lin-Lu & Doshier, 2012). Συμπληρωματικά, ένας λειτουργικός ορισμός αναφέρεται επιπλέον, στην ικανότητα κάποιου να στέλνει και να λαμβάνει με ακρίβεια μηνύματα, τα οποία μεταδίδονται και γίνονται αντιληπτά μέσα από την αίσθηση της όρασης, (Rezabek, 2005).

Με δεδομένα τα παραπάνω δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι, για τον τρόπο που η εικόνα αποκτά νόημα από τον θεατή απασχολεί πολλά ερευνητικά πεδία, που έχουν σχέση με τις νευροεπιστήμες, την τέχνη και τις οπτικές αναπαραστάσεις, την οπτική σημειωτική, την οπτική ρητορική, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας,(MME), τις πολιτισμικές σπουδές και την αισθητική. Ας σημειωθεί ακόμη ότι, επειδή οι οπτικές πληροφορίες παίρνουν μορφή, τόσο από την άμεση όσο και από την εικονική πραγματικότητα των MME, η οπτική μάθηση, γενικότερα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως παράγωγο της οπτικής επικοινωνίας, (Barry, 2012).

Στο πλαίσιο αυτό κατανοούμε την σπουδαιότητα της εκπαίδευσης στην οπτική μάθηση αλλά και συνάμα την δυσκολία επιλογής του πεδίου για την αποτελεσματικότερη προσέγγισή της. Η θέση του Rudolf Arhneim το 1969, (Σπυριδάκη, 2010) στο θέμα της εκπαίδευσης παραμένει επίκαιρη, καθώς προτείνει οι μαθητές να έρχονται σε επαφή με τα έργα τέχνης, επειδή μέσα από την πρόσληψη των οπτικών ερεθισμάτων, δυνητικά προχωρούν στην επεξεργασία τους. Βασικό ρόλο στην διεργασία αυτή παίζει η εμπειρία του κάθε παιδιού και η ήδη αποκτημένη γνώση. Οπωσδήποτε χρειάζεται να εντοπισθούν οι γνωστικοί μηχανισμοί, ο τρόπος σκέψης με τον οποίο οδηγούνται στην νοηματοδότηση της εικόνας, από την οποία απορρέει και ο εποικοδομητικός προβληματισμός.

---

¹ Οπωσδήποτε ο «οπτικός γραμματισμός» αποτελεί μια συνιστώσα του πολυγραμματισμού. Ο όρος περιγράφει την διευρυμένη έννοια του «γραμματισμού» υποδηλώνοντας την «ποικιλία των μορφών κειμένου που έχουν σχέση με τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των πολυμέσων αλλά και την ποικιλία μορφών κειμένου που παράγονται μέσα σε μια πολύγλωσση και πολιτισμική κοινωνία» (Χατζησαββίδης 2004, σ.115). Επομένως, οι πολυγραμματισμοί δεν στηρίζονται μόνο στον γλωσσικό σημειωτικό τρόπο, αλλά συνδυάζουν διάφορα σημειωτικά συστήματα που παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην παραγωγή νοήματος. Έτσι, τα σημειωτικά συστήματα που παράγουν ένα κείμενο δεν αποτελούν απλή συνάρθρωση, αλλά ένα ενιαίο σύνολο διαφορετικά οργανωμένων τρόπων (mode) (Χοντολίδου 2005, σ.93).

2.3 Σημειωτική Ανάλυση Εικόνας-Κειμένου.

2.3.1 Τι εξετάζει η Σημειωτική επιστήμη

Η Σημειωτική μελετά τα σημεία μέσα στην κοινωνία, (Chandler, 1994). Είναι η επιστήμη της σημασίας και αποτελεί μια μέθοδο ανάλυσης όλων των φαινομένων σημασίας. (Λαγοπούλου – Boklund, 1982, σελ. 15-23, Χριστοδούλου, 2007, σελ. 19). Ο Flusser, το 2008, αναφέρει πως η σημειωτική, το σημείο και το νόημα είναι σαν μια κοινή γλώσσα, η οποία μπορεί να αναλύσει εικόνες και φωτογραφίες, χωρίς να χρειάζεται άλλη διευκρίνιση. Στο ερευνητικό πεδίο της σημειωτικής, τα σημεία περιλαμβάνουν λέξεις, εικόνες, ήχους, χειρονομίες και αντικείμενα, (Chandler, 1994, σελ. 3,4).

Τα σημεία εντοπίζονται στα συστήματα σημασίας που είναι κατά βάση κοινωνικά. Αν για παράδειγμα, μια σημασία είναι επικοινωνήσιμη είναι και κοινωνική, γιατί μπορεί να επιτευχθεί μόνο με αναφορά σε κάποιο σύστημα σημασίας. Άρα, σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία υπάρχουν συστήματα σημασίας και μέσω αυτών οι άνθρωποι συλλαμβάνουν τον κόσμο τους, αλλά και το δικό τους ρόλο στον κόσμο αυτό. (Λαγοπούλου, 1983, σελ. 15)

Οι δύο κυριότεροι στοχαστές της σημειωτικής είναι ο Αμερικάνος πραγματιστής φιλόσοφος Charles Sanders Peirce (1839-1914) και ο Ελβετός γλωσσολόγος Ferdinand de Saussure (1857-1913), οι οποίοι την ίδια περίπου εποχή θεμελίωσαν την επιστήμη της σημειωτικής και της σημειολογίας αντίστοιχα, αλλά χωρίς ο ένας να γνωρίζει τη μελέτη του άλλου. Ο Saussure όμως, ως θεμελιωτής και της δομικής γλωσσολογίας, θεωρούσε πως η γλώσσα κατείχε προνομιούχο ρόλο σε σχέση με τα υπόλοιπα συστήματα σημασίας. Αντίθετα, ο Peirce ασχολήθηκε κυρίως με τα σύμβολα. (Λαγοπούλου: 1983, σελ. 16)

Σύμφωνα με το Saussure, τα σημεία είναι μονάδες σημασίας που παίρνουν τη μορφή λέξεων, εικόνων, ήχων, ενεργειών ή αντικειμένων, (Chandler, 1994: 8). Αναλυτικότερα, το σημείο αποτελείται από,

- το σημαίνον (signifier): το υλικό μέρος του σημείου, (στην προφορική γλώσσα τα κύματα αέρος, ο ήχος),
- το σημαινόμενο (signified): το νόημα ή η ιδέα του σημείου, η σημασία.

Το πραγματικό αντικείμενο στο οποίο αντιστοιχεί ένα σημείο λέγεται αναφορά (referent), (Boklund- Λαγοπούλου, 1980, σελ. 10). Να σημειωθεί εδώ πως το σημείο

είναι ο ελάχιστος φορέας σημασίας και φέρει μια άμεση σημασία (δήλωση- denotation) και μια έμμεση σημασία (συνδήλωση- connotation),(Χριστοδούλου: 2015γ) .

Από την άλλη, ο βορειοαμερικανός φιλόσοφος Charles Sanders Peirce, (1839-1914), ονομάζει αυτή την επιστήμη “Σημειωτική”. Η σημειωτική είναι αυτή η επιστήμη που ενδιαφέρεται για την απόδοση σημασίας σε οτιδήποτε γύρω μας και στις μέρες μας είναι ένας όρος που αγκαλιάζει ολόκληρο το επιστημονικό πεδίο, (Chandler, 1994).

Ο Peirce, ο δεύτερος θεμελιωτής της Σημειωτικής επιστήμης, προτείνει τρία μέρη-στοιχεία αναφορικά με τα επίπεδα του σημείου:

1. το αντιπροσωπεύον (representamen), δηλαδή η μορφή που παίρνει το σημείο και πιθανόν να μην είναι υλική,
- 2.το ερμηνευμα (interpretant), δηλαδή η έννοια που αποδίδεται στο σημείο και
3. το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται το σημείο .

Ο Ουμπέρτο Έκο το 1994 υποστηρίζει πως η σημειωτική μελετά κάθε πολιτισμική διαδικασία ως διαδικασία επικοινωνίας, η οποία υπόκειται σε ένα σύστημα αξιών.

Το πρώτο σύγχρονο εγχειρίδιο σημειωτικής ανήκει στον Roland Barthes -Éléments de sémiologie (Στοιχεία σημειολογίας), που δημοσιεύθηκε το 1964 στο περιοδικό Communications της École Pratique des Hautes Etudes και λίγο αργότερα ως αυτόνομο βιβλίο. Ο Roland Barthes, ακόμη, είναι αυτός που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη σημειωτική ανάλυση του λεκτικού και του εικονικού συστήματος, της διαφήμισης, προτείνοντας το γλωσσολογικό μοντέλο ως κυρίαρχο για κάθε σημειωτική ανάλυση,(Χριστοδούλου, 1996). Η ανάλυση σύμφωνα με τον Barthes, χωρίζεται σε δύο επίπεδα, το κυριολεκτικό και το συνειρμικό. Τα δύο αυτά επίπεδα είναι διαφορετικά, αλλά όταν συνδυάζονται συμπληρώνονται και παράγουν ιδεολογία. Τέλος, θεωρεί πως στη διαφήμιση η σημασία της εικόνας είναι σκόπιμη, ώστε τα εκ των προτέρων σχηματισμένα σημαινόμενα του διαφημιστικού μηνύματος να μεταδοθούν με σαφήνεια.

2.3.2 Εικόνα, κείμενο: Δυο διαφορετικοί σημειωτικοί τρόποι.

Ο οπτικός και γλωσσικός γραμματισμός συνιστούν δυο σημειωτικούς τρόπους, (modes), επικοινωνίας, οι οποίοι εμπεριέχονται στα σχολικά βιβλία καθιστώντας τα πολυτροπικά κείμενα. Ειδικότερα, ο όρος πολυτροπικότητα αφορά τα μηνύματα ενός κειμένου, τα

οποία για να γίνουν κατανοητά, δομούνται με την γλώσσα, την εικόνα, τις κιναισθητικές πράξεις, (πχ, χειρονομίες, πόζες, κά.), (Χοντολίδου, 1999),(Serafini, 2010). Οι Στάμου , Τρανός και Χατζησαββίδης, (2004, σ. 666-672), αναφέρουν πως «ένα πολυτροπικό σημειωτικό προϊόν είναι σύνθεση επιμέρους σημειωτικών τρόπων, οι οποίοι επηρεάζονται και διαπλέκονται μεταξύ τους. Τα στοιχεία που πηγάζουν από αυτήν την επίδραση και τη διαπλοκή είναι αυτά που συνθέτουν την πολυτροπικότητα». Οι εισηγητές του όρου «πολυτροπικότητα» είναι οι Kress, G. και Van Leeuwen, οι οποίοι προσπάθησαν να αναδείξουν τον κοινωνικό χαρακτήρα της επικοινωνίας που προβάλλεται μέσα από τα κείμενα. Αναπόφευκτα, «διευρύνθηκε η έννοια του γραμματισμού ως επικοινωνιακά δομούμενης διεργασίας, η οποία διαμορφώνεται σε σχέση με το πλαίσιο, μέσα στο οποίο συντελείται», (Παπαδημητρίου, 2010, σ. 20). Ακόμη, οι ίδιοι συγγραφείς δημιούργησαν ένα νέο μεθοδολογικό εργαλείο, την «Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού», όπου εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο τα απεικονιστικά στοιχεία της εικόνας, (οι άνθρωποι, η τοποθεσία, τα διάφορα αντικείμενα), συνδυάζονται για να παράγουν «οπτικές δηλώσεις» διαφορετικής συνθετότητας και σημαντικότητας, πάντα με σκοπό να παράγουν σημασίες, ανάλογες του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος, (Kress, Van Leeuwen, 2010).

Γίνεται σαφές, ότι οι πληροφορίες που μεταφέρονται από το σχολικό εγχειρίδιο στους μαθητές στηρίζονται σε δυο διαφορετικές δομές: την γλωσσική και την εικονική. Οι δομές αυτές μπορεί μεν να συγκλίνουν είναι όμως ετερογενείς, δηλαδή δεν μπορούν να αναμιχθούν. Αναλυτικότερα, η κειμενική δομή χρησιμοποιεί λέξεις για την μετάδοση της ουσίας ενός μηνύματος, ενώ η εικονική ή φωτογραφική μεταχειρίζεται χρώματα, επιφάνειες και γραμμές. Έτσι, για να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο εικόνα και λέξεις αλληλοσυμπληρώνονται, θα πρέπει η κάθε δομή να μελετηθεί ξεχωριστά, (Barthes, 1988).

2.4 Ερευνητικά δεδομένα

Τα σχολικά εγχειρίδια έλκουν το ενδιαφέρον των ερευνητών, διεθνώς. Αρχικά, οι περισσότερες εργασίες είχαν ως αντικείμενο την Παιδαγωγική της Ειρήνης. Κατόπιν, το εύρος των ερευνών διευρύνθηκε. Οι Καψάλης και Χαραλάμπους, (1995,σελ. 209), συνοψίζοντας τις ήδη υπάρχουσες εργασίες εντόπισαν τρεις κατηγορίες ερευνών:

1. Τις έρευνες που εστιάζουν στο περιεχόμενο και προσπαθούν να διακρίνουν τυχόν προκαταλήψεις ή προπαγανδιστικά στοιχεία εναντίον κάποιου αντιπάλου, με σκοπό την βελτίωση και ανάπτυξη της αγωγής της Ειρήνης.
2. Θεωρώντας το σχολικό βιβλίο ως δείκτη κοινωνικής ανάπτυξης, κάποιες έρευνες ασχολούνται με την ιδεολογική ανάλυση περιεχομένου και διερευνούν θεσμούς, αξίες, πρότυπα και άλλα θέματα που αφορούν την εξέλιξη της κοινωνίας.
3. Τέλος, πολλές έρευνες εξετάζουν τα σχολικά βιβλία με επιστημονικά και παιδαγωγικά κριτήρια για να διαπιστώσουν την καταλληλότητά τους.

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση αυτή, στην Ελλάδα οι έρευνες στρέφονται κυρίως σε θέματα ιδεολογικής φύσης, (2^η κατηγορία) και λιγότερο σε θέματα προκαταλήψεων-προπαγάνδας, (1^η κατηγορία) και καταλληλότητας. (3^η κατηγορία).

Ο Βρεττός, (1999), διερευνώντας την χρήση της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας, διαπίστωσε ότι οι συγγραφείς των βιβλίων αυτών δεν είχαν δώσει την δέουσα προσοχή, με αποτέλεσμα οι εικόνες να είναι διακοσμητικά στοιχεία και να αποτελούν απλό συμπλήρωμα του κειμένου. Αναπόφευκτα, η σύνδεση εικόνας-κειμένου υπήρξε χαλαρή, πράγμα που φανερώνει, πως σε αυτά τα βιβλία, η εικόνα δεν αντιμετωπίστηκε ως πηγή για πρόκληση διαλόγου και προβληματισμών. Επιπρόσθετα, η εμφάνιση των εικόνων ήταν πολύ κακή και συνοδευόταν από πολύ μικρά κείμενα.

Με δεδομένα τα παραπάνω, θα πρέπει να συνυπολογιστεί το γεγονός ότι η ανάγνωση των εικόνων δεν είναι πάντα εύκολη και η αποκωδικοποίηση του μηνύματος τους δεν οδηγεί πάντα σε ασφαλή συμπεράσματα. Αναφερόμενοι πάλι στο γνωστό ρητό «Μια εικόνα χίλιες λέξεις», θα πρέπει να αναρωτηθούμε ποιες από αυτές τις λέξεις αποδίδουν το σωστό νόημα της εικόνας. Τελικά, εύκολα δημιουργείται το ερώτημα, αν οι εικόνες δημιουργούν σύγχυση ή καθιστούν αποτελεσματικότερη την διδασκαλία, την στιγμή που η γλώσσα την εικόνας δεν είναι τόσο σαφής, όσο η λεκτική διατύπωση, (Βρεττός, 1999, σελ. 121-122).

Ωστόσο, λίγες έρευνες έχουν διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο, παρόλο που η έρευνα της εικονογράφησης των βιβλίων είναι σημαντική, καθώς, όπως ήδη προαναφέρθηκε επιτελεί πλήθος λειτουργιών. Ακόμα, η εξέταση των καταδηλωτικών και συμπαραδηλωτικών μηνυμάτων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, την στιγμή που είναι πιθανό να μην εκφράζονται στο λεκτικό μέρος του κειμένου ή και να έρχονται σε αντίθεση με αυτό. Από τα εμπειρικά δεδομένα σχετικών ερευνών, (visual literacy infology), ο Pettersson το 1990

και ο Peek, το 1999, (Μπονίδης, 2004), αναφέρουν πως ένας μεγάλος αριθμός εικόνων δημιουργεί απρόσμενες συναισθηματικές αντιδράσεις, ενώ παράλληλα οι εικόνες λειτουργούν, είτε συμπληρωματικά ως προς το κείμενο, είτε ανεξάρτητα από αυτό, (Μπονίδης, 2004, 7-8).

Ο Πλειός, (2005, σελ. 216-224), χρησιμοποίησε την ανάλυση λόγου και ανάλυση περιεχομένου των ΜΜΕ, στην έρευνα των σχολικών εγχειριδίων 7 μαθημάτων της Στ' Δημοτικού. Η διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκε σε 3 διαφορετικές χρονικές στιγμές, ανάμεσα στις δεκαετίες 1960-2000 και αφορούσε και στην διερεύνηση της παρουσίας των εικόνων.² Σχετικά με τα μαθήματα ανθρωπιστικής-κοινωνικής κατεύθυνσης, όπως είναι τα «Θρησκευτικά» και «Η Αγωγή του Πολίτη», βρέθηκε γενική αύξηση του αριθμού των απεικονίσεων, όμως η αύξηση στις απεικονίσεις του δευτέρου βιβλίου ήταν μικρότερη του πρώτου. Η διαφορά αυτή εικάζεται πως προήλθε από τη χρήση του πραγματιστικού ή πληροφοριακού λόγου, (ο οποίος στοχεύει να καταγράψει τα γεγονότα και παραβλέπει υποκειμενικότητες και συναισθήματα). Έτσι, αναφορικά με το βιβλίο της Αγωγής του Πολίτη, (το οποίο παλαιότερα περιείχε αντιδημοκρατικό περιεχόμενο), θεωρείται πως αυτό περιγράφει την πραγματικότητα αντικειμενικά, σε αντίθεση με το βιβλίο των Θρησκευτικών, το οποίο ενσωματώνει μεγαλύτερο αριθμό απεικονίσεων και απευθύνεται στην συναισθηματική προσέγγιση των περιεχομένων.

Συμπερασματικά, η έρευνα αποδίδει την γενική αύξηση του αριθμού των απεικονίσεων, στην σκοπιμότητα της μεταβίβασης των κυρίαρχων αντιλήψεων και στην συγκρότηση πολιτιστικής εθνικής ταυτότητας.

Συνοψίζοντας, στον μεγαλύτερο όγκο των ερευνών, οι κύριες ερευνητικές μέθοδοι που έχουν χρησιμοποιηθεί για την συνολική εξέταση του βιβλίου, τόσο από την πλευρά της λεκτικής επικοινωνίας του κειμένου, όσο και της εικόνας ως επικοινωνιακού μέσου, είναι: Η ερμηνευτική μέθοδος, η ποσοτική και ποιοτική μέθοδος, η ανάλυση περιεχομένου, η κριτική ανάλυση λόγου και η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού, (Μπονίδης, 2004, σελ. 199-201).

---

² Η έρευνα αφορούσε την παρουσία των εικόνων, των πλαγίων τυπογραφικών στοιχείων και την σχέση πλήρους-κενού στα σχολικά εγχειρίδια. Η σχέση πλήρους-κενού είναι « ακόμα ένας δείκτης εξεικονισμού των σχ. εγχειριδίων. Υπενθυμίζεται ότι το πλήρες είναι εκείνη η έκταση της σελίδας η οποία έχει τυπωθεί με γράμματα ή εικόνες, ενώ το κενό είναι η έκταση της σελίδας που δεν έχει τυπωθεί ή είναι λευκή, (Πλειός, 2005, σελ. 269).

Μια διαφορετική έρευνα, αυτή της Μωραΐτη, (2008), με θέμα «Η εικονογράφηση των σχολικών βιβλίων. Αισθητικές ψυχολογικές και παιδαγωγικές προϋποθέσεις και προοπτικές», έθεσε το ερώτημα, αν οκτάχρονοι μαθητές, (σε σχέση με δείγμα ενηλίκων), μπορούσαν να λύσουν το ζήτημα της εκφραστικότητας με μια εικασία σε σχέση με τις αφηρημένες έννοιες που δομούσαν το νόημα δύο εικόνων. Σημειωτέον ότι προηγήθηκε ανάλυση των εικόνων, καθώς οι ερωτήσεις ήταν συγκεκριμένες και αφορούσαν κατηγορίες όπως π.χ «ο βαθμός δικαιοσύνης», όπως θα μπορούσε να υποτεθεί από τον οπτικό χαρακτήρα και την εκφραστικότητα των εικονιζόμενων προσώπων.

Η μελέτη αυτή χρησιμοποίησε την μέθοδο Επισκόπησης³, και το αποτέλεσμα ήταν αναμενόμενο, καθώς η μέτρηση πραγματοποιήθηκε για να διαπιστωθεί η γνωστική βελτίωση που μπορεί να προέλθει από την εξοικείωση με μια πιο παρατεταμένη έκθεση σε ένα οπτικό ερέθισμα, ή στην εμπειρία που αποκτάται από μια οπτική δοκιμασία, ακόμα και εάν δεν έχει μεσολαβήσει η επίδραση της διδασκαλίας. Το εύρημα, επίσης καταδεικνύει τη σημασία της εικόνας ως ψυχολογικού ή πολιτιστικού εργαλείου, σύμφωνα με τον Vygotsky, (σελ. 22 της παρούσας μελέτης).

Σε αυτό το σημείο καταγράφουμε πρόσφατη έρευνα, σύγχρονη της παρούσας, στην οποία αναλύθηκε το βιβλίο της Κοινωνιολογίας, της γ' Λυκείου, με την χρήση σημειωτικών μεθόδων. Ο στόχος αυτής της μελέτης ήταν η διερεύνηση της ύπαρξης ή μη της σύνδεσης μεταξύ της εικονογράφησης και των τίτλων των ενοτήτων του βιβλίου, καθώς και αν υπάρχει άμεση ή έμμεση σχέση, (ή και καμία σχέση) μεταξύ της εικονογράφησης και των στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών. Για τη διεξαγωγή της μελέτης, χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο του Greimas (1996), το οποίο θα παρουσιασθεί στην συνέχεια της μελέτης μας.

Συμπληρωματικά, βρέθηκε ότι η πλειοψηφία των εικόνων σχετιζόταν με τους σκοπούς του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών και παρείχαν υποστηρικτικό ρόλο στο περιεχόμενο του βιβλίου. Ακόμη, το εικονογραφικό υλικό επιλέχθηκε κατάλληλα και ανταποκρινόταν στην αντιληπτική ικανότητα των μαθητών, (Saragatsi, et al, 2017).

2.5 Γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη.

---

³ Στην μέθοδο επισκόπησης δίνεται, επίσης, η ευκαιρία στον ερευνητή να συγκρίνει ομάδες μεταξύ τους ώστε να διαπιστώσει τις διαφορές και τις ομοιότητες, ως προς το ερευνητικό ζητούμενο, (Βαμβούκας, 1993).

Καθώς η εργασία αυτή διερευνά την γνωστική και συναισθηματική ανταπόκριση των μαθητριών και μαθητών σε σχέση με την εικονογράφηση βιβλίου της Έκτης τάξης του Δημοτικού σχολείου, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στο γνωστικό επίπεδο των παιδιών που πήραν μέρος στην έρευνά μας.

Τα παιδιά σε αυτή την τάξη διέρχονται το 11^ο-12^ο έτος της ηλικίας τους και σύμφωνα με την θεωρία του Piaget⁴ στην συγκεκριμένη χρονική περίοδο βρίσκονται στο τέταρτο στάδιο των «Τυπικών λογικών λειτουργιών», το οποίο καλύπτει την περίοδο μεταξύ 11 και 15 ετών, δηλαδή μέχρι το τέλος της εφηβείας.

Ειδικότερα, αυτό σημαίνει ότι, το κάθε παιδί, που διέρχεται την ηλικιακή περίοδο του συγκεκριμένου σταδίου, είναι σε θέση να ασχοληθεί με αφηρημένα προβλήματα και να επεξεργαστεί πληροφορίες νοερά. Στο στάδιο αυτό, τα παιδιά είναι σε θέση να σκέπτονται υποθετικά και να διαμορφώνουν συλλογισμούς του τύπου, «αν ισχύει το τάδε...τότε συμβαίνει αυτό». Επιπρόσθετα, το παιδί είναι ικανό πλέον να ασχοληθεί με ένα πρόβλημα και να χρησιμοποιεί την παρελθούσα και παρούσα γνώση ή εμπειρία. Πολύ περισσότερο, τώρα το παιδί μπορεί να κάνει και προβλέψεις, πράγμα που σημαίνει πως μπορεί να προβάλλει το πρόβλημα και την πιθανή εξέλιξη του στο μέλλον, (Salkind, 2002), (Hogan & Ojle, 2012).

Επιπρόσθετα, τα παιδιά σε αυτή την αναπτυξιακή φάση αναπτύσσουν συλλογικά συναισθήματα και τους απασχολούν τα ιδανικά. Παράλληλα, τους ενδιαφέρει η προσωπικότητά τους, ο ρόλος και οι στόχοι τους στην κοινωνική ζωή, (Labouvie--Vief , 2015).

Επίσης, είναι σημαντικό να τονιστεί πως η συναισθηματική και γνωστική ανάπτυξη συμβαίνει παράλληλα. Κάθε γνωστική και συναισθηματική αλλαγή προέρχεται από την ωρίμανση και ανάπτυξη των νευρωνικών δομών σε αλληλεπίδραση πάντα με το

---

⁴ Jean Piaget, (1896-1980). Υπήρξε Αναπτυξιακός Ψυχολόγος με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην Επιστημολογία, η οποία αποτελεί κλάδο της Φιλοσοφίας και ασχολείται με την γνώση και τους τρόπους απόκτησης της. Σύμφωνα με την θεωρία του, η ανάπτυξη του ανθρώπου έχει βιολογικές βάσεις, αποτελεί έμφυτη ικανότητα. Ακόμη, η ανάπτυξη πραγματοποιείται μέσα από τέσσερα διαδοχικά στάδια τα οποία ξεκινούν από την νηπιακή ηλικία και διαρκούν ως το δωδέκατο, (12) και πλέον έτος, μέχρι την εφηβεία. Παρά την κριτική που δέχθηκε η εν λόγω θεωρία, οι αρχές της μας δίνουν την δυνατότητα να αλληλεπιδράσουμε με το παιδί σύμφωνα με τις δικές του ικανότητες και όχι βάσει της προοπτικής του ενήλικα, (Hogan, Ojle, 2012). Επιπλέον, το γνωστικό εξελικτικό μοντέλο του Piaget επηρέασε πολύ τις αντιλήψεις γύρω από την νοητική ανάπτυξη γενικότερα και την μαθησιακή διαδικασία, μέχρι και σήμερα (Wolfram, 2012)

περιβάλλον,(Salkind, 2002). Τα συναισθήματα αποτελούν την ενεργητική πλευρά της γνώσης με τέτοιο τρόπο, ώστε κινητοποιούν τον οργανισμό. Ο Piaget, το 1981, υποστήριξε πως η γνωστική ανάπτυξη είναι εξίσου υπεύθυνη και για τις λογικές διεργασίες, μέσω διαφορετικών σταδίων, καθώς επίσης και για τις σταδιακά μεταστροφές του συναισθήματος, (Labouvie-Vief, 2015, p.10).

Ακόμη, οι Cole και Cole, (2002 σ. 253), αναφέρουν πως η γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη είναι αλληλοεξαρτώμενες. Τα παιδιά βιώνουν συναισθήματα βάσει μιας γνωστικής εκτίμησης της τρέχουσας εμπειρίας. Η σκέψη και το συναίσθημα είναι στενά αλληλένδετες ψυχολογικές διεργασίες. Τα συναισθήματα διαμορφώνουν τον τρόπο που σκεπτόμαστε και ενεργούμε και τα γνωστικά μας σχήματα διαμορφώνουν τα συναισθήματα που βιώνουμε.

Αυτό μπορεί να γίνει ευκολότερα κατανοητό αναφέροντας πως για την έκφραση του συναισθήματος, προηγείται η αφαίρεση, η οποία είναι γνωστική και συνίσταται από ποιότητες, τις οποίες έχει αποσπάσει από τα αντικείμενα, τα πράγματα, τα γεγονότα. Επίσης, το συναίσθημα δημιουργείται και από την ένταση των ερεθισμάτων. Μάλιστα, αναφερόμενοι στα παιδιά, θα πρέπει να επισημάνουμε πως έχουν συναισθήματα και συγκινήσεις και φυσικά τα χειρίζονται από πολύ νωρίς σε όλους τους τομείς, όπως και σε αυτόν της εικόνας, (Μωραΐτη, 2008). Χαρακτηριστικά, η Maccoby, (1995), αναφέρει ότι «Τα συναισθήματα συνιστούν την πρώτη γλώσσα με την οποία επικοινωνούν οι γονείς με τα παιδιά τους, πριν ακόμη το παιδί αποκτήσει λόγο».

Παράλληλα, ο Lev Vygotsky⁵ υποστηρίζει πως η κοινωνική αλληλεπίδραση στο εκάστοτε πολιτισμικό πλαίσιο αποτελεί θεμέλιο λίθο για την μάθηση και την γνωστική ανάπτυξη. Η βασική υπόθεση αυτής της προσέγγισης είναι ότι οι ανώτερες νοητικές λειτουργίες⁶,

---

⁵ Lev Vygotsky, (1986-1934). Σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Μόσχας και από το 1924 ήταν επιστημονικός συνεργάτης του Ινστιτούτου Ψυχικής Υγείας του ίδιου πανεπιστημίου. Στην Ελλάδα έγινε γνωστός από την μετάφραση του έργου του «Σκέψη και γλώσσα», στο οποίο εξετάζεται το πρόβλημα της εξέλιξης της νόησης και της γλώσσας και η αναμεταξύ τους σχέση κατά την διαδικασία της ψυχολογικής ανάπτυξης. Μεταθανάτια εκδόθηκαν τα έργα του, «Η εξέλιξη των ανώτερων ψυχικών λειτουργιών» και «Ψυχολογία της τέχνης».

⁶ Οι ανώτερες νοητικές ή ψυχολογικές λειτουργίες, όπως η διαμεσολαβημένη μνήμη, η εκούσια προσοχή, κλπ είναι σκόπιμες και διαμεσολαβημένες. Για παράδειγμα, όταν σε ένα μνημονικό έργο δοθεί μια βοηθητική κάρτα, τότε αν υπάρξει αύξηση της αποτελεσματικότητας του παιδιού, σημαίνει πως ενσωμάτωσε το εξωτερικό ερέθισμα στον τρόπο σκέψης του και οργάνωσε επιτυχημένους τρόπους συμπεριφοράς για την αντιμετώπιση της δοκιμασίας. Έτσι, το εξωτερικό ερέθισμα-βοηθητική κάρτα,

(διαμεσολαβημένη μνήμη, η εκούσια προσοχή κ.α.), είναι αποκλειστικά ανθρώπινες και μπορούν να ειπωθούν στις σχέσεις με τον εξωτερικό κόσμο. Το αποτέλεσμα αυτών των σχέσεων είναι αμφίδρομο: Το κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζει τον άνθρωπο αλλά και τροποποιείται από αυτόν, μέσα από τις δράσεις του.

Έτσι, μέσα από το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό πρίσμα της προσέγγισης του, ο Vygotsky ανέπτυξε την έννοια της «Ζώνης της Επικείμενης Ανάπτυξης», (ZEA) (The Zone of proximal development-ZPD), όπου η νοητική ανάπτυξη ενός παιδιού μπορεί να οριστεί μόνο κατόπιν εξέτασης του πραγματικού αναπτυξιακού επιπέδου και του επιπέδου που μπορεί να πετύχει το παιδί με τη βοήθεια του δασκάλου ή άλλων ικανότερων συνομηλίκων, (Vygotsky, 1997, σελ. 147-148). Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει σαφές, ότι το πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο ορίζεται από λειτουργίες, οι οποίες έχουν ωριμάσει και φανερώνονται μέσα από την ικανότητα να επιλύει κάποιος προβλήματα μόνος του, (το πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο ταυτίζεται με το αναπτυξιακό στάδιο του Piaget, όπως έχει αναφερθεί στην σελίδα 8).

Έτσι, μέσα από την ZEA, η μάθηση συμβάλει στην ανάπτυξη και την κατευθύνει, καθώς μέσα από την αλληλεπίδραση ενεργοποιούνται νέες εσωτερικές διαδικασίες, οι οποίες αφορούν νέους τρόπους σκέψης και αντίληψης, που απορρέουν από την συνεργατική αντιμετώπιση ενός θέματος ή προβλήματος. Από την στιγμή που οι διαδικασίες αυτές εσωτερικεύονται και ο μαθητής μπορεί να τις χρησιμοποιήσει μόνος του με επιτυχία, αποτελούν μέρος της εξέλιξης του μαθητή.⁷

διαμεσολαβεί και παράλληλα μετατρέπεται σε ένα ψυχολογικό εργαλείο-σημείο, το οποίο δρα προς τα έξω-στην δοκιμασία, ενώ επιφέρει εσωτερική αλλαγή στον τρόπο σκέψης του παιδιού, καθιστώντας το αποτελεσματικότερο, σε σχέση με την άμεση μνήμη, η οποία αναπτύσσεται με την ωρίμανση του ατόμου. Η μεταστροφή αυτή μπορεί να γίνει ευκολότερα κατανοητή, αν αναφερθούμε στην έννοια της σημειωτικής διαμεσολάβησης, η οποία παίζει κεντρικό ρόλο στην κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία. Η διαμεσολάβηση ή παρέμβαση ενός δεύτερου ερεθίσματος, στο βασικό σχήμα συμπεριφοράς «ερέθισμα-αντίδραση», το οποίο αναστέλλει την αυθόρμητη αντίδραση και διευκολύνει την όλη διεργασία με έμμεσο τρόπο, έγινε η απαρχή της δημιουργίας των ανώτερων ψυχολογικών λειτουργιών, (Vygotsky, 1997, ό.π.)

Συγκεκριμένα, το σχήμα «ερέθισμα-αντίδραση», περιγράφει τις κατώτερες νοητικές λειτουργίες. Αυτές είναι γενετικά προκαθορισμένες φυσικές συμπεριφορές και εκδηλώνονται αυθόρμητα, όπως η άμεση αντίληψη, η φυσική μνήμη και η ακούσια προσοχή.

⁷ Διαθέσιμο στο <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos17/104-119.pdf>

Πέρα, από την ΖΕΑ και η χρήση εργαλείων και σημείων⁸ διευρύνει την ανάπτυξη πέρα από ένα γενετικά καθορισμένο εξελικτικό πρότυπο. Ο Vygotsky τα αποκαλεί «πολιτισμικά εργαλεία», και πρόκειται για τεχνητές κατασκευές, όπως είναι οι εικόνες, τα βιβλία, οι υπολογιστές, τα εποπτικά μέσα διδασκαλίας, η πολιτισμική παράδοση, τα οποία παίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο το παιδί σκέπτεται για τον κόσμο, (Goldstein, Naglieri , 2011).

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των βιβλίων και των εικόνων, (επιλέγουμε αυτά τα δυο, καθώς έχουν σχέση με το θέμα της μελέτης μας), στην σχολική τάξη τονίζει τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές λειτουργούν ως μέλη μιας κοινότητας πρακτικής, (Rogoff, 2003). Ο όρος αυτός αναφέρεται στην κοινωνικο-πολιτισμική ομάδα που συνεργάζεται για να πετύχει στόχους που έχουν αποφασιστεί από κοινού και μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες. Τα σχολικά εγχειρίδια και οι εικόνες διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην διαδικασία αυτή, καθώς σκοπός τους είναι ο μαθητής να εξοικειωθεί με βασικές επιστημονικές έννοιες και με συγκεκριμένο τρόπο παραγωγής της επιστημονικής γνώσης. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί μέσα από την χρήση τους διαμορφώνουν το πλαίσιο στήριξης των μαθητών στην διαδικασία μάθησης.

Καταλήγοντας, οι δυο θεωρίες μας πληροφορούν πως τα παιδιά που διανύουν το 11^ο-12^ο έτος της ηλικίας τους, σύμφωνα με τον Piaget, είναι ικανά να αναπτύξουν λογικούς συμπερασμούς και να επιστρατεύσουν την ήδη αποκτημένη γνώση και εμπειρία, με σκοπό την επίτευξη κάποιου στόχου. Ακόμη, είναι σε θέση να βιώσουν υγιή συναισθήματα, αφού στο ηλικιακό επίπεδο που βρίσκονται τους απασχολούν τα ιδανικά. Αναλογικά, σε σχέση με την θεωρία του Vygotsky, οι μαθήτριες και οι μαθητές βρίσκονται σε ένα ποιοτικό στάδιο ανάπτυξης, καθώς τα «πολιτισμικά εργαλεία» έχουν εσωτερικευτεί, πράγμα που φανερώνει την ύπαρξη των ανώτερων ψυχολογικών λειτουργιών.

---

⁸ Η τάση του Vygotsky να προσεγγίζει την ιδέα της κουλτούρας μέσω της μεσολάβησης αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι έβλεπε την κουλτούρα ως σύστημα σημείων. Η σημειολογική προσέγγιση της κουλτούρας από τον Vygotsky ίσως να προέρχεται από την δουλειά του Saussure, η οποία επηρέασε έντονα τους Ρώσους γλωσσολόγους κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1920, (Tulviste & Wertsch, 1995)

3^η ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΕΡΕΥΝΑ

3.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ψυχολογική ανάλυση του εικονογραφικού υλικού του βιβλίου, «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή» της Στ΄ τάξης Δημοτικού, μέσα από την διερεύνηση δυο συνιστωσών της ψυχολογικής λειτουργίας, δηλαδή, την συναισθηματική και γνωστική ανταπόκριση των μαθητριών και μαθητών. Συγκεκριμένα, ως συναισθηματική ανταπόκριση θεωρούμε τα συναισθήματα που αναδύονται από την θέαση της κάθε φωτογραφίας και, ως γνωστική ανταπόκριση την πληροφορία-αξία που τα παιδιά προσλαμβάνουν από κάθε φωτογραφία.

Για την επίτευξη των στόχων μας η έρευνα χωρίστηκε σε δυο μέρη:

Στο πρώτο μέρος αναλύθηκε Σημειωτικά το εικονογραφικό υλικό με το μητρώο εικονικής ανάλυσης των Barthes–Greimas, όπως προσαρμόστηκε από την Χριστοδούλου, (2003).

Στο δεύτερο μέρος, πραγματοποιήθηκε Διερευνητική-Περιγραφική έρευνα με την χρήση ερωτηματολογίου⁹, για να συλλέξουμε το υλικό, με το οποίο θα γίνει ο έλεγχος της συναισθηματικής και γνωστικής ανταπόκρισης του δείγματος των παιδιών, που πήραν μέρος στην έρευνα μας.

Ας σημειωθεί εδώ, πως η Διερευνητική-Περιγραφική μέθοδος δίνει έμφαση στη φυσική ροή των γεγονότων και επιτρέπει την απεικόνιση σύνθετων μορφών συμπεριφοράς, χωρίς να ελέγχει τις αιτιώδεις σχέσεις. Οι στατιστικές αναλύσεις που χρησιμοποιεί είναι η κατανομή συχνοτήτων, η τυπική απόκλιση και η εκατοστιαία αναλογία. Επιπλέον, οι ιδιότητες της μεθόδου αυτής επιτρέπουν τον εντοπισμό και την καταγραφή προβλημάτων, αναφορικά με την κατάσταση που διερευνάται, (Παρασκευόπουλος, 1993).

3.2 ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στην παρούσα εργασία επιλέγονται τα μοντέλα ανάλυσης του Barthes για την εικόνα και του Greimas για την εικόνα και την σημασιολογική ανάλυση του κειμένου.

---

⁹ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Roland Barthes:

Για την ανάλυση του εικονογραφικού υλικού επιλέγεται το μητρώο εικονικής ανάλυσης του Barthes. Βάσει αυτού του μητρώου θα ανιχνεύσουμε την οργάνωση των σημείων του εικονικού μηνύματος. Η σημασία του μηνύματος καθορίζεται από τις σχέσεις των σημείων μεταξύ τους, (Χριστοδούλου,2003, σελ.17).

Επιπλέον ο Barthes επισημαίνει ότι η φωτογραφία περιέχει τρία μηνύματα, ένα γλωσσικό μήνυμα, (λεζάντα ή συγκεκριμένο), ένα κωδικοποιημένο εικονικό μήνυμα και ένα μη κωδικοποιημένο εικονικό μήνυμα.

Το γλωσσικό μήνυμα είναι εύκολο να διαχωριστεί από τα άλλα δύο και παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην άρση της πολυσημίας της εικόνας, λειτουργώντας ως «αγκύρωση», όρος χρησιμοποιούμενος από τον Barthes, (1988), ανάμεσα στην εικόνα και στο μήνυμά της, περιορίζοντας ταυτόχρονα ένα σύνολο αβέβαιων σημαιομένων και σηματοδοτήσεων. Βέβαια , μπορεί να παρατηρηθεί και αντιστροφή των όρων της «αγκύρωσης» με αποτέλεσμα να έχουμε ένα ισχυρό αλλά αμφιλεγόμενο μήνυμα, το οποίο κυριαρχεί έναντι της εικόνας, η οποία λειτουργεί βοηθητικά ως προς το κείμενο «αγκυρώντας» το νόημά του.

Όμως, είναι δύσκολο τα δυο εικονικά μηνύματα να γίνουν εύκολα διακριτά από έναν συνηθισμένο θεατή, ο οποίος λαμβάνει εύκολα το αντιληπτό και πολιτισμικό μήνυμα. Η σύγχυση βρίσκεται στην ολότητα της εικόνας.

Αναλυτικότερα, η εικονική επικοινωνία πραγματοποιείται μέσα από στοιχεία που μπορούν να περιγραφούν, (εικονογράμματα) και αφορούν την δηλωτική σημασία της εικόνας. Όμως, ανάμεσα σ' αυτόν που δημιουργεί μια εικόνα και τον κάθε αναγνώστη της υπάρχει «ένα σύνολο γνώσεων και κοινών δεξιοτήτων, τα οποία αποτελούν την συνδήλωση ή διαφορετικά την συνειρμική σημασία. Σε αυτό το σημείο θα παρατεθεί το παράδειγμα που δίνει ο Eco, (1988, σελ 312-329), ώστε να γίνουν οι έννοιες που χρησιμοποιούμε απόλυτα κατανοητές. Ας υποθεθεί πως έχουμε την εικόνα ενός μήλου. Το εικονόγραμμα «μήλο» αποτελεί τη δήλωση του σημείου, ενώ ταυτόχρονα σημαίνει και κάτι επιπλέον, δηλαδή νοστιμιά, φρεσκάδα, υγιεινή διατροφή. Επίσης, το εικονόγραμμα «μήλο» παραπέμπει και σε πολιτισμική ανάκληση: το μήλο του Αδάμ ή, στη σύγχρονη εποχή, το σήμα κατατεθέν της Apple (μόνο αν είναι δαγκωμένο). Οι παραπάνω σημασίες του εικονογράμματος «μήλο» αποτελούν τα συνειρμικά μηνύματα, (Χριστοδούλου, 2002, σελ. 15)

Επομένως, σκοπός είναι να εξεταστούν και οι τρεις τύποι μηνυμάτων ώστε να γίνει κατανοητή η συνολική δομή της εικόνας μέσα από την τελική διασύνδεση αυτών των μηνυμάτων, (Barthes 1977, σελ. 36-37). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι ο συνδυασμός κυριολεκτικού και συνειρμικού σημείου δημιουργεί ένα νέο σημαίνον και σημαινόμενο, τα οποία αποτελούν το δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης, (Μιχαηλίδης, Νικολαντωνάκης, & Βαμβακίδου, 2011).

Αναφορικά με την ανάλυση της εικόνας, το πρώτο στάδιο αφορά την περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων, (μη κωδικοποιημένο εικονικό μήνυμα), ενώ στη συνέχεια η εικόνα αναλύεται με βάση το μητρώο εικονικής ανάλυσης. Έγινε, δηλαδή, αρχικά μια περιγραφή της εικόνας, η οποία αφορά την δηλωτική-κυριολεκτική-καταδηλούμενη εικόνα και στη συνέχεια η ανάλυσή της, η οποία αφορά την συμβολική - συνδηλωτική - συμπαραδηλούμενη - πολιτισμική εικόνα, (κωδικοποιημένο εικονικό μήνυμα), (Barthes 1988, σ. 41-59).

A. J. Greimas

Ο A. J. Greimas (1917-1993) ήταν γλωσσολόγος και σημειολόγος. Μολονότι θεωρείται ένας από τους βασικούς θεμελιωτές της γαλλικής σημειωτικής σχολής, ωστόσο ήταν λιγότερο γνωστός στο διεθνές κοινό από άλλους σημειολόγους της δεκαετίας του '60, όπως τον Barthes, την Kristeva και τον Eco. Υπήρξε αναμφίβολα ο πιο διδακτικός και ο πιο συστηματικός, κάτι που του επέτρεψε να συγκροτήσει ένα επιστημονικό ρεύμα με συνοχή και να καθιερώσει μια παράδοση.

Ο Greimas για την εξέταση στο επίπεδο του αρθρωμένου λόγου και του κειμένου ως συνόλου, χρησιμοποιεί την «Ισοτοπία», όρο δανεισμένο από την χημεία.

Η «ισοτοπία» οργανώνεται με σημασιολογικούς «κώδικες», οι οποίοι φανερώνουν τη σημασία, τη λειτουργία και τις σχέσεις των εννοιών σε ένα πεδίο. Επιπλέον, η «ισοτοπία» εξασφαλίζει τη σημασιακή και θεματική συνοχή του λόγου και καθιερώνει ένα πεδίο ενιαίας ανάγνωσης του λόγου. Ξεκινώντας από τα συνολικά σημασιακά περιεχόμενα, προχωρά προς τα επιμέρους συστατικά τους και διερευνά τις αρθρώσεις τους, (Χριστοδούλου, 2002).

Πρέπει, επομένως, για την ανάλυση ενός κειμένου να εντοπιστούν σε πρώτο επίπεδο, οι σημασιολογικοί «κώδικες», οι ομαδοποιήσεις των μονάδων του λόγου (λέξεις, φράσεις) ανάλογα με το σημασιολογικό τους περιεχόμενο. Στη συνέχεια εξετάζεται η εσωτερική

αρχή οργάνωσης των ομάδων ώστε να έχουμε μια σειρά από δομημένα σημασιολογικά σύνολα, τα οποία ο Greimas ονομάζει «αστοπίες», (Χριστοδούλου, 1996) και βάσει αυτών μπορούμε να εντοπίσουμε τους μηχανισμούς παραγωγής του νοήματος ενός κειμένου, (Χριστοδούλου, 2012, σελ.74).

Η δομική σημαντική χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για την προσέγγιση μιας ευρείας ποικιλίας σημειωτικών συστημάτων. Με τη δομική σημαντική έχουμε τη δυνατότητα λεπτομερών και ακριβών περιγραφών των σημειωτικών συστημάτων και του πεδίου σχέσεων μεταξύ των σημάτων ενός κειμένου. Το σημαντικότερο είναι ότι η Δομική Σημαντική κατευθύνει προς τις βαθύτερες, συνειδητές και μη δομές του κειμένου.

Αυτή είναι η δομική σημαντική του Greimas, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί και στη σημειωτική ανάλυση των εικόνων. Με τη δομική σημαντική, δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή να έχει λεπτομερείς και ακριβείς περιγραφές των σημειωτικών συστημάτων και του πεδίου σχέσεων μεταξύ των σημάτων ενός κειμένου, (Χριστοδούλου, 2002, σελ. 61).

4η ΕΝΟΤΗΤΑ

4.1 ΕΡΕΥΝΑ - ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Το ερευνητικό εικονογραφικό υλικό

Για τους σκοπούς της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το εικονογραφικό υλικό από το εγχειρίδιο της Στ' τάξης Δημοτικού «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή», (βιβλίο του μαθητή), του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων, «Διόφαντος». Συγγραφείς του παρόντος βιβλίου είναι οι:

Σουζάννα-Μαρία Νικολάου, Λέκτορας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,

Ασημίνα Βατσίτση, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης,

Νταΐζη-Μαργαρίτα Δανηλίδου, Σχολική Σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης,

Βασιλική Πασχαλιώρη, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης.

Η συγγραφική ομάδα συνεργάστηκε με την κ. Χαρίκλεια Μποζώνη, Εκπαιδευτικό Α/θμιας Εκπαίδευσης, κατά τη διάρκεια της συγγραφής του βιβλίου. Ακόμη, η εικονογράφιση έγινε από τον Σπύρο Γούση, Σκιτσογράφο-Εικονογράφο.

Αναλυτικότερα, το εγχειρίδιο αναπτύσσεται μέσα σε 95 σελίδες και περιέχει 4 θεματικές

ενότητες,¹⁰ «Το άτομο και η κοινωνία», «Το άτομο και η πολιτεία», «Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση», «Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα», (Παράρτημα, π.)

Στόχος του παρόντος βιβλίου είναι¹¹:

- Να κατανοήσουν τους ρόλους των ατόμων στις διάφορες ομάδες και θεσμούς και την αλληλεπίδραση ατόμου – ομάδας. Να αποδέχονται την αναγκαιότητα της οργάνωσης των κοινωνικών ομάδων. Να εκτιμήσουν τη σημασία του θεσμού της εκπαίδευσης στην ολόπλευρη ανάπτυξη του ατόμου και τη συμβολή της στην κοινωνική συνοχή και ανάπτυξη. Να αποδέχονται την ετερότητα και να εκτιμούν την αξία της κοινωνικής δικαιοσύνης. Να επιθυμούν την ενεργό συμμετοχή τους στην αντιμετώπιση θεμάτων, ζητημάτων και προβλημάτων.
- Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την οργάνωση της ελληνικής δημοκρατίας και να κατανοήσουν τα βασικά στοιχεία της οργάνωσης αυτής. Να εκτιμήσουν τη σημασία της δημοκρατίας. Να αναπτύξουν θετική στάση για τη διεθνή ειρήνη σε συνδυασμό με το σεβασμό στο δημοκρατικό πολίτευμα. Να αποκτήσουν επίγνωση της ευθύνης και της υποχρέωσης των πολιτών για ενεργό συμμετοχή στις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες. Να αντιληφθούν ότι η πολυπολιτισμικότητα επηρεάζει την κοινωνία μας και ότι η αναγνώριση και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν προϋπόθεση για την αρμονική συμβίωση.
- Να αναγνωρίσουν τη σημασία και το ρόλο της Ε.Ε. στο διεθνή χώρο και κυρίως για τη διεθνή συνεργασία και ειρήνη. Να κατανοήσουν τη σημασία της διαφύλαξης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των λαών, στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής Ευρώπης, ως προϋπόθεση για ειρηνική, δημοκρατική και ισότιμη συνύπαρξη των χωρών – μελών. Να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι σε όλους τους Ευρωπαίους συμπολίτες τους και διάθεση για συνεργασία και αλληλεγγύη. Να επιθυμούν τη συμμετοχή τους στα ευρωπαϊκά δρώμενα.
- Να εκτιμήσουν το ρόλο των διεθνών οργανισμών στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και ειρήνης. Να αποδεχθούν την αξία του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Να προβληματιστούν για τα διάφορα κοινωνικά προβλήματα στον παγκόσμιο χώρο.

---

¹⁰ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ , ΠΙΝΑΚΑΣ 1

¹¹ Η περιγραφή του βιβλίου είναι διαθέσιμη στην διεύθυνση:

<http://ebooks.edu.gr/new/tautotita.php?course=DSDIM-F103>

Εικονογραφικά το βιβλίο αυτό περιέχει, 32 ρεαλιστικά σκίτσα, (μαζί με το εξώφυλλο), τα οποία σχετίζονται άμεσα με το περιεχόμενο της κάθε ενότητας. Επιπλέον, υπάρχουν 68 ρεαλιστικά σκίτσα-μορφές, δηλαδή επαναλαμβανόμενα πρόσωπα, (αγόρι-34, κορίτσι-38), με καθαρά εποπτικό-καθοδηγητικό ρόλο, ως προς την προσπέλαση της ενότητας, (θέτοντας ερωτήσεις ή κάνοντας διαπιστώσεις). Ακόμη, το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου πλαισιώνεται από 15 ψηφιακές εικόνες και 3 αυθεντικές φωτογραφίες-πληροφορίες, (ευρώ-κέρμα, ευρώ-χαρτονόμισμα, λογαριασμός ΔΕΗ). Οι ρεαλιστικές απεικονίσεις ήταν συνολικά 43 φωτογραφίες.

Οι ρεαλιστικές ιδιότητες της εικόνας, η αναπαραγωγή της πραγματικότητας είχε καθιερώσει την φωτογραφία ως ντοκουμέντο, την δεκαετία του 1930. Το ερώτημα είναι κατά πόσο η φωτογραφία περιέχει ακριβή αναπαράσταση της πραγματικότητας, (Βέζου, 2014, σελ. 16). Η Sontag, (1993, σελ.33), παρατηρεί ότι δεν είναι δυνατό να εξηγηθεί η πραγματικότητα από μια φωτογραφία, γιατί η γνώση που προσφέρει εμπεριέχει ένα είδος συναισθηματισμού, από την μεριά του θεατή. Παρόλα αυτά, η φωτογραφία είναι ένα σημάδι της πραγματικότητας, το οποίο όμως έχει υποστεί μετεγγραφή, επεξεργασία ή ενίσχυση. Η φωτογραφία, ως ένα βαθμό, αναπαριστά την πραγματικότητα και είναι το μέσο για να «παγώσει» τον χρόνο. Ο θεατής μπορεί να παραπλανηθεί μόνο όταν ο φωτογράφος δεν έχει βρει τον τρόπο να επικοινωνήσει μαζί του, (Wells, 2007, σελ. 38).

Η εικόνα ως φορέας κοινωνικο-πολιτισμικών επιδράσεων, υπό το πρίσμα του ρεαλισμού περιγράφει και διαμορφώνεται σύμφωνα με το πολιτισμικό παράδειγμα. Μακριά από κάθε πολιτισμική επιρροή και κυρίαρχη ιδεολογία, ο ρεαλισμός έχει μια «αντικειμενοκεντρική κατεύθυνση» και παρουσιάζει τα γεγονότα σε «πρώτο πλάνο» μαζί με την αξιολογική κρίση των υποκειμένων ή του δημιουργού. Συγκεκριμένα, οι κρίσεις αυτές μπορεί να μην είναι άμεσες, αλλά παρουσιάζονται μέσα από τον τρόπο της αναπαράστασης των πραγματικών γεγονότων, (Πλειός, 2005, σ. 224-226).

Για τους λόγους αυτούς, από το συνολικό εικονογραφικό υλικό επιλέχθηκαν μόνο οι ρεαλιστικές απεικονίσεις, καθώς το περιεχόμενό τους, πέρα από οποιαδήποτε κρίση και κίνητρο του δημιουργού τους, βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα.

Ακολουθεί η σημειωτική ανάλυση, σε πίνακες, των 43 ρεαλιστικών φωτογραφιών του σχολικού εγχειριδίου της Κοινωνικής και Πολιτικής αγωγής της Στ΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου. Όλες οι φωτογραφίες αρχικά αναλύονται καταδηλωτικά ως:

- Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων
- Τεχνοτροπία εικόνας,
- Χώρος που παραπέμπει η εικόνα,
- Περιεχόμενο εικόνας,
- Θέματικές εικόνας,
- Εικόνα με ή χωρίς λεζάντα, και στην συνέχεια ακολουθεί η συνειρμική - συνδηλωτική περιγραφή ως συμβολικό, πολιτισμικό μήνυμα,
- Ακόμη, ακολουθεί πίνακας, όπου παρουσιάζονται οι κώδικες.

Συγκεκριμένα, ο πίνακας του Μητρώου Εικονικής Ανάλυσης έχει ως εξής:

Εικόνες Διδακτικών Κεφαλαίων	Ανάλυση
A/A Εικόνας	
Τεχνοτροπία εικόνας	
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	
Περιεχόμενο της εικόνας	
Θεματική της εικόνας	
Συνειρμικό μήνυμα	

και,

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες

Στη συνέχεια μετά από κάθε ενότητα εικόνων, ακολουθεί συγκεντρωτικός πίνακας των κωδίκων και συζήτηση.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

1η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Το άτομο και η κοινωνία

Ενότητα Α', Η οικογένεια

2^ο Κεφάλαιο

Ρόλοι, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας:
Περιλαμβάνει 4 οριζόντιες, τετράγωνες φωτογραφίες.

Εικόνα: 1

φωτ. 2.1 Πυρηνική οικογένεια, σελ. 10

Α/Α Εικόνας	1
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, πολυπρόσωπη φωτογραφία με λεζάντα.
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ένα νεαρό, ανώνυμο και σύγχρονο ζευγάρι, μητέρα και πατέρα με τα δύο παιδιά τους σε νηπιακή ηλικία.. Είναι σε κίνηση, τρέχουν και είναι φανερά πολύ χαρούμενοι σε πρώτο πλάνο. Τα στοιχεία της φύσης και οι ενδυμασίες παραπέμπουν στην εποχή της άνοιξης. Πίσω από τις μορφές διακρίνουμε εξοχικά σπίτια, δένδρα και αυτοκίνητα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Μια ευτυχισμένη, πυρηνική οικογένεια.
Θεματική της εικόνας	Οικογενειακή δραστηριότητα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός σε κήπο/ μεσοαστικός με κήπο
Ενδυματολογικός	Γυναικείο καθημερινό ντύσιμο με σακάκι και αθλητικά

	παπούτσια. Τα παιδιά φορούν μπλουτζίν και μακρυμάνικες μπλούζες. Ο άνδρας επίσης φορά μπλουτζίν με κοντομάνικη μπλούζα. Η ενδυματολογία τους είναι καθημερινή.
Ανθρωποκεντρικός	Και τα τέσσερα άτομα αποτελούν μία αστική, μοντέρνα οικογένεια.
Ηλικιακός	Νεαρό ζευγάρι με παιδιά σε νηπιακή ηλικία.
Σωματικός	Και οι τέσσερις πιάνονται από τα χέρια, χαρούμενη έκφραση, βλέμμα και προσανατολισμός σώματος προς τα εμπρός, στάση του σώματος σε στυλ παιχνιδιού.
Χρωματικός	Πολύχρωμος με θερμά βασικά χρώματα:Κόκκινο γυναικείο σακάκι, μαύρο παντελόνι και μπλούζα, κόκκινο παιδικό μπλουζάκι, πράσινο ανδρικό μπλουζάκι, άσπρο παιδικό μπλουζάκι, μπλουτζίν (παιδιά και άνδρας).
Ψυχολογικός	Γέλιο, χαρά, παιγνιώδης διάθεση
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη, αγάπη, επικοινωνία μεταξύ τους
Έμφυλος	Ένας νέος άνδρας, μία νέα γυναίκα, ένα αγόρι και ένα κορίτσι (παιδιά)
Αντικειμένων	Αυτοκίνητα, σπίτια
Συμπεριφορικός	Παιχνίδι
Φυλετικός	Λευκοί
Πληροφοριακός	Είδος οικογένειας στη λεζάντα
Περιβαλλοντικός	Φυσιολατρικός
Εικαστικός	Φωτογραφικός νεορεαλισμός

Συνειρμικό μήνυμα: Στη φωτογραφία δημιουργείται η αίσθηση της οικογενειακής χαράς, αισιοδοξίας, δράσης.

Το νεαρό ζευγάρι εμφανίζεται ολόσωμο, να μετέχει στο παιχνίδι των παιδιών. Τα κυρίαρχα θερμά χρώματα καθιστούν την φωτογραφία φωτεινή με καθαρότητα, ενισχύοντας την αίσθηση της χαράς.

Η φωτογραφία οπτικοποιεί την σύγχρονη εποχή, τα ίσα δικαιώματα της γυναίκας με τον άνδρα μέσα στην οικογένεια, αλλά και αναπαράγει το στερεότυπο της ευτυχισμένης πυρηνικής οικογένειας.

Εικόνα: 2

φωτ. 2.2 Πολύτεκνη οικογένεια, σελ. 10

A/A Εικόνας	2
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, πολυπρόσωπη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός. Σαλόνι σπιτιού
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία οικογένεια, η οποία βρίσκεται στο σαλόνι του σπιτιού της. Πρόκειται για μία πολύτεκνη, αστική οικογένεια, η οποία απαρτίζεται από τους δύο γονείς με τέσσερις κόρες. Οι γονείς είναι γύρω στα 35-40 ετών, ενώ τα παιδιά, το μεγαλύτερο στη δεξιά πλευρά είναι γύρω στα 20, το παιδί αριστερά είναι στην εφηβεία, ενώ στο κέντρο το παιδί κυμαίνεται στα 2 χρόνια. Το παιδί που βρίσκεται κοντά στη μητέρα του και αυτό βρίσκεται στην εφηβεία. Πίσω από τις μορφές παρατηρείται η οικονομική, φτωχική κατάσταση της οικογένειας. Η φωτογραφία είναι σκοτεινή, οι γονείς όχι και τόσο χαρούμενοι σε αντίθεση με τα παιδιά. Ενδυματολογικά, παρουσιάζονται με τα κοντά καθημερινά μπλουζάκια, παραπέμποντας στο καλοκαίρι.
Περιεχόμενο της εικόνας	Πολύτεκνη, αστική οικογένεια

Θεματική της εικόνας	Ιντιμισμός
----------------------	------------

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικού σπιτιού, σαλόνι
Ενδυματολογικός	Καθημερινό, καλοκαιρινό ντύσιμο
Ανθρωποκεντρικός	Ένας άνδρας, μία γυναίκα, τέσσερα κορίτσια
Ηλικιακός	Οι γονείς 35-40 ετών, τα παιδιά το πρώτο δεξιά γύρω στα 20, στα αριστερά το παιδί είναι στην εφηβεία, στο κέντρο το παιδί είναι γύρω στα 2, ενώ το παιδί που είναι κοντά στη μητέρα του είναι και αυτό στην εφηβεία. Συγκριτικά τα δύο παιδιά που βρίσκονται στην εφηβεία αυτό που βρίσκεται στα αριστερά είναι νεότερο από αυτό που είναι στο βάθος.
Σωματικός-Εγγύτητας	Και τα έξι μέλη της οικογένειας κρατούν ο ένας τον άλλον, δείχνοντας ότι η σχέση τους διακατέχεται από αγάπη και εμπιστοσύνη. Το βλέμμα τους κατευθύνεται προς τα εμπρός, όπως και ο προσανατολισμός του σώματός τους. Όλα τα μέλη της οικογένειας εκτός του νηπίου, κάθονται.
Φυλετικός	Λευκοί
Χρωματικός	Μαύρο (μπλούζα άνδρα, παντελόνι παιδιού δεξιάς πλευράς, παντελόνι γυναίκας και η ενδυματολογία παιδιού στην αριστερή πλευρά) άσπρο (μπλούζα παιδιού στα δεξιά και μπλούζα μητέρας), ροζ (φόρεμα μωρού), ριγέ κόκκινο-άσπρο (μπλούζα παιδιού στο βάθος). Ο χώρος έχει χρώμα σέπια και πλαισιώνεται από σκούρα έπιπλα.
Ψυχολογικός	Χαρούμενα πρόσωπα τα παιδιά, ουδέτερη ψυχολογική κατάσταση οι γονείς
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη, αγάπη, επικοινωνία μεταξύ τους

Συμβολικός	Αντιθετικές εκφράσεις βλέμματος μεταξύ γονέων και παιδιών, αντιθετικά ενδυματολογικά χρώματα (άσπρο-μαύρο). Κοντομάνικα μπλουζάκια που παραπέμπουν στο καλοκαίρι.
Έμφυλος	Ένας άνδρας, μία γυναίκα στη μέση ηλικία, τέσσερα παιδιά – κορίτσια
Πληροφοριακός	Είδος οικογένειας στη λεζάντα
Εικαστικός	Ιντιμισμός

Συνειρμικό μήνυμα:

Οικογένεια, αγάπη, δημιουργικότητα, υποχρεώσεις, προβλήματα.

Εικόνα: 3

φωτ. 2.3 Μονογονεϊκή οικογένεια, σελ. 10

A/A Εικόνας	3
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικό σπιτιού
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία μητέρα με το παιδί της. Πρόκειται για μια μονογονεϊκή οικογένεια. Η μητέρα είναι στη μέση ηλικία, ενώ το παιδί-κορίτσι είναι 4 ετών. Ενδυματολογικά τα χωρίς μανίκια μπλουζάκια, παραπέμπουν στην εποχή του καλοκαιριού.

Περιεχόμενο της εικόνας	Μονογονεϊκή, σύγχρονη οικογένεια
Θεματική της εικόνας	Μητρότητα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικό σπιτιού
Ενδυματολογικός	Καθημερινό καλοκαιρινό ντύσιμο
Ανθρωποκεντρικός	Μία μητέρα και ένα παιδί-κοριτσάκι
Ηλικιακός	Η μητέρα σε μέση ηλικία και το παιδί 4 ετών
Σωματικός-Εγγύτητας	Η μητέρα αγκαλιάζει το παιδί, εγγύτης, χαρούμενη έκφραση και στα δύο πρόσωπα, μετωπικό βλέμμα.
Χρωματικός	Κόκκινο = αισιοδοξία, χαρά Λευκό είναι το μηδέν που προηγείται μιας νέας αρχής ¹²
Ψυχολογικός	Χαρούμενα πρόσωπα τόσο η μητέρα, όσο και το παιδί.
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη, αγάπη, τρυφερότητα.
Συμβολικός	Τα χαρούμενα πρόσωπα, τα αισιόδοξα χρώματα δίνουν μία αίσθηση χαράς, αμοιβαίας αγάπης και εμπιστοσύνης.
Έμφυλος	Μία γυναίκα και ένα κοριτσάκι
Πληροφοριακός	Είδος οικογένειας στη λεζάντα
Αξιακός	Μητρότητα
Εικαστικός	Φωτογραφία-πορτρέτο

Συνειρημικό μήνυμα:

Οικογένεια, αγάπη, δεσμός, δυσκολία, έλλειψη

Στην έγχρωμη, ρεαλιστική και σύγχρονη φωτογραφία υπάρχει μία αίσθηση χαράς, τόσο

¹² Kandinsky W, (1981). *Για το πνευματικό στην Τέχνη*, μτφρ. Μηνάς Παράσχης, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη, σελ. 110

από το χαμόγελο των δύο μορφών, όσο και από τα αισιόδοξα, χαρούμενα χρώματα (κόκκινο – άσπρο). Το διεσταλμένο βλέμμα των προσώπων ενισχύει αυτή την αίσθηση, τονίζοντας την αγάπη και την ελευθερία που έχουν μεταξύ τους. Εκτός από το χαμόγελο της μητέρας, διακρίνεται η αγωνιστικότητα για την ανατροφή του παιδιού της και της εν γένει ζωής της, πληροφορία που χαρακτηρίζει την μονογονεϊκή οικογένεια.

Εικόνα: 4

φωτ. 2.4 Πολύτεκνη και Διευρυμένη οικογένεια, σελ. 10

Α/Α Εικόνας	4
Τεχνοτροπία εικόνας	Ρεαλιστική, έγχρωμη, σύγχρονη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος σπιτιού
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Στην φωτογραφία παρατηρούνται οι δύο γονείς, ο παππούς, η γιαγιά, 4 παιδιά (ένα νεογέννητο, δύο κορίτσια και ένα αγόρι), τρία σκυλιά. Κάθονται στα εξωτερικά σκαλιά του σπιτιού τους. Στο βάθος διακρίνεται δεξιά μία πόρτα ανοιχτή και ένα παράθυρο. Όλα τα μέλη είναι χαρούμενα. Ενδυματολογικά όλοι φορούν πουλόβερ και παντελόνια, παραπέμποντας στην εποχή του χειμώνα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Μία πολύτεκνη και διευρυμένη οικογένεια
Θεματική της εικόνας	Κοινωνικό υποσύνολο

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος σπιτιού

Ενδυματολογικός	Καθημερινό χειμερινό ντύσιμο με πουλόβερ και παντελόνια.
Ανθρωποκεντρικός	Ο πατέρας, η μητέρα, 4 παιδιά (ένα νεογέννητο, δύο κορίτσια και ένα αγόρι), ο παππούς, η γιαγιά, 3 σκυλιά
Ηλικιακός	Οι γονείς είναι σε νεαρή ηλικία, το νεογέννητο, το αγόρι 5 ετών, το ένα κορίτσι στην εφηβεία και το άλλο κορίτσι στην προνηπιακή ηλικία. Ο παππούς και η γιαγιά στην τρίτη ηλικία.
Σωματικός-Εγγύτητας	Ο ένας κρατά τον άλλον, υπάρχει εγγύτητα, χαρούμενα πρόσωπα, όλοι κοιτούν σε μία κατεύθυνση.
Φυλετικός	Λευκοί
Χρωματικός	Άσπρο, μαύρο, σέπια, καφέ
Ψυχολογικός	Όλα τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας είναι χαρούμενα.
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη, αγάπη, επικοινωνία μεταξύ τους.
Συμβολικός	Άσπρο δηλώνει <i>το μηδέν που προηγείται μιας νέας αρχής</i> Μαύρο δηλώνει <i>μια σιωπή χωρίς μέλλον και χωρίς ελπίδα</i> ¹³
Έμφυλος	3 άνδρες, 4 γυναίκες
Πληροφοριακός	Είδος οικογένειας σε λεζάντα
Ζωϊκός	Τρία σκυλιά
Αξιακός	Φροντίδα οικόσιτων ζώων
Παραδοσιακός	Παραδοσιακή οικογένεια
Εικαστικός	Ιντιμισμός

Συνειρμικό μήνυμα:

¹³ Kandinsky W. (1981). *Για το πνευματικό στην Τέχνη*, μτφρ. Μηνάς Παράσσης, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη: σελ.26

Οικογένεια, αγάπη, χαρά, ασφάλεια.

Η φωτογραφία αναφέρεται σε μία παραδοσιακή όχι τόσο σύγχρονη οικογένεια. Τα οκτώ μέλη της αποτελούν μία μικρή κοινωνία με αντιθετικές αντιλήψεις και σκέψεις, διότι απαρτίζονται από τρεις γενεές. Παρ' όλες τις διαφορετικές απόψεις των μελών, η συγκεκριμένη οικογένεια είναι χαρούμενη, ενωμένη. Αυτό φαίνεται από την επαφή μεταξύ τους με τα χέρια, το χαμόγελό τους. Στη φωτογραφία είναι τοποθετημένοι ιεραρχικά. Επάνω βρίσκονται ο παππούς, η γιαγιά και η μητέρα, πιο κάτω ο πατέρας με τα παιδιά και στο τελευταίο επίπεδο τα σκυλιά.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΜΕ ΤΙΤΛΟ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ (φωτ. 1,2,3,4).

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Χωρικός	4	7
2	Ενδυματολογικός	4	7
3	Ανθρωποκεντρικός	4	7
4	Ηλικιακός	4	7
5	Σωματικός-εγγύτητας	4	7
6	Χρωματικός	4	7
7	Ψυχολογικός	4	7
8	Συναισθηματικός	3	5
9	Έμφυλος	4	7
10	Αντικειμένων	1	2
11	Συμπεριφορικός	1	2
12	Φυλετικός	4	7
13	Πληροφοριακός	4	7
14	Εικαστικός	4	7
15	Περιβαλλοντικός	1	2
16	Συμβολικός	3	5
17	Αξιακός	2	4
18	Ζωικός	1	2
19	Παραδοσιακός	1	2

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Επιλέχθηκαν τέσσερις έγχρωμες, ρεαλιστικές εικόνες, με θέμα τέσσερα είδη οικογένειας. Η πρώτη οικογένεια είναι πυρηνική, αποτελούμενη από τους δύο γονείς και δύο παιδιά. Η δεύτερη οικογένεια είναι πολύτεκνη, αποτελούμενη από τους δύο γονείς και τέσσερα παιδιά. Η Τρίτη οικογένεια είναι μονογονεϊκή, αποτελούμενη από την μητέρα και ένα παιδί και Η τέταρτη οικογένεια είναι διευρυμένη, αποτελούμενη από τον παππού, την γιαγιά, τους δύο γονείς, από τέσσερα παιδιά και τρία σκυλιά. Λεζάντες έχουν οι όλες οι εικόνες.

Γενικές Διαπιστώσεις

Έπειτα από την σημασιολογική ανάλυση των φωτογραφιών βάσει των κωδίκων, με κάθε επιφύλαξη θεωρούμε ότι και οι τέσσερις οικογένειες έχουν συνισταμένη την ανατροφή των παιδιών τους, την σωματική και κυρίως την ψυχική τους ισορροπία. Σε όλες τις φωτογραφίες, οι οποίες είναι όλες έγχρωμες, ρεαλιστικές, τετράγωνες, αφορούν τρεις σύγχρονες οικογένειες και μια παραδοσιακή. Τα πρόσωπα είναι γελαστά, κοιτούν κατάματα τον θεατή.

Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ - Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ 1^ο ΚΕΦ. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περιλαμβάνει 2 παραλληλόγραμμες φωτογραφίες:

Εικόνα: 5

φωτ. 1.1 Πανηγύρι σε ζωκλήσι, σελ. 24

A/A Εικόνας	5
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, πολυπρόσωπη, παράλληλη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος σε ξωκλήσι
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Συνωστισμένος κόσμος έξω από το περίβολο της εκκλησίας. Βρίσκονται σε επαρχία, διότι στο βάθος διακρίνεται ο κάμπος. Πανοραμική φωτογραφία. Ενδυματολογικά με τα κουστούμια και πουλόβερ παραπέμπει σε ανοιξιάτικο πρωινό. Όλα τα βλέμματα είναι στραμμένα στο κέντρο, όπου τελείται η Θεία Λειτουργία (σταύρωμα των χεριών)
Περιεχόμενο της εικόνας	Παναγύρι σε ξωκλήσι
Θεματική της εικόνας	Παράδοση

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Γεωγραφικός	Ελλάδα
Πολιτισμικός	Παναγύρι
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος ξωκλήσι
Ενδυματολογικός	Χειμερινό ντύσιμο
Προσώπων	Πολυπροσωπία
Ηλικιακός	Διάφορες ηλικίες (παιδιά, νέοι, μεσήλικες, ηλικιωμένοι)
Σωματικός	Βλέμματα προς το κέντρο του περιβάλλοντος, σωματικός προσανατολισμός προς το κέντρο
Αντικειμένων	Ξωκλήσι
Φυλετικός	Λευκοί
Χρωματικός	Λευκό (ξωκλήσι, πεζούλες, μπλούζες), πορτοκαλί, κιτρινοπράσινο της φύσης, γκρι
Συμβολικός	Η εικόνα συμβολίζει τα ήθη και έθιμα της πατρίδας μας.

	Ένα κοινωνικό γεγονός, όπου μαζεύονται όλοι οι κάτοικοι του χωριού ανεξαιρέτως ηλικίας.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες, παιδιά
Ιδεολογικός	Λαϊκισμός
Παραδοσιακός	Πανηγύρι
Περιβαλλοντικός	Εξοχή
Μορφολογικός	Ανθρώπινες μορφές
Θρησκευτικός	Θεία Λειτουργία
Πληροφοριακός	Λεζάντα με το περιεχόμενο της εικόνας

Συνειρμικό μήνυμα: Παράδοση, θρησκευτικότητα, ευλογία. Τα κατάσπρα πεζούλια, το κατάσπρο εκκλησάκι μας παραπέμπει στην αγνότητα, στο Ελληνικό φως.

Σε αυτή την εικόνα παρατηρείται η συνέχιση των ηθών και εθίμων, όπως τα πανηγύρια στα νησιά και στην επαρχία. Όλοι συγκεντρώνονται στο περίβολο της εκκλησίας, όπου μετά την Θεία Λειτουργία ακολουθεί πανηγύρι με τοπικά εδέσματα, παραδοσιακούς χορούς και μουσική. Είναι μία αναφορά στην παράδοση.

Εικόνα: 6

φωτ. 1.2 Το Μυστήριο της Βάπτισης, σελ. 24

A/A Εικόνας	6
Τεχνοτροπία εικόνας	Ρεαλιστική, έγχρωμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικό εκκλησίας
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Διεξάγεται το Μυστήριο της Βάπτισης. Η νονά αλείφει με λάδι το μωρό, ενώ ο παπάς το κρατά. Πλήθος κόσμος παρακολουθεί το μυστήριο.
Περιεχόμενο της εικόνας	Το Μυστήριο του Βαπτίσματος
Θεματική της εικόνας	Ευλάβεια

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικό εκκλησίας
Ενδυματολογικός	Επίσημο ένδυμα
Προσώπων	Πολυπροσωπία
Ηλικιακός	Διάφορες ηλικίες
Σωματικός	Εφαρμογή λαδιού από το χέρι της νονάς στο μωρό, κράτημα του μωρού από τον παπά, κατεύθυνση σωμάτων προς την κολυμπήθρα, βλέμματα ατόμων και κινήσεις κεφαλιού δεξιά προς το μωρό.
Αντικειμένων	Κολυμπήθρα, κεριά
Φυλετικός	Λευκοί
Χρωματικός	Μπλε, μαύρο, άσπρο, πράσινο (ενδυμασίες)
Συμβολικός	Το μπλε ανοικτό παραπέμπει στο επουράνιο, το άσπρο στην αγνότητα, στοιχεία της Θρησκείας μας. Το Μυστήριο της Βάπτισης παραπέμπει στην Ορθόδοξη πίστη μας.
Έμφυλος	Γυναίκες (νονά, παρευρισκόμενες), άνδρες (παπάς, παρευρισκόμενοι)

Ιδεολογικός	Πίστη
Θρησκευτικός	Ορθόδοξοι Χριστιανοί
Μορφολογικός	Ανθρώπινες μορφές
Συναισθηματικός	Ευλάβεια, αγάπη, ενδιαφέρον
Ψυχολογικός	Χαρά, συγκίνηση
Αξιακός	Θρησκεία
Πληροφοριακός	Λεζάντα με το περιεχόμενο της εικόνας

Συνειρμικό μήνυμα: Παράδοση, θρησκευτικότητα, ευλογία, μητέρα εκκλησία, φώτιση.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑ: Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Γεωγραφικός	1	3
2	Πολιτισμικός	1	3
3	Χωρικός	2	6
4	Ενδυματολογικός	2	6
5	Προσώπων	2	6
6	Ηλικιακός	2	6
7	Σωματικός	2	6
8	Αντικειμένων	2	6
9	Φυλετικός	2	6
10	Χρωματικός	2	6
11	Συμβολικός	2	6
12	Έμφυλος	2	6
13	Ιδεολογικός	2	6
14	Παραδοσιακός	2	6
15	Περιβαλλοντικός	1	3

16	Μορφολογικός	2	6
17	Θρησκευτικός	2	6
18	Πληροφοριακός	2	6
19	Συναισθηματικός	1	3
20	Ψυχολογικός	1	3
21	Αξιακός	1	3

2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Άλλα θρησκευτά στην Ελλάδα.

Περιλαμβάνει 3 παραλληλόγραμμες φωτογραφίες.

Εικόνα: 7

φωτ. 2.1 Εβραϊκή Συναγωγή, σελ. 26

A/A Εικόνας	7
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη και σύγχρονη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Παρατηρείται η πρόσοψη ενός κτιρίου, μία πόρτα και τοίχος, τα οποία περιβάλλονται από μια καγκελόπορτα και κάγκελα. Εκατέρωθεν της πόρτας υπάρχουν γλάστρες με φυτά (γιούκα) και επιδαπέδια φανάρια.
Περιεχόμενο της εικόνας	Εβραϊκή Συναγωγή
Θεματική της εικόνας	Αρχιτεκτονική

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικό κτιρίου
Γεωγραφικός	Αθήνα
Χρωματικός	Λευκό (τοίχος), μαύρο (πόρτα, κάγκελα), πράσινο (φυτά)
Κτηριακός	Πόρτα, κτίριο, κάγκελα
Θρησκευτικός	Εβραίοι
Συμβολικός	Το κτίριο με την αρχιτεκτονική του συμβολίζει και περικλείει όλη την Εβραϊκή ιστορία, τα δεινά του λαού, την θρησκεία τους. Η φωτογραφία μας παραπέμπει στη σύγχρονη εποχή (φυτά γιούκα, λιτά κάγκελα)
Ιδεολογικός	Ανεξιθρησκία
Ιστορικός	Ιστορία Εβραίων
Περιβαλλοντικός	Φυτά (γιούκα)
Εικαστικός	Αρχιτεκτονική, φωτογραφία

Συνειρμικό μήνυμα:

Η συγκεκριμένη φωτογραφία μας προκαλεί να θυμηθούμε τα δεινά αυτού του λαού, το ολοκαύτωμα, την Ιουδαϊκή Θρησκεία, την Παλαιά Διαθήκη.

Εικόνα: 8

φωτ. 2.2 Μουσουλμανικό Τέμενος, σελ. 26

A/A Εικόνας	8
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικό εκκλησίας
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	.Μουσουλμανική εκκλησία. Η αρχιτεκτονική της είναι λιτή με τοξοειδή παράθυρα. Στο βάθος αριστερά παρατηρείται το τζαμί, χαρακτηριστικό της Μουσουλμανικής θρησκείας.
Περιεχόμενο της εικόνας	Μουσουλμανικό Τέμενος
Θεματική της εικόνας	Αρχιτεκτονική

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Θρησκευτικός	Μουσουλμάνοι
Χωρικός	Εξωτερικό Μουσουλμανικής εκκλησίας
Χρωματικός	Λευκό, κόκκινο, μπλε, καφέ
Γεωγραφικός	Ελλάδα
Συμβολικός	Λιτό αρχιτεκτόνημα συμβολίζει και περικλείει όλη την Μουσουλμανική ιστορία και θρησκεία.
Ιστορικός	Αντιπαλότητα στην εποχή του βυζαντίου
Κτηριακός	Τέμενος
Ιδεολογικός	Ανεξιθρησκεία, ελεύθερη έκφραση του θρησκευτικού αισθήματος
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, δένδρα
Εικαστικός	Αρχιτεκτονική, φωτογραφία

Συνειρμικό μήνυμα:

Το Μουσουλμανικό Τέμενος, παραπέμπει στη Μουσουλμανική θρησκεία και έχει

δυναμική σχέση ως προς την Μουσουλμανική «δράση» έναντι των άλλων λαών - κρατών.

Εικόνα: 9

φωτ. 2.3 Χριστιανική εκκλησία, σελ. 26

A/A Εικόνας	9
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικό Εκκλησίας
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Η πρόσοψη Χριστιανικής Εκκλησίας με καμπαναριό, τοξοειδή παράθυρα και καμάρες. Δεξιά και αριστερά σε πρώτο πλάνο διακρίνουμε δένδρα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ορθόδοξη Εκκλησία
Θεματική της εικόνας	Ορθόδοξη Χριστιανική Πίστη

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Λευκό, πράσινο
Γεωγραφικός	Ελλάδα
Θρησκευτικός	Εκκλησία, χώρος λατρείας
Συμβολικός	Ο τρούλος, το καμπαναριό, οι αψίδες όλα αυτά χαρακτηρίζουν την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία, σε

	συνδυασμό με τα ζωντανά πράσινα δένδρα, που παραπέμπουν στην εποχή του καλοκαιριού.
Κτηριακός	Ναός
Ιδεολογικός	Ελεύθερη έκφραση Θρησκευτικού φρονήματος
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, δένδρα
Εικαστικός	Αρχιτεκτονική, φωτογραφία

Συμπερασματικό μήνυμα:

Το σπίτι του Θεού. Οι ρίζες της Χριστιανικής Εκκλησίας ευρίσκονται στο Βυζάντιο (τόξα, καμάρες). Σταυροειδής ρυθμός με τρούλο, θυμίζοντας τα μαρτύρια τόσων Αγίων, τα οποία απεικονίζονται σε έργα τέχνης όπως Αγιογραφίες και ψηφιδωτά.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΜΕ ΘΕΜΑ: ΑΛΛΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

A/A	Κώδικες	Αναφορά	%
1	Χωρικός	3	11
2	Γεωγραφικός	3	11
3	Χρωματικός	3	11
4	Θρησκευτικός	3	11
5	Συμβολικός	3	11
6	Ιδεολογικός	3	11
7	Ιστορικός	2	7
8	Περιβαλλοντικός	3	11
9	Εικαστικός	3	11
10	Κτηριακός	3	11

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Επιλέχθηκαν τρεις παραλληλόγραμμες, έγχρωμες, ρεαλιστικές φωτογραφίες, με θέμα τρία διαφορετικά θρησκευόμενα στην Ελλάδα.

Το πρώτο θρησκεύμα είναι Ιουδαϊκό, το δεύτερο, Μουσουλμανικό και το τρίτο Ορθόδοξο Χριστιανικό.

Γενικές Διαπιστώσεις

Κατά την σημασιολογική ανάλυση των φωτογραφιών (7, 8, 9) σύμφωνα με τους κώδικες, με κάθε επιφύλαξη θεωρούμε ότι τα τρία διαφορετικά θρησκευόμενα που υπάρχουν στην χώρα μας, παρουσιάζονται με εμβληματικό τρόπο μέσα από τους χώρους λατρείας που χρησιμοποιούν, κάτι που αφορά μόνο το τυπικό μέρος.

Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ

Οργάνωση κοινωνικής και πολιτικής ζωής

1° Κεφάλαιο: Οι Δήμοι στην Ελλάδα

Περιλαμβάνει 1 παραλληλόγραμμη φωτογραφία.

Εικόνα: 10

φωτ. 1.1 *Δήμος Σουλίου, σελ. 30*

Α/Α Εικόνας	10
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός στη φύση
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Είναι μία τοπιογραφία, από το γκαζόν και τα χάλκινα δένδρα βρισκόμαστε στην εποχή της Άνοιξης. Στο βάθος διακρίνουμε το βουνό, στους πρόποδες του οποίου

	ευρίσκονται δύο σπίτια πέτρινα. Αριστερά σε πρώτο πλάνο ευρίσκεται ένα δένδρο, ενώ πίσω από αυτό ένα εκκλησάκι. Σποραδικά είναι κατανεμημένες πέτρινες στοίβες.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ανοιξιάτικο τοπίο
Θεματική της εικόνας	Φύση

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Χρωματικός	Πράσινο, λευκό, κίτρινο, γκρι
Κτηριακός	Σπίτια, εκκλησάκι
Περιβαλλοντικός	Βουνό, δένδρα, γρασίδι
Συμβολικός	Τα χρώματα έχουν φωτεινότητα, τα αντικείμενα και η φύση είναι ευδιάκριτα, ενώ το χάλκινο των φύλων του δένδρου συμβολίζει την άνοιξη.

Συνειρμικό μήνυμα: Φύση, αναζωογόνηση, χαλάρωση. Η αίσθηση που δημιουργείται είναι του καθαρού αέρα, αλλά και της μοναξιάς.

Γενική Διαπίστωση:

Το βιβλίο εισάγει την Δημοτική διάρθρωση της χώρας μας, προτείνοντας ένα αγροτικό Δήμο με πολύ μεγάλη ιστορική φόρτιση (Δήμος Σουλίου).

2^ο Κεφάλαιο: Οργάνωση – Διοίκηση των Δήμων

Περιλαμβάνει 1 παραλληλόγραμμη φωτογραφία.

Εικόνα: 11

φωτ. 2.1 Δημαρχείο Ιωαννίνων, σελ. 32

A/A Εικόνας	11
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Η εικόνα παρουσιάζει το Δημαρχείο Ιωαννίνων. Η αρχιτεκτονική είναι με καμάρες και τόξα. Πλαισιώνεται με δένδρα, ενώ σε πρώτο πλάνο είναι παρκαρισμένα αυτοκίνητα. Μεταξύ τους υπάρχουν κάγκελα, τα οποία περιφράζουν το οίκημα. Ένας άνδρας περνά την καγκελόπορτα ενώ σε πρώτο πλάνο διέρχεται ένας άλλος.
Περιεχόμενο της εικόνας	Δημαρχείο
Θεματική της εικόνας	Τα ιστορικά κτήρια επιλέγονται ως χώροι διοίκησης.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Ανδρικό καθημερινό ντύσιμο (παντελόνι, κοντομάνικο πουκάμισο)

Προσώπων	Δύο άνδρες
Σωματικός	Σωματικός προσανατολισμός και βλέμμα προς το Δημαρχείο.
Χρωματικός	Κίτρινο (πρόσοψη Δημαρχείου, αυτοκίνητο) Κόκκινο (κεραμίδια, τόξα, αυτοκίνητα), Γκρι (άσφαλτος, αυτοκίνητα) Άσπρο (αυτοκίνητο)
Συμβολικός	Κοντομάνικα πουκάμισα, που παραπέμπουν στο Καλοκαίρι. Φωτεινότητα, ήλιος. Τα συμπληρωματικά χρώματα κόκκινο – πράσινο συντελούν σε αυτή την καθαρότητα της φωτογραφίας.
Έμφυλος	Δύο άνδρες
Κτηριακός	Δημαρχιακό μέγαρο
Φυλετικός	Λευκοί
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, δένδρα
Αντικειμένων	Αυτοκίνητα
Εικαστικός	Αρχιτεκτονική, φωτογραφία

Συνειρμικό μήνυμα:

Διοίκηση, ηγεσία, ιστορικότητα.

Κεφάλαιο 4ο: Η οικονομική οργάνωση των Δήμων

Περιλαμβάνει 2 παραλληλόγραμμα φωτογραφίες.

Εικόνα: 12

φωτ. 4.1 Λιμάνι, Ελούντα Κρήτης, 1963, σελ. 35

Α/Α Εικόνας	12
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ουρανός, βουνό, σπίτια, λιμάνι, δρόμος, δένδρα. Σπίτια υπάρχουν στο βουνό και παραλιακά/ Αριστερά στο βάθος υπάρχει μια εκκλησία, ενώ δεξιά μία προβλήτα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Λιμάνι-φύση.
Θεματική της εικόνας	Παραθαλάσσιο μέρος, λιμάνι.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Πράσινο (δένδρα, νερό) λευκό (σπίτια, εκκλησάκι, ασφαλτος) μαύρο (σκιές)
Συμβολικός	Σκοτεινό τοπίο, παλαιά εποχή, οικολογικό τοπίο.
Κτηριακός	Εκκλησάκι, σπίτια
Περιβαλλοντικός	Δένδρα, ουρανός, βουνό
Χρονικός	1963(Φανερώνει και την παλαιότητα της φωτογραφίας)

Ιστορικός	Νησί Σπιναλόγκας (Λεπροί) 1905-1958
------------------	---------------------------------------

Συνειρμικό μήνυμα:

Γραφικότητα, υπανάπτυξη, Σπιναλόγκα-περιθωριοποίηση.

Σκοτεινή φωτογραφία, ίσως μετά τη Δύση του ηλίου, ενισχύοντας την ιστορία του νησιού.

Το νησί Σπιναλόγκας που φιλοξενούσε τους Λεπρούς από το 1905-1958.

Εικόνα: 13

φωτ. 4.2 Λιμάνι, Ελούντα Κρήτης, 2005, σελ. 35

A/A Εικόνας	13
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Βουνά, σπίτια, δεξιά μία εκκλησία, λιμάνι, κότερα, παρτέρι, πλακόστρωτο, ουρανός, παγκάκι. Ένα φωτεινό, χαρούμενο Κρητικό τοπίο, με την αίσθηση της χαράς και της διασκέδασης, που προσφέρουν οι διακοπές. Μία καρτ ποστάλ.
Περιεχόμενο της εικόνας	Το λιμάνι Ελούντας της Κρήτης
Θεματική της εικόνας	Προπαγανδιστική τουριστική φωτογραφία

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Πράσινο (δένδρα)

	λευκό (σπίτια, εκκλησία, τέντες καταστημάτων) καφέ (παγκάκι, βουνό) μπλε (νερό λιμανιού, ουρανός, τέντα) κόκκινο (τρούλος εκκλησίας, κότερο)
Συμβολικός	Έντονα, χαρούμενα χρώματα, προσδιορίζοντας το Κρητικό τοπίο
Κτηριακός	Εκκλησία, σπίτια,
Αντικειμένων	Κότερα, παγκάκι, τέντες, παρτέρι
Περιβαλλοντικός	Δένδρα, ουρανός, βουνό
Χρονικός	2005
Ιστορικός	Νησί Σπιναλόγκας (Λεπροί) 1905-1958

Συμπερασματικό μήνυμα:

Διακοπές, τουρισμός, ανάπτυξη.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ ΔΥΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΜΕ ΤΙΤΛΟ: Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Χωρικός	2	14
2	Χρωματικός	2	14
3	Συμβολικός	2	14
4	Κτηριακός	2	14
5	Περιβαλλοντικός	2	14
6	Χρονικός	2	14
7	Ιστορικός	2	14

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ:

Επιλέχθηκαν δύο φωτογραφίες με το ίδιο θέμα το λιμάνι της Ελούντα της Κρήτης, που βρίσκεται στο Βόρειο τμήμα της Κρήτης και υπάγεται στο Δήμο Αγίου Νικολάου

Γενικές Διαπιστώσεις: Και οι δύο φωτογραφίες είναι έγχρωμες, ρεαλιστικές, παραλληλόγραμμες και χαρακτηρίζονται από τη διαφορετική χρονική περίοδο, τη διαφορετική ώρα της ημέρας.

Η χρονικής περιόδου 1963-2005 φανερώνει την ανάπτυξη που επήλθε στον χώρο αυτό. Τα δυο αυτά στιγμιότυπα προσομοιάζουν κάπως σαν «συνομιλία μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος».

2η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Το άτομο και η πολιτεία

4^ο Κεφάλαιο: Οι λειτουργίες της κρατικής εξουσίας:

Περιλαμβάνει δύο παραλληλόγραμμες φωτογραφίες.

Εικόνα: 14

φωτ. 4.1 *Βουλή των Ελλήνων, σελ. 48*

Α/Α Εικόνας	14
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Η Βουλή των Ελλήνων, στο Σύνταγμα. Η φρουρά, δένδρα, άνθρωποι που παρακολουθούν την αλλαγή φρουράς.
Περιεχόμενο της εικόνας	Κρατική εξουσία
Θεματική της εικόνας	Πολίτευμα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Γεωγραφικός	Ελλάδα-Αθήνα
Αξιακός	Κοινοβουλευτική Δημοκρατία
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Χρωματικός	Κίτρινο στη πρόσοψη του κτιρίου Μωβ στον περιβάλλοντα χώρο
Συμβολικός	Νομοθετικό σώμα Ελλάδας
Κτηριακός	Κτίριο, φρουρία
Περιβαλλοντικός	Δένδρα
Ιστορικός	1844-1863 παλαιά Βουλή Ανακτόρων 1927-1935 το κοινοβούλιο αποτελείτο από δύο σώματα, την Γερουσία και τη Βουλή.
Συμπεριφορικός	Συνεδριάσεις
Κανονιστικός	Νομοθεσία
Ρητορικός	Αφήγηση, ιστορία, διάλογος
Παραγωγής και ερμηνείας	Κυβερνόντες, αντιπολίτευση, εκπρόσωποι κομμάτων
Ιδεολογικός	Ελευθερία
Προσώπων	Δύο φρουροί
Έμφυλος	Δύο άνδρες (φρουροί)
Εικαστικός	Αρχιτεκτονική

Συνειρμικό μήνυμα:

Εξουσία, νομοθεσία, Δημοκρατία ασυδοσία, κοροϊδία, ιστορικότητα, Αθήνα, πρωτεύουσα.

Εικόνα: 15

φωτ. 4.2 Η Βουλή συνεδριάζει, σελ. 49

Α/Α Εικόνας	15
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	<p>Στον εσωτερικό χώρο της Βουλής ευρίσκονται ημικυκλικά καθίσματα, στα οποία κάθονται οι πολιτικοί, αρχηγοί κομμάτων, η αντιπολίτευση. Στο έδρανο ευρίσκεται ο Πρόεδρος της Βουλής. Σε άλλα έδρανα είναι ο Πρωθυπουργός και βουλευτές.</p> <p>Τοποθετούνται γύρω από τα πολιτικά τους πιστεύω και προτείνουν προτάσεις με στόχο την αναδιοργάνωση του κράτους και την οικονομική ανάπτυξη.</p>
Περιεχόμενο της εικόνας	Συνεδρίαση
Θεματική της εικόνας	Πολιτικές συζητήσεις και αντιπαραθέσεις

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Γεωγραφικός	Ελλάδα-Αθήνα
Αξιακός	Κοινοβουλευτική Δημοκρατία
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος

Χρωματικός	Κόκκινο (χαλί) Μπλε (ενδυματολογία) Καφέ (έπιπλα)
Συμβολικός	Νομοθετικό σώμα Ελλάδας
Αντικειμένων	Έπιπλα, χαλί, μικρόφωνα
Ιστορικός	1844-1863 παλαιά Βουλή Ανακτόρων 1927-1935 το κοινοβούλιο αποτελείτο από δύο σώματα, την Γερουσία και τη Βουλή.
Σωματικός	Σωματικός προσανατολισμός προς τα έδρανα, βλέμματα στραμμένα προς τον ομιλητή, χειροκρότημα.
Συμπεριφορικός	Συνεδριάσεις
Κανονιστικός	Νομοθεσία
Ρητορικός	Αφήγηση, ιστορία, διάλογος
Παραγωγής και ερμηνείας	Κυβερνόντες, αντιπολίτευση, εκπρόσωποι κομμάτων.
Ιδεολογικός	Ελευθερία
Ενδυματολογικός	Κουστούμια
Προσώπων	Πολυπροσωπία
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες
Μορφολογικός	Ανθρώπινες μορφές

Συμνευρμικό μήνυμα:

Εξουσία, νομοθεσία, Δημοκρατία, διάλογος, ασυδοσία, κοροϊδία.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ 2 ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ, των 14, 15.

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Γεωγραφικός	2	6
2	Αξιακός	2	6

3	Χωρικός	2	6
4	Χρωματικός	2	6
5	Συμβολικός	2	6
6	Αντικειμένων	1	3
7	Κτηριακός	1	3
8	Περιβαλλοντικός	1	3
9	Ιστορικός	2	6
10	Σωματικός	1	3
11	Συμπεριφορικός	2	6
12	Κανονιστικός	2	6
13	Ρητορικός	2	6
14	Παραγωγής και ερμηνείας	2	6
15	Ιδεολογικός	2	6
16	Ενδυματολογικός	1	3
17	Προσώπων	2	6
18	Έμφυλος	2	6
19	Μορφολογικός	1	3
20	Εικαστικός	1	3

Περιγραφή υλικού:

Επιλέχθηκαν δυο έγχρωμες ρεαλιστικές φωτογραφίες, μια πολύ μεγάλη, παραλληλόγραμμη, (σχεδόν ημισέλιδη, στο βιβλίο), αυτή που αναπαριστάνει την βουλή των Ελλήνων και μια σαφώς μικρότερη, τετράγωνη, αυτή που αναπαριστά τις συνεδριάσεις της βουλής.

Γενικές διαπιστώσεις:

Το μέγεθος της πρώτης φωτογραφίας, η θέση της στην σελίδα και τα χρώματα, υπερτονίζει το σύμβολο της Δημοκρατίας, αλλά σχεδόν υποτιμά την διαδικασία της συνεδρίασης, την ουσία της Δημοκρατίας, καθώς είναι πολύ μικρότερη και παίζει συμπληρωματικό ρόλο ως προς την πρώτη.

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ
Κράτος και πολίτης

3^ο Κεφάλαιο

Πολιτική άμυνα και Πολιτική προστασία:

Περιλαμβάνει 4 παραλληλόγραμμες φωτογραφίες.

Εικόνα: 16

φωτ. 3.1 Σεισμός, σελ. 58

Α/Α Εικόνας	16
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Σε πρώτο πλάνο ευρίσκονται πληγέντες από τον σεισμό. Οι γυναίκες με τις μαντήλες κάθονται στην άκρη του δρόμου και κοιτούν τα κατεστραμμένα από τον σεισμό κτίρια. Μπροστά τους υπάρχει ένα φορτηγό που μεταφέρει τα μπάζα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Η επόμενη ημέρα από τον σεισμό
Θεματική της εικόνας	Καταστροφή

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
---------	---

Συμβολικός	Ο χρωματικός πλουραλισμός επιτείνει την καταστροφική. Είναι μια ένταση εικόνα. Ενδυματολογικά παραπέμπει σε έγχρωμες μορφές. Χρονικά είναι ημέρα. Όλο το σκηνικό χαρακτηρίζεται δραματοποιημένο.
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Καθημερινά ρούχα, μαντήλες, φούστες
Προσώπων	Τέσσερις γυναικείες φιγούρες ευδιάκριτες
Σωματικός	Τα σώματα και τα βλέμματα των μορφών είναι στραμμένα προς τα κατεστραμμένα κτίρια.
Αντικειμένων	Μπουλντόζα, στύλος.
Κτιριακός	Πολυκατοικίες
Χρωματικός	Μπλε, ροζ, πορτοκαλί, πράσινο, άσπρο
Ψυχολογικός	Θλίψη, απόγνωση.
Συναισθηματικός	Απομόνωση, μοναχικότητα
Έμφυλος	Γυναίκες
Περιβαλλοντικός	Γρασίδι
Χρονικός	Ημέρα
Κατάσταση	Σε ετοιμότητα

Εικόνα: 17

φωτ. 3.2 Πλημμύρα, σελ. 58

A/A Εικόνας	17
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Τρεις ανθρώπινες μορφές, ένα άλογο, προσπαθούν να διασχίσουν τον πλημμυρισμένο από νερά δρόμο και να επιβιώσουν. Ο άνδρας σε πρώτο πλάνο κρατά στο χέρι του ένα ξύλο και τον ακολουθούν δύο γυναίκες. Στο βάθος διακρίνονται δένδρα και ουρανός. Το άλογο σέρνει ένα καρότσι με τα λιγοστά διασωθέντα υπάρχοντα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Θεομηνία
Θεματική της εικόνας	Καταστροφή

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Φυλετικός	Έγχρωμοι άνθρωποι
Αριθμητικός	Τρεις μορφές
Συμβολικός	Το εξωτικό τοπίο επισκιάζεται από την πλημμύρα. Δραματοποιημένη φωτογραφία και προσπάθεια επιβίωσης από την καταστροφή. Σε αυτό συντελεί η ομαδοποίηση των μορφών.
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Παραδοσιακή έγχρωμης φυλής
Προσώπων	Τρία πρόσωπα
Σωματικός	Τα άτομα βαδίζουν, προσπαθώντας να επιβιώσουν
Αντικειμένων	Ένα ξύλο, καρότσι, υπάρχοντα.
Χρωματικός	Ρόζ (φορέματα), λευκό (πουκάμισο), πράσινο (δένδρα), καφέ (άλογο, νερό)

Ψυχολογικός	Θλίψη, απόγνωση
Συναισθηματικός	Αγωνία
Έμφυλος	Ένας άνδρας, δύο γυναίκες
Περιβαλλοντικός	Δένδρα, ουρανός, νερό
Χρονικός	Ημέρα
Κατάσταση	Πλημμύρα

Εικόνα: 18

φωτ. 3.3 Πόλεμος, σελ. 58

Α/Α Εικόνας	18
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Σε πρώτο πλάνο παρατηρείται μία γυναίκα, ενώ σε δεύτερο πλάνο όχι τόσο ευδιάκριτο, φαίνεται ένα παιδί. Ίσως η σχέση τους να είναι η μητέρα με το γιό της. Η γυναίκα προσπαθεί να συλλέξει ότι απόμεινε από τον πόλεμο.
Περιεχόμενο της εικόνας	Απομεινάρια
Θεματική της εικόνας	Δεινά πολέμου

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Φυλετικός	Έγχρωμοι άνθρωποι
Αριθμητικός	Δύο μορφές
Συμβολικός	Το εξωτικό τοπίο δεν υπάρχει πια. Η ομορφιά του αντικαταστάθηκε από στάχτες, καπνούς, θλίψη, απόγνωση. Δραματοποιημένη, ατμοσφαιρική φωτογραφία και προσπάθεια συλλογής υλικότητας. Δύο μοναχικές μορφές, η μία στατική, τυλιγμένη από καπνούς και σάστισμα και η άλλη σε δράση και απόγνωση.
Ψυχολογικός	Θλίψη
Συναισθηματικός	Μοναξιά, θλίψη, πίκρα, απώλεια, απόγνωση
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Παραδοσιακή έγχρωμης φυλής
Προσώπων	Δύο πρόσωπα
Σωματικός	Η γυναίκα προσανατολίζει το σώμα της προς τα υπάρχοντά της, ενώ το παιδί στρέφει βλέμμα και σώμα προς την γυναίκα.
Αντικειμένων	Απομεινάρια, καλάθι στη πλάτη.
Χρωματικός	Κόκκινο (φωτιά) Λευκό (Σαρίκι, καπνός) Πορτοκαλί (φούστα) Κίτρινη (μπλούζα)
Έμφυλος	Ένα αγόρι, μία γυναίκα
Κατάσταση	Φωτιά, καπνός
Χρονικός	Ημέρα

Εικόνα: 19

φωτ. 3.4 Πυρκαγιά, σελ. 58

Α/Α Εικόνας	19
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη, φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Σε πρώτο πλάνο οι στέγες των σπιτιών. Στο βάθος φαίνεται το βουνό και πίσω από αυτό δυο εστίες πυρκαγιάς. Ο ουρανός φωτίζεται-κοκκινίζει, καθώς είναι νύχτα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Πόλη απειλούμενη από πυρκαγιά
Θεματική της εικόνας	Πύρινη λαίλαπα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Αριθμητικός	Δύο πυρκαγιές
Συμβολικός	Απειλή.
Ψυχολογικός	Θλίψη
Συναισθηματικός	Αγωνία , φόβος
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Κτιριακός	Σπίτια

Χρωματικός	Κόκκινο (φωτιά) Λευκό (σπίτια) Καφέ (βουνό) Μαύρο (καπνός)
Περιβαλλοντικός	Ουρανός
Κατάσταση	Φωτιά, καπνός
Χρονικός	Νύχτα

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ 4 ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ 16,17, 18 και 19.

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Συμβολικός	4	8
2	Χωρικός	4	8
3	Ενδυματολογικός	3	6
4	Προσώπων	3	6
5	Σωματικός	3	6
6	Αντικειμένων	3	6
7	Κτιριακός	2	4
8	Χρωματικός	4	8
9	Ψυχολογικός	3	6
10	Συναισθηματικός	3	6
11	Έμφυλος	2	4
12	Περιβαλλοντικός	3	6
13	Χρονικός	4	8
14	Φυλετικός	2	4
15	Αριθμητικός	4	8
16	Κατάσταση	4	8

Συνειρημικό μήνυμα, (4 φωτογραφίες):

Φτώχεια, αδικία, απορία.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ:

Επιλέχθηκαν τέσσερις έγχρωμες, ρεαλιστικές, παραλληλόγραμμες φωτογραφίες με θέμα: *Πολιτική άμυνα και Πολιτική προστασία*

Στην πρώτη φωτογραφία παρουσιάζεται ένας καταστροφικός σεισμός, στη δεύτερη

φαίνεται μία πλημμύρα, ενώ στην τρίτη φωτογραφία βλέπουμε τα αποτελέσματα του πολέμου και στην τέταρτη μία απειλούμενη πόλη από πυρκαγιά.

Γενικές Διαπιστώσεις

Έπειτα από την σημασιολογική ανάλυση των φωτογραφιών (16,17,18,19) βάσει των κωδίκων, με κάθε επιφύλαξη θεωρούμε ότι και οι τέσσερις φωτογραφίες έχουν καταστροφικό χαρακτήρα και αποτελέσματα. Θύμα τους είναι ο άνθρωπος-πολίτης, ο οποίος προσπαθεί μόνος του να επιβιώσει.

Είναι αξιοπερίεργο, ότι τουλάχιστον οι τρεις πρώτες φωτογραφίες προέρχονται από το εξωτερικό. Σχετικά με την εικόνα του πολέμου, γίνεται κατανοητό ως ένα σημείο, (Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κάποια από την Κύπρο του 1974).

3η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση:

Περιλαμβάνει 1 μεγάλη τετράγωνη φωτογραφία

Εικόνα: 20

Σελ. 63

A/A Εικόνας	20
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, μεγάλη τετράγωνη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Σε πρώτο πλάνο υπάρχει ένα παιδάκι που τοποθετεί αστερίες κυκλικά πάνω στην υγρή άμμο, ενώ πίσω του διακρίνεται η θάλασσα με μικρό κύμα και στο βάθος ο ουρανός με σύννεφα. Δεξιά στο βάθος διακρίνεται πάνω σε ένα βράχο ένα σπίτι και στην επιφάνεια της θάλασσας ψαροπούλια.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ένα παιδί ιχθυογραφεί στην άμμο το σύμβολο-logo της ευρωπαϊκής ένωσης με θαλασσινούς αστερίες

Θεματική της εικόνας	Εσω-αφηγηματικό βλέμμα.
-----------------------------	-------------------------

Κώδικες που κυριαρχούν	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός/ φυσιολατρικός	Εξωτερικός, στη θάλασσα
Ενδυματολογικός	Παιδική βαμβακερή ζακέτα, βερμούδα. Καθημερινή, ενδυματολογία
Προσώπων	Ένα παιδάκι, αγόρι
Ηλικιακός	Νήπιο
Σωματικός	Στροφή βλέμματος και σώματος προς τα κάτω, έκφραση σκεπτική, ένωση αστεριών με τα χέρια του.
Χρωματικός	Γαλανός ουρανός και θάλασσα, άσπρα κύματα και ψαροπούλια, άσπρο σπίτι, μπλε σκούρο τζάκετ και βερμούδα παιδιού, κόκκινο μπλουζάκι, γήινη άμμος, κίτρινοι αστερίες.
Ψυχολογικός	Σκέψη και αυτοσυγκέντρωση, παιχνιδίσμα, δημιουργικότητα
Συναισθηματικός	Μοναχικότητα
Συμβολικός	Το θαλασσί του ουρανού και της θάλασσας, οι οριζόντιες ¹⁴ κατευθύνσεις των κυμάτων δημιουργούν γαλήνια αίσθηση. Η υγρή αίσθηση της άμμου, τα ίχνη από τα πόδια του παιδιού, τα κύματα και το τζάκετ δίνουν μία δροσερή αίσθηση στο τοπίο από τη θαλασσινή αύρα. Τα χρώματα είναι χαρούμενα, αλλά το βαθύ μπλε της παιδικής ενδυματολογίας είναι στοχαστικό.

¹⁴ Gunther Kress & Van Leeuwen, (2010). *Η ανάγνωση των εικόνων. Η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού*, μτφρ. Γιώτα Κουρμεντάλα, επιμέλεια Φωτεινή Παπαδημητρίου. Αθήνα, εκδ. Επίκεντρο, σ. 114

	Το νήπιο συμβολίζει το μέλλον, την εξέλιξη. Οι αστερίες, κυρίως οι ενωμένοι, συμβολίζουν την Ένωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ ο κύκλος ¹⁵ είναι σύμβολο προστασίας, απεραντοσύνης, ζεστασιάς, παραδοσιακό σύμβολο της αιωνιότητας και των ουρανών.
Έμφυλος	Ένα αγόρι νηπιακής ηλικίας.
Αντικειμένων	Αστερίες
Κτιριακός	Σπίτι
Συμπεριφορικός	Παιδοκεντρικότητα
Ιδεολογικός	Ευρωπαϊκότητα
Φυλετικός	Λευκός
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, θάλασσα, άμμος
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Μορφολογικός	Μία ανθρώπινη μορφή, έντεκα ψαροπούλια

Συνειρμικό μήνυμα: Στην φωτογραφία δημιουργείται μία **γαλήνια, δροσερή** αίσθηση. Ένα περιβάλλον που συντελεί στην **ελευθερία** (πουλιά, θάλασσα), στην **προστασία** (κύκλος από αστερίες), στην **εξέλιξη** και στο **μέλλον** (παιδί), όλα αυτά πλαισιωμένα με **αυτοσυγκέντρωση** (έκφραση παιδιού) και **στοχασμό**(μπλε βαθύ τζάκετ). **Επικοινωνιακή** σχέση δημιουργείται μεταξύ των αστεριών και του παιδιού. Και οι δύο, ανθρώπινη μορφή – θαλάσσια μορφή εάν συγκριθούν παραπέμπουν στο μέλλον, την **νιότη** και **εξέλιξη**. Η **Ένωση** των αστεριών συμβολίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση, που έχει ανθρωποκεντρικό πυρήνα, καθώς θα εξασφαλίσει το μέλλον των παιδιών μας. Η φωτογραφία οπτικοποιεί την σύγχρονη εποχή. Ενώ είμαστε όλοι **διαφορετικοί** έχουμε όλοι **ίσα** δικαιώματα σε οποιονδήποτε λαό και πολιτισμό ανήκουμε.

¹⁵ Gunther Kress & Van Leeuwen, (ό.π)

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση: όργανα και λειτουργίες της.

Περιλαμβάνει 4 παραλληλόγραμμα φωτογραφίες

Εικόνα: 21

φωτ. 1.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνεδριάζει, σελ. 66

Α/Α Εικόνας	21
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Η φωτογραφία αναφέρεται σε συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου. Διακρίνονται αρκετοί βουλευτές και δυο βουλευτίνες. Πιθανά γίνεται κάποια συζήτηση ή ψηφοφορία και μερικοί σηκώνουν χαρακτηριστικά το χέρι τους, ζητώντας τον λόγο.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Θεματική της εικόνας	Συνεδριάσεις

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Επίσημα κοστούμια
Ανθρωποκεντρικός	Δύο Γυναίκες και δεκαεπτά άνδρες

Ηλικιακός	Μέση ηλικία
Σωματικός	Στροφή βλέμματος και σώματος προς διάφορες κατευθύνσεις, έκφραση σκεπτική και αποφασιστική ανάταση χεριών.
Χρωματικός	Μπλε, γκρι, άσπρο, κόκκινο
Ψυχολογικός	Σκέψη και αυτοσυγκέντρωση, αποφασιστικότητα, σοβαρότητα
Συναισθηματικός	Μοναχικότητα
Συμβολικός	Το γκρι ¹⁶ χρώμα ως προς την ενδυματολογία είναι ουδέτερο, στερείται ήχου και κίνησης. Μία απαρηγόρητη ακινησία, ένα χρώμα αποπνικτικό, περικλείοντας κρυφή ελπίδα. Το βαθύ μπλε στοχαστικό, ενώ το κόκκινο είναι αισιόδοξο και επαναστατικό.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες.
Αντικειμένων	Χαρτιά, καθίσματα, μικρόφωνα, αριθμημένα ταμπελάκια, επίσημη ενδυματολογία.
Συμπεριφορικός	Επικοινωνία
Ιδεολογικός	Κοινοβουλευτισμός, Δημοκρατία.
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Παραγωγής και ερμηνείας	Κωδικοποίηση – αποκωδικοποίηση κειμένων, διαπραγματεύσεις.
Αξιακός	Συνεργασία, ισοτιμία

Συνειρμικό μήνυμα:

¹⁶ Kandinsky W., (1981). Για το πνευματικό στην τέχνη, μτφρ. Μηνάς Παράσχος, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη, σ. 111

Μειοψηφία γυναικών, Γυναικεία αξιωσύνη.

Εικόνα: 22

φωτ. 1.2 Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδριάζει, σελ. 67

Α/Α Εικόνας	22
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	«Συνεδρίαση κορυφής» με προέδρους, πρωθυπουργούς των κρατών-μελών και τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε στρογγυλό τραπέζι. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδριάζει προς λήψη αποφάσεων, με θεματολογία γενικά την πολιτική της Ένωσης.
Περιεχόμενο της εικόνας	Συνεδρίαση κορυφής
Θεματική της εικόνας	Λήψη αποφάσεων, καθορισμός πολιτικής.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Επίσημα κοστούμια
Προσώπων	Πολυπροσωπία
Ηλικιακός	Μέση ηλικία
Σωματικός	Στροφή βλέμματος και σώματος προς το κέντρο της στρογγυλής τραπέζης, Έκφραση σκεπτική, σοβαρή.

Χρωματικός	Υπερτερεί το μπλε. Κίτρινο λεμονί.
Ψυχολογικός	Σκέψη και αυτοσυγκέντρωση, αποφασιστικότητα, σοβαρότητα
Συμβολικός	Ο κύκλος ¹⁷ (στρογγυλή τράπεζα) συμβολίζει την προστασία.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες.
Αντικειμένων	Χαρτιά, καθίσματα, μικρόφωνα, επίσημη ενδυματολογία.
Συμπεριφορικός	Επικοινωνία
Ιδεολογικός	Κοινοβουλευτισμός, Δημοκρατία.
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Παραγωγής και ερμηνείας	Κωδικοποίηση – αποκωδικοποίηση κειμένων, διαπραγματεύσεις.
Αξιακός	Κοινά συμφέροντα λαών της Ευρώπης (εργασιακά, νομικά, κοινωνικά κλπ)

Συνειρημικό μήνυμα:

Ο «κύκλος» των αποφάσεων. Η μεγάλη οικογένεια συνεδριάζει.

---

¹⁷ Gunther Kress & Van Leeuwen, (ό.π)

Εικόνα: 23

φωτ. 1.3 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σελ. 67

Α/Α Εικόνας	23
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Παρατηρούνται τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (επίτροποι), προφανώς σε μια καθιερωμένη φωτογράφιση μετά από κάποια σημαντική συνεδρίαση.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Θεματική της εικόνας	Κομισιόν

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Επίσημα κοστούμια
Ανθρωποκεντρικός	Πολυπροσωπία
Ηλικιακός	Μέση ηλικία
Σωματικός	Μετωπικό βλέμμα προς τον θεατή. Έκφραση χαμογελαστή, με την αίσθηση του κύρους

Χρωματικός	Υπερτερεί το μπλε (σημαία, κουστούμια) Κίτρινο λεμονί (αστέρια σημαίας, ταγιέρ) καφέ (έπιπλο)
Ψυχολογικός	Ευχάριστη διάθεση
Συναισθηματικός	Ίκανοποίηση
Συμβολικός	Τα κάθετα ¹⁸ σώματα συμβολίζουν την σοβαρότητα, σιγουριά, αποφασιστικότητα. Τα αστέρια συμβολίζουν το ιδεολογικό όραμα της Ευρωπαϊκής ένωσης. Η επίσημη ενδυματολογία συμβολίζει την επισημότητα και βαρύτητα των αποφάσεων. Το κίτρινο ¹⁹ λεμονί είναι όξινο, δροσερό, προσεγγίζοντας τον θεατή.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες.
Αντικειμένων	Χαρτιά, καθίσματα, μικρόφωνα, επίσημη ενδυματολογία.
Συμπεριφορικός	Πειθαρχία
Ιδεολογικός	Ενότητα
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Αξιακός	Κοινά συμφέροντα λαών της Ευρώπης (εργασιακά, νομικά, κοινωνικά κλπ)

Συνειρμικό μήνυμα:

Ηγεσία, ομαδικότητα. Τα παρατεταγμένα σώματα με τα χαμογελαστά πρόσωπα παραπέμπουν στη **σοβαρότητα** και στην **υπόσχεση** για ελπίδα και προστασία των συμφερόντων των Ευρωπαϊκών λαών.

¹⁸ Gunther Kress & Van Leeuwen, (ό.π.)

¹⁹ Kandinsky W., (ό.π.), σελ. 26

Εικόνα: 24

φωτ. 1.4 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, σελ. 67

A/A Εικόνας	24
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία.
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο: Κάθε κράτος- μέλος εκπροσωπείται από ένα δικαστή. Η νομοθεσία της Ένωσης εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις χώρες της Ένωσης. Στο έδρανο είναι παρατεταγμένοι στη σειρά οι δικαστές, ενώ στα κάτω καθίσματα τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρακολουθούν τη διεξαγωγή του δικαστηρίου.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ευρωπαϊκό δικαστήριο
Θεματική της εικόνας	Ύψη εφαρμογή νομοθεσιών για όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Επίσημα κοστούμια
Προσώπων	πολυπροσωπία
Ηλικιακός	Μέση ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα προς τους δικαστές.
Χρωματικός	Μαύρο (ενδυματολογία) Κόκκινο (έδρανο)
Ψυχολογικός	Αυτοπεποίθηση.
Συμβολικός	Η επίσημη ενδυματολογία συμβολίζει την επιστημότητα και βαρύτητα των αποφάσεων. Το κόκκινο συμβολίζει την αισιοδοξία, ελπίδα.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες.
Αντικειμένων	Χαρτιά, καθίσματα, μικρόφωνα, επίσημη ενδυματολογία.
Συμπεριφορικός	Πειθαρχία
Ιδεολογικός	Δικαιοσύνη
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Παραγωγής και ερμηνείας	Κωδικοποίηση – αποκωδικοποίηση κειμένων, λήψη αποφάσεων.
Αξιακός	Απονομή δικαιοσύνης.

Συνειρμικό μήνυμα:

Δικαιοσύνη, εξουσία.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ (21, 22, 23, 24) ΜΕ ΘΕΜΑ: *Η Ευρωπαϊκή Ένωση: όργανα και λειτουργίες της.*

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Χωρικός	4	7
2	Ενδυματολογικός	4	7
3	Ανθρωποκεντρικός	1	2
4	Προσώπων	2	3
5	Ηλικιακός	4	7
6	Σωματικός	4	7
7	Χρωματικός	4	7
8	Ψυχολογικός	4	7
9	Συναισθηματικός	2	3
10	Συμβολικός	4	7
11	Έμφυλος	4	7
12	Αντικειμένων	4	7
13	Συμπεριφορικός	4	7
14	Ιδεολογικός	4	7
15	Αισθητικός	4	7
16	Παραγωγής και ερμηνείας	3	5
17	Αξιακός	4	7

Γενικές Διαπιστώσεις:

Μια τυπική παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση:

Περιλαμβάνει 1 παραλληλόγραμμη φωτογραφία.

Εικόνα: 25

φωτ. 2. 1981: Δεύτερη κατά σειρά διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την ένταξη της Ελλάδας, σελ. 69

A/A Εικόνας	25
Τεχνοτροπία εικόνας	Ασπρόμαυρη τονική, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας 1/1/1981, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής υπογράφει την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα (ΕΟΚ). Τον περιστοιχίζουν άλλοι τέσσερεις άνδρες. Στο βάθος διακρίνεται ο χάρτης της Ευρώπης.
Περιεχόμενο της εικόνας	Ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα
Θεματική της εικόνας	Ενεργή και σημαντική θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Επίσημα κοστούμια
Προσώπων	Πέντε άνδρες

Ηλικιακός	Μέση ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων προς τα επίσημα έγγραφα.
Χρωματικός	Μαύρο (ενδυματολογία) Άσπρο (κουρτίνα, χαρτί, χάρτης)
Ψυχολογικός	Σιγουριά, χαρά, ικανοποίηση.
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη.
Συμβολικός	Η επίσημη ενδυματολογία συμβολίζει την επισημότητα και βαρύτητα των αποφάσεων. Το άσπρο συμβολίζει μία νέα αρχή με προοπτικές, ενώ το μαύρο αντίθετα δίνει μία ουδέτερη αίσθηση λόγω του απαισιόδοξου μηνύματος του χρώματος. Τα χαμογελαστά πρόσωπα συμβολίζουν την αισιοδοξία και την επίτευξη των στόχων περί κοινών συμφερόντων όλων των Ευρωπαϊκών χωρών.
Έμφυλος	Άνδρες
Αντικειμένων	Χαρτιά, καθίσματα, επίσημη ενδυματολογία, χάρτης.
Συμπεριφορικός	Επικοινωνία - συνεργασία
Εργασιακός	Υπογραφή εγγράφων.
Ιδεολογικός	Ενότητα.
Αισθητικός	Ρεαλισμός

Συνειρμικό μήνυμα:

Συμφωνία, ιστορία.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιλαμβάνει 1 κάθετη παραλληλόγραμμη φωτογραφία.

Εικόνα: 26

φωτ. 3.2 Ευρωπαϊκή Ένωση: Ενότητα στην πολυμορφία, σελ. 70

A/A Εικόνας	26
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, κάθετη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Έξι νεαρά άτομα, σχηματίζουν κύκλο και κοιτούν προς τα κάτω. Χαρούμενα πρόσωπα, διαφορετικής φυλής/
Περιεχόμενο της εικόνας	Συντροφικότητα νέων ανθρώπων.
Θεματική της εικόνας	Ενότητα λαών.

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Καθημερινή, νεανική, καλοκαιρινή ενδυματολογία
Ανθρωποκεντρικός	Τρία νεαρά κορίτσια και τρεις νεαροί άνδρες
Ηλικιακός	Εφηβική ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων προς τα κάτω. Χαρούμενη έκφραση. Σωματική επαφή, εγγύτης. Δημιουργία κύκλου με τα σώματα.

Χρωματικός	Μπλε Κίτρινο Ροζ Πράσινο άσπρο Τα χρώματα αναφέρονται στην ενδυματολογία.
Ψυχολογικός	Ευχάριστη διάθεση.
Συναισθηματικός	Εμπιστοσύνη, επικοινωνία.
Συμβολικός	Τα χρώματα είναι ποικίλα, φωτεινά, χαρούμενα και επικοινωνούν με την χαρούμενη έκφραση των μορφών. Τα σώματα σχηματίζουν κύκλο, σύμβολο προστασίας.
Έμφυλος	Άνδρες, γυναίκες
Συμπεριφορικός	Συνύπαρξη, συνεργασία.
Ιδεολογικός	Αποδοχή διαφορετικότητας.
Φυλετικός	Λευκοί – Έγχρωμοι.
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Αξιακός	Ισότητα, ελευθερία, ισονομία.

Συνειρμικό μήνυμα:

Όλοι μαζί, ισότητα.

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα

Ενότητα Α΄

Περιλαμβάνει 1 τετράγωνη και 4 παραλληλόγραμμες φωτογραφίες, από τις οποίες οι 2 οριζόντιες και 2 κάθετες.

Εικόνα: 27

φωτ. 1.1 Έλλειψη πόσιμου νερού, σελ. 81

A/A Εικόνας	27
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Δύο έγχρωμα παιδιά προσπαθούν να αντλήσουν νερό. Ευρίσκονται στην αυλή ενός σπιτιού. Το πρώτο παιδί ευρίσκεται σε πρώτο πλάνο και κρατά μία λεκάνη, για να συλλέξει νερό.
Περιεχόμενο της εικόνας	Συλλογή νερού. Πηγή ζωής.
Θεματική της εικόνας	Προσπάθεια επιβίωσης

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Καλοκαιρινή, παιδική ενδυματολογία
Προσώπων	Δύο παιδιά έγχρωμα
Ηλικιακός	Παιδική ηλικία

Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων προς τα κάτω.
Χρωματικός	Υπερτερεί το μπλε και είναι διάχυτο σε όλη την εικόνα, προσδίδοντας ατμοσφαιρική ατμοσφαιρική στη φωτογραφία. Κίτρινο (λεπτομέρειες αντλίας) Κόκκινο (στέγες σπιτιών, διακόσμηση φορέματος παιδιού) Πράσινο (δένδρα, δεξιός φωτισμός χώρου Άσπρο (σκαλιά, υποστήριγμα αντλίας νερού, σπίτια) καφέ (δέρμα παιδιών)
Συμπεριφορικός	Προσπάθεια , συνεργατικότητα
Συναισθηματικός	Αγωνία
Συμβολικός	Τα συμπληρωματικά χρώματα κόκκινο – πράσινο, μπλε – πορτοκαλο-κόκκινο), προσδίδουν στη φωτογραφία φωτεινότητα, καθαρότητα. Η φωτογραφία έχει αντιθέσεις όπως το γυμνό σώμα με το ντυμένο, τη ευκρίνεια του πρώτου πλάνου με το θολό βάθος. Η μεγαλύτερη αντίθεση είναι το νεαρό της ηλικίας που καλείται να αγωνισθεί για την επιβίωση, αντικείμενο των μεγάλων. Οι εκφράσεις των παιδιών στην προσπάθεια, έχουν κοινό στόχο την συλλογή του νερού.
Έμφυλος	Αγόρι, κορίτσι.
Αντικειμένων	Αντλία νερού, κουβάς, λεκάνη.
Φυλετικός	Έγχρωμοι
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Αναγκαιότητας	Ενυδάτωση του οργανισμού, καθαριότητα
Γεωγραφικός	Αφρική
Περιβαλλοντικός	Δένδρα

Συνειρμικό μήνυμα:

Τριτοκοσμικότητα, παιδικότητα, αποφασιστικότητα, στέρηση, παιδική εργασία.

Παρόλο το ότι οι μορφές ευρίσκονται στην παιδική ηλικία, στερούνται τη βασική πηγή ζωής, το νερό. Καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια, λόγω μικρής μυϊκής δύναμης, να επιζήσουν και να αναλάβουν τη ζωή τους. Μία αντιθετική στάση ζωής, αλλά παράλληλα τόσο δυναμική, που μας κάνει να σκεφτούμε ότι η επιβίωση και θέληση για ζωή δεν έχει σχέση με την ηλικία και ότι ακόμα και τα παιδιά, όταν βρίσκονται σε κίνδυνο της ζωής τους και σε άθλιες συνθήκες, μπορούν να τη διεκδικήσουν.

Εικόνα: 28

φωτ. 1.2 Πρόσφυγες-Προσφυγιά, σελ. 81

Α/Α Εικόνας	28
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία οικογένεια προσφύγων, η οποία αποτελείται από τους δύο γονείς και τα τρία παιδιά. Ποζάρουν στο φωτογραφικό φακό έξω από το σπίτι τους. Ανήκουν στην εργατική τάξη, διότι τα εργατικά ρούχα είναι κρεμασμένα στον τοίχο του σπιτιού τους.
Περιεχόμενο της εικόνας	Μία φτωχική προσφυγική οικογένεια και το περιβάλλον τους.
Θεματική της εικόνας	Προσφυγιά

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Ανοιξιάτικη ενδυματολογία. Οι γονείς φορούν τα εργατικά ρούχα. Τα παιδιά είναι ντυμένα φτωχικά.

Ανθρωποκεντρικός	Τρία παιδιά και δύο γονείς
Σχισιακός	Οικογενειακός δεσμός.
Ηλικιακός	Οι γονείς είναι σε νεαρή ηλικία, ενώ τα παιδιά στην ηλικία του δημοτικού.
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων μετωπικά. Σωματική επαφή, εγγύτητα.
Χρωματικός	Καφέ (χώμα), Κόκκινο (φόρεμα αριστερού παιδιού), Πράσινο (μπλούζα πατέρα, δένδρο), Μπλε (πορτο-παράθυρα, παντελόνι παιδιού δεξιά), Μωβ (παντελόνι μεσαίου παιδιού, μπλούζα μητέρας), Κίτρινο (πρόσοψη σπιτιού).
Συναισθηματικός	Σχεδόν χαρούμενη έκφραση.
Συμβολικός	Τα έντονα χρώματα συμβολίζουν την χαρά και ζεστασιά της οικογένειας.
Έμφυλος	Τρεις γυναίκες, δύο άνδρες.
Κτιριακός	Σπίτι.
Αξιακός	Ελπίδα.
Περιβαλλοντικός	Δένδρο, ουρανός, χώμα.

Συνειρημικό μήνυμα:

Φτώχεια, ανέχεια, περιθωριοποίηση, ελπίδα, καρτερικότητα.

Εικόνα: 29

φωτ. 1.3 Έλλειψη ιατρικής περίθαλψης, σελ. 81

A/A Εικόνας	29
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, κάθετη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εσωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία γυναίκα ρίχνει σταγόνες φαρμάκου στο στόμα του κοριτσιού. Και οι δύο μορφές βρίσκονται σε πρώτο ευδιάκριτο πλάνο, ενώ ο χώρος είναι μη διακριτός και θαμπός.
Περιεχόμενο της εικόνας	Προσωπική περίθαλψη παιδιού
Θεματική της εικόνας	Υγεία

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εσωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Καλοκαιρινή, παιδική ενδυματολογία
Προσώπων	Δύο έγχρωμες μορφές
Ηλικιακός	Παιδική ηλικία και νεαρή γυναίκα
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων προς τα πάνω. Σωματική επαφή, εγγύτητα..
Χρωματικός	Κίτρινο με πράσινο (πουκάμισο παιδιού) Πράσινο (κοσμήματα γυναίκας) Μωβ (χώρος)

Συμπεριφορικός	Φροντίδα .
Συναισθηματικός	Δοτικότητα.
Συμβολικός	Έλλειψη.
Έμφυλος	Δύο γυναίκες
Αντικειμένων	Φάρμακο, αξεσουάρ.
Φυλετικός	Έγχρωμοι
Αξιακός	Περίθαλψη και προστασία
Γεωγραφικός	Αφρική

Συνειρμικό μήνυμα:

Τριτοκοσμική ατμόσφαιρα, έλλειψη, φτώχεια, ανέχεια.

Εικόνα: 30

φωτ. 1.4 Πείνα, σελ. 81.

Α/Α Εικόνας	30
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, κάθετη και εθνογραφική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε	Η μητέρα σε πρώτο πλάνο κρατά στην αγκαλιά της το

επίπεδο εικονογραμμάτων	σκελετωμένο από την πείνα παιδί της, το οποίο κλαίει. Στο δεύτερο επίπεδο διακρίνεται μία άλλη έγχρωμη γυναίκα με το χέρι στο στόμα της έκπληκτη, απογοητευμένη και λυπημένη από το πιο πάνω συμβάν. Στο βάθος διακρίνεται σωρός από κουρέλια.
Περιεχόμενο της εικόνας	Σκελετωμένο παιδί
Θεματική της εικόνας	Πείνα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	
Προσώπων	Τρεις έγχρωμες μορφές
Ηλικιακός	παιδική ηλικία και δύο νεαρές γυναίκες
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων προς το παιδί. Σωματική επαφή, εγγύτητα.
Χρωματικός	Καφέ (σώματα ανθρώπων) Κίτρινο (παραδοσιακή ενδυματολογία έγχρωμης)
Συναισθηματικός	Λύπη, δυστυχία.
Συμβολικός	Ασιτία, αρρώστια, θάνατος.
Έμφυλος	Δύο γυναίκες.
Αντικειμένων	Σωρός από κουρέλια και υφάσματα.
Φυλετικός	Έγχρωμοι
Σχεσιακός	Μητέρας-παιδί, μητρικός δεσμός.
Αξιακός	Περίθαλψη και προστασία
Αναγκαιότητα	Τροφή

Γεωγραφικός	Αφρική
Περιβαλλοντικός	Ουρανός.

Συνειρμικό μήνυμα:

Τρίτος κόσμος, αδιαφορία των ανεπτυγμένων κρατών.

Εικόνα: 31

φωτ. 1.5 Πόλεμος, σελ. 81

Α/Α Εικόνας	31
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, τετράγωνη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ο πατέρας κρατά το παιδί του αγκαλιά. Το παιδί κοιμάται προστατευμένο και ήσυχο. Στο βάθος διακρίνεται ένα παγκάκι και δένδρο.
Περιεχόμενο της εικόνας	Προστασία από τον πόλεμο.
Θεματική της εικόνας	Άστεγος, (εξαιτίας καταστροφής λόγω βομβαρδισμού εγκατάλειψης της κατοικίας, εξαιτίας απειλής της ζωής).

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Ενδυματολογικός	Απλά καθημερινά ρούχα.

Ανθρωποκεντρικός	Πατέρας-παιδί
Σχεσιακός	Πατέρας.
Ηλικιακός	Μωρό και ένας μέσης ηλικίας άνδρας
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων εκτός φωτογραφίας. Σωματική επαφή, εγγύτητα.
Χρωματικός	Καφέ (σώματα ανθρώπων, δένδρο, παγκάκι) Λευκό (ανδρικό πουκάμισο, μπλούζα και καπέλο μωρού) .
Συμπεριφορικός	Αναμονή
Συναισθηματικός	Αγάπη, προστασία, απογοήτευση, απελπισία, λύπη, δυστυχία.
Συμβολικός	Μία ουδέτερη (καφέ χρώμα) φωτογραφία. Το λευκό είναι ένα διέξοδο σε αυτή τη δυστυχία, μία ελπίδα. Κάποτε ο πόλεμος θα τελειώσει.
Έμφυλος	Ένας άνδρας. Το μωρό από την ενδυματολογία του πρέπει να είναι αγοράκι.
Αντικειμένων	Καπέλο μωρού, παγκάκι
Φυλετικός	Έγχρωμοι
Αναγκαιότητα	Στέγη
Αξιακός	Προστασία
Γεωγραφικός	Αφρική
Περιβαλλοντικός	Δέντρο

Συνειρμικό μήνυμα:

Απορία, πατρικότητα, προστασία, καρτερικότητα.

Εικόνα: 32

φωτ. 1.6, Καταστροφή περιβάλλοντος, σελ.82

A/A Εικόνας	32
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ένα εργοστάσιο πυρηνικής ενέργειας, που βρίσκεται στην άκρη μιας προβλήτας κοντά στη θάλασσα. Σε πρώτο πλάνο παρατηρείται η αμμουδιά και τρεις άνθρωποι.
Περιεχόμενο της εικόνας	Καταστροφή περιβάλλοντος
Θεματική της εικόνας	Απόβλητα πυρηνικού αντιδραστήρα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Χρωματικός	Γαλάζιο (ουρανός) Γκρι (θάλασσα) Λευκό (πυρηνικός αντιδραστήρας)
Μορφολογικός	Ανθρώπινες μορφές
Συμβολικός	Το γαλάζιο του ουρανού και της γης μολύνεται από τα απόβλητα των πυρηνικών και το τοπίο μετατρέπεται σε μολυσμένη ατμόσφαιρα, που μυρίζει θάνατο. Το γκρι στερείται ήχου και κίνησης. Μια απαρηγόρητη ακινησία, ένα χρώμα αποπνικτικό, ενώ με το ξάνοιγμα περιέχει κρυφή

	ελπίδα ²⁰
Αντικειμένων	Αντιδραστήρας και εργοστάσιο πυρηνικών
Ιδεολογικός	Υλισμός, υπεροχή.
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, θάλασσα, αμμουδιά

Συνειρημικό μήνυμα:

Μόλυνση, οικολογική καταστροφή, πυρηνικός πόλεμος.

Εικόνα: 33

φωτ. 1.7, *Καταστροφή περιβάλλοντος*, σελ.82

A/A Εικόνας	33
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία πάπια, κολυμπά πάνω στο μολυσμένο νερό του ποταμού. Το χρώμα της όπως και το χρώμα του νερού είναι μαύρο από την μόλυνση. Ο θάνατος είναι πολύ κοντά.
Περιεχόμενο της εικόνας	Καταστροφή του υδάτινου ορίζοντα, αλλά και των έμψυχων όντων.
Θεματική της εικόνας	Μόλυνση.

²⁰ Kandinsky W., (ό.π.), σελ. 26

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Χρωματικός	Μαύρο (ποτάμι, πάπια)
Ψυχολογικός	Ανημποριά.
Συμβολικός	Το μαύρο είναι μία σιωπή χωρίς μέλλον και χωρίς ελπίδα, είναι το χρώμα ενός μουσικού φινάλε ²¹
Περιβαλλοντικός	Λίμνη.

Συνειρμικό μήνυμα:

Μόλυνση, θάνατος.

Εικόνα: 34

φωτ. 1.8, *Καταστροφή περιβάλλοντος*, σελ.82

A/A Εικόνας	34
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη, πανοραμική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Στην πανοραμική φωτογραφία παρατηρείται ότι στο κέντρο υπάρχει ζωή με το ζοηρό πράσινο, ενώ γύρω από αυτό το κέντρο όλα είναι μαύρα, δεν υπάρχει φυσικός «πνεύμονας», όπως λέγεται το πράσινο. Υπερτερεί ο περίγυρος με τον κατεστραμμένο περιβάλλοντα χώρο.
Περιεχόμενο της εικόνας	Καταστροφή περιβάλλοντος χώρου
Θεματική της εικόνας	Ο θάνατος του περιβάλλοντος χώρου συναγωνίζεται την ζωή.

²¹ Kandinsky W., (ό.π.), σελ. 26

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός χώρος
Χρωματικός	Πράσινο (κέντρο φωτογραφίας φυτά, γκαζόν) Μαύρο (περιβάλλοντας κατεστραμμένος χώρος γύρω από το κέντρο της φωτογραφίας)
Συμβολικός	Μία φωτογραφία με αντιθετικά μηνύματα και αντιπαραβολή της ζωής με το θάνατο. (ζωηρό, πράσινο γκαζόν στον πυρήνα της φωτογραφίας και γύρω το μαύρο χρώμα που συμβολίζει την καταστροφή και τον θάνατο).
Περιβαλλοντικός	Τοπίο, γρασίδι, δένδρα
Κτιριακός	Σπίτια, γήπεδο

Συνειρμικό μήνυμα:

Άπνοια, καταστροφή.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ ΟΚΤΩ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ 27, 28, 29, 30, 31, 32 ,33 , 34 ΜΕ ΘΕΜΑ: *Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα .*

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Χωρικός	8	9
2	Ενδυματολογικός	5	6
3	Ανθρωποκεντρικός	3	3
4	Σχεσιακός	3	3
5	Ηλικιακός	5	6
6	Σωματικός	5	6
7	Χρωματικός	8	9
8	Συναισθηματικός	5	6
9	Συμβολικός	8	9
10	Έμφυλος	5	6

11	Κτιριακός	3	3
12	Αξιακός	2	2
13	Περιβαλλοντικός	7	8
14	Μορφολογικός	1	1
15	Αντικειμένων	5	6
16	Φυλετικός	4	5
17	Αναγκαιότητας	3	3
18	Γεωγραφικός	4	5
19	Ιδεολογικός	1	1
20	Ψυχολογικός	1	1

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ:

Επιλέχθηκαν οκτώ έγχρωμες, ρεαλιστικές φωτογραφίες με θέμα το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα.

Η πρώτη φωτογραφία αναφέρεται στην έλλειψη νερού, όπου παρατηρούνται δύο έγχρωμα παιδιά που προσπαθούν να συλλέξουν το νερό με μία αντλία, νερό πηγή ζωής, με έντονη την προσπάθεια ως προς τη έκφρασή τους.

Η δεύτερη φωτογραφία αναφέρεται σε μία προσφυγική οικογένεια, εργατικής τάξης με χαρακτηριστικό την ανέχεια και προσπάθεια για επιβίωση, αποτελούμενη από τους δύο γονείς και τα τρία παιδιά τους.

Η Τρίτη φωτογραφία αναφέρεται στην έλλειψη ιατρικής περίθαλψης, η τελευταία παρέχεται από προσωπική πρωτοβουλία της μητέρας και αποτελείται από ένα άρρωστο παιδί και την μητέρα του.

Η τέταρτη φωτογραφία αναφέρεται στην πείνα, σε μια τριτοκοσμική κατάσταση, όπου ποζάρουν την δυστυχία τους στο φακό ένα σκελετωμένο μωρό, η μητέρα του που το κρατά αγκαλιά και μια έκπληκτη γεμάτο απόγνωση γυναικεία μορφή στο βάθος της εικόνας.

Η Πέμπτη φωτογραφία αναφέρεται στον πόλεμο, αποτελούμενη από έναν έγχρωμο πατέρα που κρατά και προστατεύει το μωρό στην αγκαλιά του. Η έκφραση της φρίκης του πολέμου, η αγωνία, η ανησυχία για τη ζωή του μωρού, είναι εμφανής στο πρόσωπό του.

Η έκτη, έβδομη, όγδοη φωτογραφία αναφέρονται στην καταστροφή του περιβάλλοντος Παρατηρείται ένας πυρηνικός αντιδραστήρας, μία πάπια σε μολυσμένο ποτάμι, και μία κατεστραμμένη περιοχή που ο θάνατος δεν έχει φθάσει ακόμα στον πυρήνα της περιοχής.

Γενικές Διαπιστώσεις:

Παρατηρούμε ότι η γενική δόμηση των κωδίκων παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά των παγκόσμιων προβλημάτων, όπως είναι η έλλειψη νερού, η έλλειψη ιατρικής φροντίδας, η πείνα, ο πόλεμος, η προσφυγιά, η καταστροφή του περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικό είναι, πως από τις εικόνες που ανήκουν στην ενότητα της «περιβαλλοντικής καταστροφής», (φωτ. 32,33,34), η 32 αναφέρεται στην αιτία των πυρηνικών αντιδραστήρων. (και κατ' επέκταση της πυρηνικής ενέργειας), ενώ οι υπόλοιπες στις συνέπειες της μόλυνσης, από οποιαδήποτε άλλη αιτιολογία.

Ο «λόγος» που προκύπτει από την ανάγνωση αυτών των εικόνων, είναι απλός και κατανοητός, τοποθετώντας τα παιδιά-θύματα στο επίκεντρο της όλης κατάστασης.

2ο Κεφάλαιο

Ο ρόλος των Διεθνών Οργανισμών

Περιλαμβάνει 6 φωτογραφίες, εκ των οποίων 2 τετράγωνες, 2 μικρές κάθετες παραλληλόγραμμες και 2 οριζόντιες παραλληλόγραμμες.

Εικόνα: 35

A/A Εικόνας	35
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, τετράγωνη φωτογραφία.
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Μη αναγνωρίσιμος.
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ένα έγχρωμο κοριτσάκι, το οποίο κοιτάει μετωπικά τον θεατή, χαρούμενο, με μηνύματα αθωότητας, αγάπης, ανιδιοτέλειας.
Περιεχόμενο της εικόνας	Έγχρωμο κοριτσάκι
Θεματική της εικόνας	Αθωότητα

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Ανθρωποκεντρικός	Μία έγχρωμη μορφή
Ηλικιακός	Παιδική ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σώματος παιδιού προς τον θεατή.
Χρωματικός	Καφέ (δέρμα μορφής, μαλλιά, χώρος) Λευκό (ενδυματολογία παιδιού)
Εκφραστικότητα	Έκφραση χαράς, αισιοδοξίας.
Συναισθηματικός	Ελπίδα, αισιοδοξία
Συμβολικός	Οι κόρες των ματιών είναι διεσταλμένες, που σύμφωνα με τη γλώσσα του σώματος το παιδί είναι θετικό και εγκρίνει κάτι. Ενδυματολογικά παραπέμπει ότι πρόκειται για ένα παιδί αρκετά φροντισμένο. Το χαμόγελο και γενικά η έκφραση του προσώπου δείχνει ένα παιδί μη στερημένο.
Έμφυλος	Ένα κοριτσάκι
Φυλετικός	Έγχρωμη μορφή
Εικαστικός	Φωτογραφία πορτρέτο.
Αξιακός	Επικοινωνία.

Συνειρμικό μήνυμα:

Ελπίδα, μέλλον.

Εικόνα: 36

φωτ. 2.2, σελ. 84

A/A Εικόνας	36
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, κάθετη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός χώρος
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Δύο νεαρά έγχρωμα παιδιά μπροστά από την καλύβα από καλάμια, προσπαθούν να μελετήσουν, έχοντας στα πόδια τους διάφορα χαρτιά. Η ώρα της μελέτης.
Περιεχόμενο της εικόνας	Προσπάθεια για μόρφωση
Θεματική της εικόνας	Ανάγνωση

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	εξωτερικός
Ανθρωποκεντρικός	Δύο έγχρωμα παιδιά
Ηλικιακός	Έφηβοι
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σωμάτων παιδιών προς το βιβλίο.

Χρωματικός	Καφέ (δέρμα μορφής, μαλλιά) κίτρινο (καλύβα, ενδυματολογία παιδιού)
Ψυχολογικός	Χαρά, γέλιο
Συναισθηματικός	Ελπίδα, αισιοδοξία
Συμβολικός	Οι εκφράσεις της προσπάθειας και της χαράς στα πρόσωπα των παιδιών, παρ' όλες τις τριτοκοσμικές συνθήκες, παραπέμπουν στο μέλλον, στην εξέλιξη, στην παιδεία.
Έμφυλος	Ένα κορίτσι και ένα αγόρι
Αντικειμένων	Καλύβα, βιβλία
Συμπεριφορικός	Μελέτη
Φυλετικός	Έγχρωμοι
Περιβαλλοντικός	Ουρανός
Αξιακός	Μόρφωση
Γεωγραφικός	Αφρική

Συνειρμικό μήνυμα:

Η αναζήτηση γνώσης ξεπερνά την ένδεια.

Εικόνα: 37

σελ. 84, εικόνα σε πλαίσιο με κείμενο, το οποίο φέρει την επικεφαλίδα με το σήμα της

A/A Εικόνας	37
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, κάθετη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Ο Αντώνης Σαμαράκης ο πρώτος Έλληνας Πρεσβευτής Καλής Θέλησης της UNICEF!
Περιεχόμενο της εικόνας	Προσωπογραφία
Θεματική της εικόνας	UNICEF

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Ανθρωποκεντρικός	Ένας άνδρας
Ηλικιακός	Τρίτη ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σώματος μορφής προς τα αριστερά της εικόνας.
Χρωματικός	Καφέ (χώρος) Λευκό (μαλλιά, πουκάμισο) Μαύρο (μπουφάν)
Εκφραστικότητα	Έκφραση σκέψεις και προβληματισμού.
Συμβολικός	Η μορφή είναι σοφιστική (μεγάλος πεζογράφος). Η έκφραση είναι όλο αγάπη για τους νέους, έκφραση που δηλώνει άνθρωπο της προσφοράς. Τον διακρίνει η απλότητα σε αντίθεση με το μεγάλο πνεύμα του.
Έμφυλος	Άνδρας
Συμπεριφορικός	Προβληματισμός - σκέψη
Γεωγραφικός	Ελλάδα

Εικαστικός	Φωτογραφία πορτρέτο.
Αξιακός	Τρίτη ηλικία
Πληροφοριακός	Λεζάντα με το όνομα του Διεθνούς οργανισμού UNICEF
Ονοματικός	Αντόνης Σαμαράκης

Συνειρμικό μήνυμα:

Η σοφία των ηλικιωμένων, πατρικότητα.

Εικόνα:

38

σελ. 86, εικόνα σε πλαίσιο με κείμενο, το οποίο φέρει την επικεφαλίδα με το σήμα της

Action Aid :

A/A Εικόνας	38
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μπροστά από την πρόσοψη κτιρίου είναι παρατεταγμένα πέντε χαμογελαστά, έγχρωμα παιδιά. Ποζάρουν στον φακό και φαίνονται χαρούμενα.
Περιεχόμενο της εικόνας	Μη κυβερνητική οργάνωση
Θεματική της εικόνας	Action Aid

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Ανθρωποκεντρικός	Πέντε έγχρωμα κορίτσια
Ηλικιακός	Παιδική και εφηβική ηλικία
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σώματος μορφής προς τον θεατή. Έκφραση χαρούμενη με παιχνιδίσμα.
Χρωματικός	Καφέ (τοίχος, πόρτα, δέρμα μορφών) Λευκό (φόρεμα παιδιού αριστερά) Κίτρινο (φόρεμα παιδιού δεξιά)
Συναισθηματικός	Χαρά, αισιοδοξία
Συμβολικός	Το λευκό φόρεμα συμβολίζει την εξελικτική πορεία, τις προοπτικές. Αναφέρεται στην παρούσα ²² κατάσταση, επειδή βρίσκεται στα αριστερά της εικόνας. Το κίτρινο φόρεμα βρίσκεται στην δεξιά πλευρά και συμβολίζει το ανησυχητικό(κίτρινο) μέλλον, την καινούργια κατάσταση. Το κορίτσι με το μπλε φόρεμα στα αριστερά μαρτυρά, σύμφωνα με τη γλώσσα του σώματος, με το χέρι πάνω στο στόμα, ότι το άτομο σκέφτεται σοβαρά την άποψη που ακούει. Το κορίτσι με σταυρωμένα τα χέρια αισθάνεται άβολα με την εμφάνισή της.
Έμφυλος	κορίτσια
Συμπεριφορικός	Χαρά, ενδιαφέρον
Φυλετικός	Έγχρωμα παιδιά
Γεωγραφικός	Αφρική
Πληροφοριακός	Action Aid

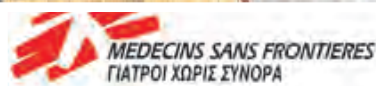
Συνειρμικό μήνυμα:

Δικαιώματα, ελπίδα.

²² Gunther Kress & Theo Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images-the Grammar of Visual Design*, 2nd edn, London, Routledge, p. 36

Εικόνα: 39

Γιατρών Χωρίς Σύνορα:

A/A Εικόνας	39
Τεχνοτροπία εικόνας	Έγχρωμη, ρεαλιστική, παραλληλόγραμμη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία γιατρός κοιτάει κατάματα, εξεταστικά δύο έγχρωμα παιδιά. Το ένα παιδί είναι πολύ χαρούμενο, ενώ το παιδί που βρίσκεται στο πρώτο πλάνο, στο βλέμμα του διακρίνεται ο φόβος.
Περιεχόμενο της εικόνας	Περίθαλψη και προστασία
Θεματική της εικόνας	Εκούσια προσφορά υγείας

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	εξωτερικός
Ανθρωποκεντρικός	Δύο έγχρωμα αγόρια, μία λευκή γυναίκα
Ηλικιακός	Παιδική ηλικία και νεαρή γυναίκα
Σωματικός	Βλέμματα και προσανατολισμός σώματος μορφής προς την γιατρό. Τα βλέμματα είναι αμφίδρομα.
Χρωματικός	Καφέ (δέρμα μορφών) Λευκό (ιατρική μπλούζα, χώρος) Κίτρινο (καλαμιές στο βάθος)
Ψυχολογικός	Διάθεση για προσφορά
Συναισθηματικός	Χαρά, αισιοδοξία, αλλά και φόβος, δυσπιστία.

Συμβολικός	Η προσωποποίηση της προσφοράς.
Έμφυλος	Γυναίκα, δύο αγόρια
Συμπεριφορικός	Χαρά, ενδιαφέρον, επικοινωνία, φροντίδα, αγάπη
Ιδεολογικός	Περίθαλψη, ανθρώπινο αγαθό.
Φυλετικός	Έγχρωμα αγόρια, λευκή γυναίκα
Γεωγραφικός	Αφρική
Αξιακός	Υγεία
Πληροφοριακός	Λεζάντα με το όνομα του οργανισμού.

Συνειρμικό μήνυμα:

Μητρότητα, ανθρώπινη αξία.

Εικόνα: 40

σελ. 86, εικόνα σε πλαίσιο με κείμενο, το οποίο φέρει την επικεφαλίδα με το σήμα του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, στο επάνω μέρος της φωτογραφίας.

A/A Εικόνας	40
Τεχνοτροπία εικόνας	Ασπρόμαυρη, ρεαλιστική, τετράγωνη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία νοσοκόμα, δύο ιατροί και ένας άνδρας με πολιτικά ευρίσκονται μπροστά από μία σκηνή. Στόχος τους είναι η παροχή ιατρικής βοήθειας. Μία στρογγυλή ταμπέλα στα αριστερά της εικόνας αναφέρει « <i>Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός Περιφερειακό Νοσοκομείο</i> ». Στο βάθος διακρίνεται ο ουρανός.
Περιεχόμενο της εικόνας	Υγειονομική και κοινωνική περίθαλψη λαών
Θεματική της εικόνας	Νοσοκομειακή-ιατρική περίθαλψη

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Ενδυματολογικός	Ιατρική στολή και επίσημο κουστούμι.
Προσώπων	Μία νοσοκόμα, δύο γιατροί και ένας άνδρας με πολιτικά ρούχα
Ηλικιακός	Άτομα νεαρής-μέσης ηλικίας
Σωματικός	Βλέμμα και προσανατολισμός σώματος μορφών προς την ταμπέλα..
Χρωματικός	Ασπρόμαυρο
Ψυχολογικός	Διάθεση για προσφορά
Συναισθηματικός	Εναισθησία
Συμβολικός	Σκοπός της γιατρού είναι να παρέχει ιατρική βοήθεια χωρίς να κοιτάζει φυλές, χρώματα, θρήσκευμα ή πολιτική. Εφαρμόζει την ιατρική ανιδιοτελώς, μία κοινωνική προσφορά, που στόχο έχει την υγεία των λαών.
Έμφυλος	Γυναίκα, τρεις άνδρες
Συμπεριφορικός	Υπευθυνότητα, επικοινωνία, φροντίδα, αγάπη
Ιδεολογικός	Περίθαλψη, ανθρώπινο αγαθό..

Γεωγραφικός	Ελλάδα
Αξιακός	Υγεία
Πληροφοριακός	Λεζάντα με το όνομα του Οργανισμού ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΕΘΝΟΔΙΑΔΙΚΤΑ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΕΙΡΙΑ
Ιστορικός	Ίδρυση στη Γενεύη το 1864 από τον Ερρίκο Ντυνάν. Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός ιδρύθηκε το 1887.

Συνειρμικό μήνυμα:

Ανιδιοτελής προσφορά.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΩΔΙΚΩΝ ΕΞΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ (35, 36, 37, 38, 39, 40) ΜΕ ΘΕΜΑ: *Διεθνής Οργανισμοί*

A/A	Κώδικες	Αναφορά	%
1	Ανθρωποκεντρικός	5	6
2	Ηλικιακός	6	7
3	Σωματικός	6	7
4	Χρωματικός	6	7
5	Εκφραστικότητα	2	2
6	Συναισθηματικός	4	5
7	Συμβολικός	6	7
8	Έμφυλος	6	7
9	Φυλετικός	4	5
10	Εικαστικός	3	4
11	Αξιακός	5	6
12	Χωρικός	4	5
13	Ψυχολογικός	3	4
14	Αντικειμένων	1	1
15	Συμπεριφορικός	5	6
16	Γεωγραφικός	5	6
17	Περιβαλλοντικός	1	1
18	Πληροφοριακός	4	5
19	Ονοματικός	1	1

20	Ιδεολογικός	2	2
21	Ενδυματολογικός	1	1
22	Προσώπων	1	1
23	Ιστορικός	1	1

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ:

Επιλέχθηκαν πέντε έγχρωμες, ρεαλιστικές φωτογραφίες και μία ασπρόμαυρη με θέμα τους Διεθνείς Οργανισμούς.

Οι δύο πρώτες φωτογραφίες 35 και 36 αναφέρονται στην UNESCO (συνεργασία των κρατών σε θέματα παιδείας, επιστήμης και πολιτισμού, διατηρώντας την ειρήνη και την ασφάλεια)

Η τρίτη αναφέρεται στη UNICEF (βοηθά όλα τα παιδιά που στερούνται τροφή, ασφάλεια, κατοικία, υγεία και εκπαίδευση)

Η τέταρτη αναφέρεται στην ACTIONAID (συντελεί στην εκπαίδευση, την τροφή, το νερό, την υγεία, την ισότιμη εργασία)

Η πέμπτη αναφέρεται στους Γιατρούς χωρίς Σύνορα (προσφέρουν ιατρική περίθαλψη, όπου υπάρχει ανάγκη χωρίς καμία φυλετική, θρησκευτική, πολιτική ή άλλη διάκριση).

Η έκτη αναφέρεται στον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό (υγειονομική και κοινωνική περίθαλψη των λαών, η προστασία των φυλακισμένων και εξορισμένων για πολιτικούς λόγους) .

Γενικές Διαπιστώσεις:

Μέσα από την πολυσημία των εικόνων παρουσιάζονται οι Διεθνείς οργανισμοί, σε επίπεδο κυρίως αποτελέσματος, όπως αυτό φανερώνεται από την διάθεση των ατόμων που έλαβαν βοήθεια και υποστήριξη. Ο Συναισθηματικός κώδικας, είναι θετικά φορτισμένος,(Ευχάριστη διάθεση), δεν λείπει βέβαια και ο προβληματισμός, (φωτ. 39), «Συναισθηματικός κώδικας», (φόβος, δυσπιστία).

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα Ενότητα Β΄

Τα ανθρώπινα δικαιώματα

Κεφάλαιο 1ο: Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Περιλαμβάνει 3 φωτογραφίες, 1 παραλληλόγραμμη σε ασπρόμαυρο χρωματισμό και 2 μικρότερες τετράγωνες σε τόνους του γκρι.

Εικόνα: 41

φωτ. 1.1, σελ. 89

Α/Α Εικόνας	41
Τεχνοτροπία εικόνας	Ασπρόμαυρη, τονική, ρεαλιστική φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Η πρώτη πυρηνική βόμβα ουρανίου της Χιροσίμα στην Ιαπωνία με την ονομασία « <i>Little Boy</i> ».
Περιεχόμενο της εικόνας	Είδος πολέμου
Θεματική της εικόνας	Ραδιενέργεια και θάνατος

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Ασπρόμαυρο, τονικό
Συμβολικός	Η ασπρόμαυρη φωτογραφία είναι τονική κάνοντας ακόμη μεγαλύτερη τη δραματοποίηση της εικόνας. Είναι σαν ένα φιλμ black noir, με ατμόσφαιρα μηδενιστική, πεσιμιστική, θανάτου. Το τέλος της περιοχής αλλά και όλου του κόσμου από την ραδιενέργεια και τη θερμοκρασία.
Ιδεολογικός	Καπιταλισμός, υλισμός, αυταρχισμός
Γεωγραφικός	Ιαπωνία

Αισθητικός	Ρεαλισμός
Ονοματικός	Little Boy
Ιστορικός	Θύματα της πρώτης πυρηνικής βόμβας ουρανού 140.000 άνθρωποι. Ρίφθηκε από το πλήρωμα του αμερικανικού βομβαρδιστικού αεροπλάνου Ενόλα Γκέι.
Αντικειμένων	Πυρηνική βόμβα
Τροπικός	Έκρηξη
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, γη

Συνειρμικό μήνυμα:

Εφεύρεση, παράνοια, θάνατος.

Εικόνα: 42

φωτ. 1.3 Μερική προστασία από την ραδιενέργεια, σελ. 92

Α/Α Εικόνας	42
Τεχνοτροπία εικόνας	Ασπρόμαυρη, ρεαλιστική, τετράγωνη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Δύο ανθρώπινες μορφές προσπαθούν να προστατευθούν από την ραδιενέργεια των πυρηνικών φορώντας ειδική στολή. Ο ένας αγκαλιάζει τον άλλον. Βρίσκονται μπροστά στο πυρηνικό εργοστάσιο
Περιεχόμενο της	Ραδιενέργεια, μόλυνση περιβάλλοντος, θάνατος

εικόνας	
Θεματική της εικόνας	Προστατευμένοι μερικώς από τον θάνατο

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Ασπρόμαυρο, τονικό
Συμβολικός	Ατμόσφαιρα μηδενιστική, πεσιμιστική, θανάτου. Η προστατευτική στολή για την ραδιενέργεια θα επιτύχει τον σκοπό της; Ρίσκο μεταξύ της ζωής και του θανάτου. Μία ατρόμητη συμπεριφορά όπως αυτή του πολεμιστή που δεν ξέρει αν θα γυρίσει πίσω ζωντανός. Μόνο που στην περίπτωση των πυρηνικών η κατάσταση είναι ακόμη πιο δραματική.
Ιδεολογικός	Καπιταλισμός, υλισμός, αυταρχισμός
Γεωγραφικός	Ιαπωνία
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Ιστορικός	Θύματα της πρώτης πυρηνικής βόμβας ουρανίου 140.000 άνθρωποι. Ρίφθηκε από το πλήρωμα του αμερικανικού βομβαρδιστικού αεροπλάνου Ενόλα Γκέι.
Συμπεριφορικός	Προστασία
Περιβαλλοντικός	Ουρανός, γη
Ενδυματολογικός	Στολή προστασίας από την ραδιενέργεια
Πρόσωπων	Δύο άτομα
Σωματικός	Αγκαλιάζονται και κατευθύνονται προς το εργοστάσιο πυρηνικών
Ψυχολογικός	Αγωνία, φόβος, όλεθρος
Αντικειμένων	Εργοστάσιο πυρηνικών, ειδική στολή

Συνειρμικό μήνυμα:

Ανθρωπο-φαντάσματα, εξωγήινοι.

Εικόνα: 43

φωτ. 1.4 Μετά από έκρηξη πυρηνικού αντιδραστήρα σε εργοστάσιο, σελ. 92

Α/Α Εικόνας	43
Τεχνοτροπία εικόνας	Ασπρόμαυρη, ρεαλιστική, κάθετη φωτογραφία
Χώρος που παραπέμπει η εικόνα	Εξωτερικός
Περιγραφή της εικόνας σε επίπεδο εικονογραμμάτων	Μία κατεστραμμένη πόλη. Πανοραμική εικόνα καταστροφής. Δεν υπάρχει ζωή. Μόνο η υλικότητα από τα κτίρια.
Περιεχόμενο της εικόνας	Πόλη φάντασμα
Θεματική της εικόνας	Θάνατος

Κώδικες	Στοιχείο της εικόνας όπου εντοπίζονται οι κώδικες
Χωρικός	Εξωτερικός
Χρωματικός	Ασπρόμαυρο, τονικό
Συμβολικός	Τα κτίρια, η ατμόσφαιρα κατεστράφησαν και' αυτό οφείλεται στον άνθρωπο. Το μαύρο χρώμα συμβολίζει τον θάνατο.
Ιδεολογικός	Καπιταλισμός, υλισμός, αυταρχισμός
Γεωγραφικός	Ιαπωνία
Αισθητικός	Ρεαλισμός
Ιστορικός	Θύματα της πρώτης πυρηνικής βόμβας ουρανίου 140.000 άνθρωποι. Ρίφθηκε από το πλήρωμα του αμερικανικού βομβαρδιστικού αεροπλάνου Ενόλα Γκέι.
Κτιριακός	Σπίτια
Κατάσταση	Κατεστραμένα

Συνειρμικό μήνυμα:

Υλικότητα, καταστροφή, όλεθρος, θάνατος.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΑΠΟ ΤΡΕΙΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ 41, 42, 43

A/A	Κώδικες	Αναφορές	%
1	Χωρικός	3	9
2	Χρωματικός	3	9
3	Συμβολικός	3	9
4	Ιδεολογικός	3	9
5	Γεωγραφικός	3	9
6	Αισθητικός	3	9
7	Ονοματικός	1	3
8	Ιστορικός	3	9
9	Αντικειμένων	1	3
10	Τροπικός	1	3
11	Περιβαλλοντικός	2	6
12	Συμπεριφορικός	1	3
13	Ενδυματολογικός	1	3
14	Προσώπων	1	3
15	Σωματικός	1	3
16	Ψυχολογικός	1	3
17	Κτιριακός	1	3
18	Κατάστασης	1	3

Γενικές Διαπιστώσεις από την ανάλυση των 43 εικόνων

Ολοκληρώνοντας την εικονική ανάλυση, έχουμε συλλέξει το πληροφοριακό υλικό των εικόνων, το οποίο θα μας χρησιμεύσει για να ελέγξουμε τις πληροφορίες που προσλαμβάνουν τα παιδιά, όπως αυτά τις κατέθεσαν, απαντώντας στις σχετικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Ενδιαφέρον ερευνητικό παρουσιάζει επίσης το ερώτημα εάν οι μαθήτριες και οι μαθητές έχουν προσλάβει την κυριολεκτική-καταδηλωτική σημασία-πληροφορία, το συμπαραδηλούμενο-συνειρμικό μήνυμα ή από κοινού και τα δυο είδη μηνυμάτων.

4.2 ΕΡΕΥΝΑ – ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Έλεγχος συναισθηματικής και γνωστικής ανταπόκρισης του πληθυσμού, που πήρε μέρος στην έρευνα.

Για τους σκοπούς της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ο μαθητικός πληθυσμός 4 τμημάτων της Στ' τάξης του Δημοτικού, (85 παιδιά), από τα οποία, τα 3 τμήματα βρίσκονται σε Δημοτικό σχολείο του αστικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης και το 1 τμήμα σε σχολείο της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Καστοριάς.

Θα πρέπει να σημειωθεί, πως τηρήθηκαν πιστά οι κανόνες δεοντολογίας και δια μέσου της διεύθυνσης του κάθε σχολείου ζητήθηκε η άδεια των γονέων για την συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα. Παράλληλα με το αίτημα, διαβιβάστηκε στους γονείς και η διαβεβαίωση περί ανώνυμης συμμετοχής των παιδιών τους.

ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

Το δείγμα διαμορφώθηκε στα 83 παιδιά, καθώς δυο από αυτά δεν επιθυμούσαν να πάρουν μέρος. Τελικά έγινε ανάλυση σε 80 ερωτηματολόγια, καθώς 3 από αυτά θεωρήθηκαν άκυρα, δεν προσδιόριζαν με σαφήνεια βασικές πληροφορίες.

Συγκεκριμένα, το δείγμα έχει ως εξής:

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΔΕΙΓΜΑ		Μ.Ο
Θεσσαλονίκη	21	31	52	65%	ΗΛΙΚΙΑΣ
Καστοριά	17	11	28	35%	11,7
Σύνολο	38	42	80	100%	έτη
Ποσοστό	47,5%	52,5%	100%		

Στο δεύτερο μέρος, για την επεξεργασία των κειμένων που δόθηκαν ως απαντήσεις στην ερώτηση, «Ποια πληροφορία-αξία λαμβάνετε από αυτές τις φωτογραφίες», εφαρμόστηκε η ποιοτική κειμενική ανάλυση ισοτοπιών, όπως ήδη αναφέρθηκε στην σελίδα 25 της παρούσης έρευνας.

Συγκεκριμένα, ο εντοπισμός των ισοτοπιών είναι καθαρά εμπειρικός και αφορά την καταγραφή ομάδων λέξεων ή και μικρών φράσεων που φαίνεται να έχουν κάποιο «κοινό σημασιολογικό στοιχείο στο επίπεδο του σήματος». Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να προσεχτεί ιδιαίτερα η προσήλωση στις απαντήσεις των παιδιών, ώστε να αποφευχθεί η εμπλοκή προσωπικών απόψεων. Στην συνέχεια, γίνεται η συσχέτιση των κωδίκων, ώστε

να εντοπιστούν οι σημασιολογικές έννοιες που απαρτίζουν την δομή του κειμένου, (Χριστοδούλου,2012), των απαντήσεων των παιδιών και κατ'επέκταση φανερώνεται ο τρόπος οργάνωσης των εννοιών που προσλαμβάνουν οι μαθητές από την θέαση της εικόνας.

ΜΕΣΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με την χρήση ερωτηματολογίου, (Παράρτημα, Πίνακας 2) κατασκευασμένο από την ερευνήτρια, σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία. Οι ερωτήσεις, κατάλληλα προσαρμοσμένες για τον σκοπό της έρευνας, αναφέρονται στο οπτικό υλικό του βιβλίου της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, και συγκεκριμένα στις ρεαλιστικές φωτογραφίες, όπως προαναφέρθηκε. Ειδικότερα, τα ερωτήματα αφορούσαν:

- 1) Την επιλογή 3 φωτογραφιών βάσει της εντύπωσης που προξενούσαν σε κάθε παιδί,
- 2) Το μέγεθος του ενδιαφέροντος για κάθε φωτογραφία και την αιτιολόγηση της επιλογής τους,
- 3) Τι αισθάνονται στην θέαση της κάθε μιας από τις φωτογραφίες της επιλογής τους και,
- 4) Τι πληροφορίες-αξίες λαμβάνουν από αυτές τις φωτογραφίες.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Αρχικά, τα παιδιά έπρεπε να συμπληρώσουν κάποια δημογραφικά στοιχεία, όπως:

Φύλο	Ηλικία	Ημερομηνία	Πόλη/χωριό
------	--------	------------	------------

Στην συνέχεια:

- 1) Σχετικά με την πρώτη ερώτηση, πρόκειται για μια απλή αναφορά του αριθμού της φωτογραφίας που προκάλεσε εντύπωση και της σελίδας του βιβλίου.
- 2) Το μέγεθος του ενδιαφέροντος, (2^η ερώτηση), για την κάθε εικόνα, αξιολογήθηκε με την κλίμακα likert, (Likert scale). Η κλίμακα αυτή είναι ο περισσότερο διαδεδομένος τύπος κλίμακας για τη μέτρηση των στάσεων, πεποιθήσεων και απόψεων μεγάλων ομάδων σήμερα. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην παραδοχή ότι η συνολική βαθμολογία ενός ατόμου στην κλίμακα δείχνει την στάση του απέναντι στο συγκεκριμένο ζήτημα.

ΚΛΙΜΑΚΑ LIKERT

Η κλίμακα Likert, (Κυριαζή, 1998), αποτελείται από προτάσεις (ευνοϊκές ή δυσμενείς σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα) που ακολουθούνται από μια σειρά δυνητικών απαντήσεων. Συνήθως οι απαντήσεις αυτές μπορούν να δοθούν με τη μορφή μίας κλίμακας πέντε ή επτά σημείων/επιλογών, που υποδηλώνουν διαφορετικό βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με την πρόταση (πχ επιλογές μεταξύ του «διαφωνώ απόλυτα» και του «συμφωνώ απόλυτα»).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήσαμε πεντάβαθμη κλίμακα με την ερώτηση «Πόσο ενδιαφέρουσα για σένα είναι η κάθε φωτογραφία»;

Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
1	2	3	4	5

Οι μαθητές/τριες καλούνται να κυκλώσουν τον αριθμό συμφωνίας με την ερώτηση.

Τα πλεονεκτήματα της κλίμακας Likert είναι ότι δεν υπάρχει δυσκολία στη συμπλήρωση, ιδίως όταν οι ερωτήσεις είναι κατανοητές και οι οδηγίες συμπλήρωσης σαφείς.

Στα μειονεκτήματα της μεθόδου ανήκουν, η υποκειμενικότητα των απαντήσεων. Μπορεί δύο άτομα να δίνουν την ίδια απάντηση (πχ «μου αρέσει πολύ»), αλλά αυτή να έχει διαφορετικό νόημα σε σχέση με την ένταση και το βαθμό αρεσκείας που αποδίδει ο κάθε ένας στην απάντησή του. Ακόμη, είναι δυνατόν οι συμμετέχοντες να προτιμούν συστηματικά τις απαντήσεις στη μέση της κλίμακας, πχ, «μου αρέσει μέτρια». Το φαινόμενο αυτό είναι συχνότερο σε περιπτώσεις που οι ερωτώμενοι δεν έχουν μεγάλο κίνητρο για να συμμετάσχουν στην έρευνα, ή που αποφεύγουν για κάποιο λόγο να δώσουν μία πιο ακραία απάντηση.

- 3) Στην 3^η ερώτηση, τα παιδιά καλούνταν να δηλώσουν το κυρίαρχο συναίσθημα που δημιουργείται στην θέαση της κάθε φωτογραφίας, βάσει προκαθορισμένης επιλογής, όπως,

«Τι αισθάνεστε όταν βλέπετε τις φωτογραφίες; (Γράψτε στο κουτάκι: Χαρά, Φόβο, Θυμό, Λύπη, Έκπληξη, Αποστροφή, Ντροπή, τίποτα)»

1 ^η Φωτογραφία	
2 ^η Φωτογραφία	
3 ^η Φωτογραφία	

- 4) Η τέταρτη ερώτηση είναι ανοιχτού τύπου και αφορά τις πληροφορίες-αξίες, που λαμβάνει το κάθε παιδί από τις φωτογραφίες της επιλογής του.

Στις ερωτήσεις αυτές, ο ερωτώμενος μπορεί να εκφράσει την γνώμη του ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς, (Cohen & Manion, 1997).

Η ανάλυση των απαντήσεων πραγματοποιήθηκε με τον εντοπισμό των ισοτοπιών, ο οποίος είναι καθαρά εμπειρικός και αφορά την καταγραφή ομάδων λέξεων ή και μικρών φράσεων που φαίνεται να έχουν κάποιο «κοινό σημασιολογικό στοιχείο στο επίπεδο του σήματος». Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να προσεχτεί ιδιαίτερα η προσήλωση στις απαντήσεις των παιδιών, ώστε να αποφευχθεί η εμπλοκή προσωπικών απόψεων. Στην συνέχεια, γίνεται η συσχέτιση των κωδίκων, ώστε να εντοπιστούν οι σημασιολογικές έννοιες που απαρτίζουν την δομή του κειμένου, (Χριστοδούλου,2012).

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η έρευνα με ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε δυο μέρη. Αρχικά, το ερωτηματολόγιο δόθηκε πιλοτικά, ώστε να ελεγχθεί κατά πόσο γίνεται κατανοητό από τους μαθητές. Επιλέχθηκαν τυχαία με την απλή τυχαία δειγματοληψία (simple random sampling) 2 παιδιά από κάθε τμήμα, ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Έτσι, 8 συνολικά παιδιά, συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, χωρίς καμιά δυσκολία.

Στην συνέχεια, τον Μάιο του 2017, το ερωτηματολόγιο δόθηκε στα παιδιά 3 τμημάτων της Στ' τάξης δημοτικού σχολείου της Θεσσαλονίκης και σε ένα τμήμα της Στ' τάξης δημοτικού σχολείου της ευρύτερης περιοχής του νομού Καστοριάς.

Ο χρόνος ολοκλήρωσης ορίστηκε σε μια, (1), διδακτική ώρα. Αφού δόθηκαν οι οδηγίες, σχετικές διευκρινίσεις και αφού απαντήθηκαν οι απορίες των παιδιών, αυτά προχώρησαν στην συμπλήρωσή του.

Ας σημειωθεί εδώ, πως οι τρεις φωτογραφικές επιλογές αποτελούν τις ανεξάρτητες μεταβλητές της έρευνάς μας και η επεξεργασία των στοιχείων και η ανάλυση τους πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα ανάλυσης δεδομένων SPSS (Statistical Package for Social Sciences) έκδοση. 15.

4.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Θα παρουσιαστούν τα 3 πρώτα αποτελέσματα από κάθε ομάδα, (1^η φωτογραφία, 2^η φωτογραφία, 3^η φωτογραφία) η οποία συγκέντρωσε τις περισσότερες προτιμήσεις. Επίσης, θα συμπεριλαμβάνεται και κάποια φωτογραφία, η οποία θα ισοψηφεί.

Πρώτη επιλογή φωτογραφίας

Η φωτογραφία με θέμα τον «πόλεμο» επιλέχθηκε ως πρώτη από 11 παιδιά, από τα οποία, 4 είναι αγόρια και 7 κορίτσια. Στο σύνολο των παιδιών, 8 παιδιά κατοικούν στην Θεσσαλονίκη και 3 στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς.

Δεύτερη σειρά προτίμησης επιλέχθηκε από 9 παιδιά, η φωτογραφία με θέμα « το λιμάνι Ελούντα Κρήτης, το 1963, από τα οποία, 4 είναι αγόρια και 5 κορίτσια. Στο σύνολο των παιδιών, 6 παιδιά κατοικούν στην Θεσσαλονίκη και 3 στην ευρύτερη περιοχή της Καστοριάς.

Στην δεύτερη σειρά προτίμησης με ισοψηφία, βρίσκεται ο «Σεισμός», που επιλέχθηκε από 7 παιδιά, 2 αγόρια και 5 κορίτσια. Τόπος κατοικίας των παιδιών είναι η Θεσσαλονίκη για 6 παιδιά και η Καστοριά για 1 παιδί.

Στην τρίτη σειρά προτίμησης επιλέχθηκε από 8 παιδιά, η φωτογραφία με θέμα « πυρηνική οικογένεια», από τα οποία, 4 είναι αγόρια και 4 κορίτσια. Όλα τα παιδιά κατοικούν στην Θεσσαλονίκη.

Συγκεντρωτικά, οι επιλογές έχουν ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ			
1 ^η ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ			
ΑΡΙΘΜΟΣ	ΘΕΜΑ	ΕΠΙΛΟΓΗ	%
18	Πόλεμος	11	13,8
12	Ελούντα '63	9	11,3
16	Σεισμός	9	11,3
1	Πυρηνική οικογένεια	8	10

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΠΕΡΙΟΧΗ, 1 ^η επιλογή φωτογραφίας								
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	Πόλεμος	8	Σεισμός	7	Ελούντα63	6	Πυρηνική	8
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	Πόλεμος	3	Σεισμός	2	Ελούντα63	3		
		11		9		9		8

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΦΥΛΟ, 1 ^η επιλογή φωτογραφίας								
ΑΓΟΡΙΑ	Πόλεμος	4	Σεισμός	2	Ελούντα63	4	Πυρηνική	4
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	Πόλεμος	7	Σεισμός	7	Ελούντα63	5	Πυρηνική	4

		11		9		9		8
--	--	----	--	---	--	---	--	---

Πρώτη επιλογή φωτογραφίας- ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Φωτογραφία αρθ. 18, «πόλεμος», 11 επιλογές:

«Πόλεμος»							
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ							
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ			
-	-	1	4	6	11		
		9,1%	36,4%	54,5%	100%		
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ							
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα
1	1	1	8	-	-	-	-
9,1%	9,1%	9,1%	72,7%				

Φωτογραφία αρθ. 16, «Σεισμός», 9 επιλογές:

«Σεισμός»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
-	-	1	4	5	9			
		22,2%	33,3%	44,4%	100%			
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
-	5	-	4	-	-	-	-	9
	55,6%		44,4%					100%

Φωτογραφία αρθ. 12, «Ελούντα '63», 9 επιλογές:

«Ελούντα '63»					
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ					
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ	
1	-	1	5	2	9
11,1		11,1	44,4	22,2	88,9%*

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
3	-	-	1				4	8
33,3			11,1				44,4	88,9*

*Κάποιο παιδί δεν σημείωσε τον βαθμό ενδιαφέροντος και το συναίσθημα για αυτή την φωτογραφία.

Φωτογραφία αρθ. 1, «πυρηνική οικογένεια», 8 επιλογές:

Αυτός ο τύπος της οικογένειας φαίνεται πως δεν είναι εξίσου ενδιαφέρον για όλα τα παιδιά, όμως προκαλεί σε όλα «χαρά».

«Πυρηνική οικογένεια»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
-	-	1	3	4	8			
		12,5%	37,5%	50%	100%			
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
8	-	-	-	-	-	-	-	8
100%								100%

Δεύτερη επιλογή φωτογραφίας

ΠΙΝΑΚΑΣ			
2^η ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ			
ΑΡΙΘΜΟΣ	ΘΕΜΑ	ΕΠΙΛΟΓΗ	%
10	Δήμος Σουλίου	8	10
14	Βουλή κτίριο	9	11,25
17	Πλημμύρα	8	10
18	Πόλεμος	8	10

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΦΥΛΟ, 2 ^η επιλογή φωτογραφίας								
ΑΓΟΡΙΑ	Δήμος Σουλίου	2	Βουλή κτίριο	4	Πλημμύρα	2	Πόλεμος	7
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	Δήμος Σουλίου	6	Βουλή κτίριο	5	Πλημμύρα	6	Πόλεμος	1
Σύνολο		8		9		8		8

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΠΕΡΙΟΧΗ, 2 ^η επιλογή φωτογραφίας								
Θεσσαλονίκη	Δήμος Σουλίου	5	Βουλή κτίριο	8	Πλημμύρα	7	Πόλεμος	7
Καστοριά		3		1		1		1
Σύνολο		8		9		8		

Δεύτερη επιλογή φωτογραφίας- ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Φωτογραφία αρθ. 10, «Δήμος Σουλίου», επιλογές: 8

«Δήμος Σουλίου»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				%
-	1	2	2	3				8
	12,5%`	25%	25%	37%				100
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
3	-	1	-	1	-	-	3	8
37%		12,%		12,%			37%	100

Φωτογραφία αρθ. 14, «Βουλή κτίριο», επιλογές: 9

«Βουλή κτίριο»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				

-	4	-	2	3	9			
	44,4%		22,2%	33,3%	100			
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
1	-	-	-	2	2	-	4	9
11,1%				22,2%	22,2%		44,4%	100

Φωτογραφία αρθ.17, «Πλημμύρα», επιλογές:8

«Πλημμύρα»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
-	-	1	4	3	8			
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
-	2	-	6	-	-	-	-	8
	25%		75%					100

Φωτογραφία αρθ.18, «Πόλεμος», επιλογές: 8

«Πόλεμος»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
2	1	-	3	2	8			
25%	12%		37,5%	25%	100			
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
-	3	2	3	-	-	-	8	
	37,5%	25%	37,5%				100	

Τρίτη επιλογή φωτογραφίας

ΠΙΝΑΚΑΣ			
3 ^η ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ			
ΑΡΙΘΜΟΣ	ΘΕΜΑ	ΕΠΙΛΟΓΗ	%
18	Πόλεμος	18	22,5
19	Πυρκαγιά	7	8,8
30	Πείνα	10	12,5

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΦΥΛΟ, 3 ^η επιλογή φωτογραφίας								
ΑΓΟΡΙΑ	Πόλεμος	3	Πυρκαγιά	6	Πείνα	5		
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	Πόλεμος	15	Πυρκαγιά	1	Πείνα	5		
Σύνολο		18		7		10		

ΠΙΝΑΚΑΣ								
ΠΕΡΙΟΧΗ, 3 ^η επιλογή φωτογραφίας								
Θεσσαλονίκη	Πόλεμος	14	Πυρκαγιά	4	Πείνα	7		
Καστοριά	Πόλεμος	4	Πυρκαγιά	3	Πείνα	3		
Σύνολο		18		7		10		

Τρίτη επιλογή φωτογραφίας- ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Φωτογραφία αρθ. 18, «πόλεμος», επιλογές: 18

«Πόλεμος»						
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ						
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ		
2	2	3	4	7	18	
11,1	11,1	16,5	22,2	38,9	100	
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ						

Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
1	2	3	5	-	6	1	-	18
5,6	11,1	16,7	27,8		33,3	5,6		100

Φωτογραφία αρθ. 19, «Πυρκαγιά», επιλογές: 7

«Πυρκαγιά»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
3	1	1	-	2		7		
42,9%	14,3%	14,3%		28,6%		100%		
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
-	1	1	4	-	-	-	1	7
-	14,3%	14,3%	57,1%	-	-	-	14,3%	100%

Φωτογραφία αρθ. 30, «Πείνα», επιλογές: 10

«Πείνα»								
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ								
Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ				
2	1	1	3	3		10		
20%	10%	10%	30%	30%		100%		
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ								
Χαρά	Φόβο	Θυμό	Λύπη	Έκπληξη	Αποστροφή	Ντροπή	Τίποτα	
-	1	-	6	1	1	1	-	10
-	10%	-	60%	10%	10%	10%	-	100%

4.4 Έλεγχος Γνωστικής Ανταπόκρισης

Στο δεύτερο μέρος της μελέτης ελέγχουμε την γνωστική ανταπόκριση των παιδιών μέσα από την αναδιήγηση των πληροφοριών που λαμβάνουν από την φωτογραφία της επιλογής

τους.

Υπενθυμίζουμε σε αυτό το σημείο την έννοια «πολιτισμικά εργαλεία» του Vygotsky, όπως είναι τα βιβλία και οι φωτογραφίες, όπου μέσω αυτών τα παιδιά διδάσκονται πως να σκέφτονται για τα πράγματα και τον κόσμο. Καθώς το κάθε πολιτισμικό μέσο μεταδίδει ορισμένες αξίες και πεποιθήσεις, αναμένεται τα παιδιά να ανταποκριθούν με τον τρόπο σκέψης, που αυτά τα μέσα ορίζουν.

Έτσι, η έρευνα στοχεύει ώστε οι μαθήτριες και οι μαθητές να αναπαράγουν και να αναπτύξουν έννοιες, τόσο καταδηλωτικές όσο και συνειρμικές, απαντώντας στην ερώτηση του ερωτηματολογίου, «ποια πληροφορία-αξία λαμβάνεται», από την κάθε φωτογραφία της επιλογής σας.

Στην συνέχεια θα παρουσιαστούν οι αναλύσεις των απαντήσεων για τις φωτογραφίες που συγκέντρωσαν τις περισσότερες επιλογές. Αυτές είναι:

1. Η φωτογραφία αριθ. 18 με την λεζάντα «Πόλεμος» επιλέχθηκε 37 φορές συνολικά ως μοναδική φωτογραφία και στις τρεις φάσεις, είτε ως πρώτη, δεύτερη ή τρίτη επιλογή) με ποσοστό 46,3% στο σύνολο των 80 παιδιών, (επιλέχθηκαν τυχαία 10 ερωτηματολόγια για ανάλυση, ώστε να υπάρχει αναλογία ως προς την δεύτερη και τρίτη επιλογή).
2. Η φωτογραφία αριθ. 30 με την λεζάντα «Πείνα» επιλέχθηκε 10 φορές στην 3^η επιλογή με ποσοστό 12,5%.
3. Η φωτογραφία αριθ. 12 με την λεζάντα «Ελούντα, λιμάνι της Κρήτης, 1963» επιλέχθηκε 9 φορές, (11,3%) στην 1^η επιλογή σε ισοψηφία με τις φωτογραφίες αριθ. 16 με την λεζάντα «Σεισμός» ως 1^η επιλογή επίσης και αριθ. 14 με την λεζάντα «Βουλή, κτήριο» ως 2^η επιλογή.

Ανάλυση απαντήσεων στην ερώτηση «ποια πληροφορία-αξία» λαμβάνετε στην θέση της φωτογραφίας αριθ. 18

Στους πίνακες που ακολουθούν και αποτελούν το corpus ανάλυσης των ιστοπιών (Ερωτηματολόγια,3,78,42,62,54,31,71,16,51,13), παρουσιάζονται οι κώδικες που εντοπίστηκαν έπειτα από την εξέταση των απαντήσεων των παιδιών στην ερώτηση, «ποια πληροφορία-αξία λαμβάνεται» από την φωτογραφία, (αριθ. 18) με θέμα, «Πόλεμος». Παρατίθεται και η αιτιολόγηση της βαθμολογίας του ενδιαφέροντος χωρίς σχολιασμό.

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
-------	------	---------	--------------	------------

3	Αγόρι	Καστοριά	Μέτρια	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> -				
Πληροφορία-αξία:				
Ο πόλεμος, (πολεμικός) πρέπει , (αναγκαιότητας) να σταματήσει, (τέλους).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
78	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Θυμός
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί γίνεται πόλεμος				
Πληροφορία- αξία:				
Πόσο, βίαιος, (βιαιότητας) είναι ο κόσμος, (κοινωνικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
42	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί είναι μια εικόνα που βγάζει πολλά συναισθήματα.				
Πληροφορία- αξία:				
Οι άνθρωποι, (μορφολογικός). αναγκάζονται. (επιβολής) να ζούνε, σε άθλιες, (ποιότητας ζωής) συνθήκες διαβίωσης, εξαιτίας, του πολέμου.				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
62	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί στον πόλεμο σκοτώνονται πολλοί άνθρωποι.				
Πληροφορία-αξία:				
Δεν, (άρνησης), πρέπει (αναγκαιότητας),να γίνεται, (διεξαγωγής), πόλεμος, (πολεμικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
54	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Φόβο
<u>Αιτιολόγηση:</u> Αυτή η εικόνα είναι η πιο σημαντική από όλες, γιατί ο πόλεμος είναι ότι πιο καταστροφικό στον ΚΟΣΜΟ. Είναι η εικόνα που πρέπει να δράσει και ο Ο.Η.Ε και η Πολιτική Άμυνα και για να σωθούν οι κάτοικοι και για να γίνει ΕΙΡΗΝΗ.				
Πληροφορία- αξία:				
Στους πολέμους, (πολεμικός), πρέπει,(αναγκαιότητας), να δράσει, (δράσης), η Πολιτική άμυνα, ,(συνεργασίας) , αλλά και ο ΟΗΕ,(συνεργασίας) για να επικρατήσει				

ειρήνη,(συνθήκης) και να μη χυθεί,(απώλειας). άλλο αίμα, (ζωτικότητας).

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
31	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί πολλοί άνθρωποι και παιδιά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την χώρα τους και να γίνουν πρόσφυγες. Πολλά παιδιά πολεμάνε και σκοτώνονται.				
Πληροφορία- αξία:				
Μικρά παιδιά, (παιδικότητας) να πολεμάνε,(πολεμικός), αρκετοί, άνθρωποι, (μορφολογικός) να πεθαίνουν, (θανάτου).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
71	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Καθόλου	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> -				
Πληροφορία- αξία:				
Αυτή η φωτογραφία μου προκαλεί λύπη, που αυτοί οι άνθρωποι, (μορφολογικός), τρώνε, και ζουν, σε σκουπίδια,(ποιότητας ζωής) αλλά και ντροπή γιατί αφήνουμε αυτούς τους ανθρώπους, (μορφολογικός) αβοήθητους, (συμπαράστασης). Επίσης, εκεί υπάρχουν πολλά μικρόβια, (μόλυνσης). Γιατί να υπάρχει πόλεμος, (πολεμικός) στον κόσμο, (κοινωνικός)...				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
16	Κορίτσι	Καστοριά	Λίγο	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Δεν είναι και τόσο ωραία, γιατί μας θυμίζει τον πόλεμο και δεν είναι καλά τα συναισθήματά μας γι' αυτήν.				
Πληροφορία- αξία:				
Να μην, (άρνησης) κάνουμε, (διεξαγωγής), πολέμους, (πολεμικός). Δεν, (άρνησης) , είναι ωραίο, (καλό-ωφελιμότητα) να καταστρέφεται,(καταστροφικός) μια χώρα, (ιδεολογικός) και επίσης δεν, (άρνησης), είναι ωραίο,(καλό-ωφελιμότητα) να πεθαίνουν, (θανάτου) οι άνθρωποι, (μορφολογικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
51	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Λίγο	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Δεν μου αρέσει γιατί είναι πόλεμος				
Πληροφορία- αξία:				

Να μην, (άρνησης), είμαστε εχθρικός, (αντιπαλότητας) λαός, (ιδεολογικός), σε άλλες χώρες, (ιδεολογικός).

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
13	Αγόρι	Καστοριά	Καθόλου	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Δεν είναι ωραία γιατί ο πόλεμος είναι κάτι πολύ άσχημο που προκαλεί σκοτωμούς, λύπη, φόβο.				
Πληροφορία- αξία:				
Όλοι καταλαβαίνουμε ότι πόλεμος, (πολεμικός), είναι κάτι άσχημο, (κακό) και δεν, (άρνησης), πρέπει, (αναγκαιότητας) να γίνεται πόλεμος,(πολεμικός) και να σκοτώνονται, (θανάτου) τόσα άτομα, (μορφολογικός), άδικα, (ηθικής).				

Το corpus ανάλυσης της φωτογραφίας, αριθμ. 18 με θέμα: «Πόλεμος», περιέχει συνολικά 25 κώδικες:

(Ο πίνακας καταρτίστηκε σύμφωνα με την σειρά εμφάνισης των κωδίκων στις απαντήσεις των παιδιών)

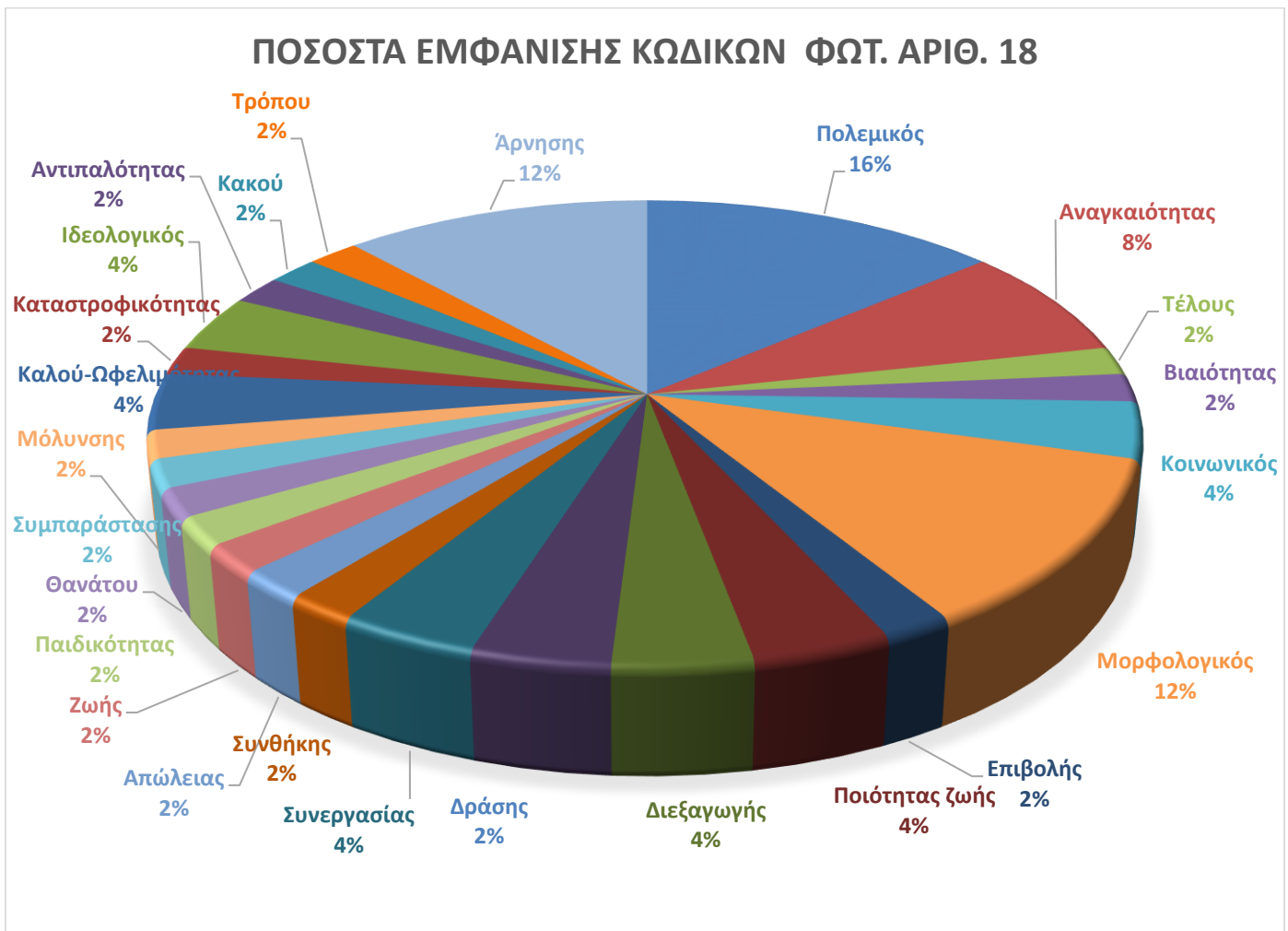
α/α	ΚΩΔΙΚΕΣ	ΕΜΦΑΝΙΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	Πολεμικός	8	16
2	Αναγκαιότητας	4	8
3	Τέλους	1	2
4	Βιαιότητας	1	2
5	Κοινωνικός	2	4
6	Μορφολογικός	6	6
7	Επιβολής	1	2
8	Ποιότητας ζωής	2	4
9	Διεξαγωγής	2	4
10	Δράσης	1	2
11	Συνεργασίας	2	4
12	Συνθήκης	1	2
13	Απώλειας	1	2
14	Ζωής	1	2
15	Παιδικότητας	1	2

16	Θανάτου	1	2
17	Συμπαράστασης	1	2
18	Μόλυνσης	1	2
19	Καλού-Ωφελιμότητας	2	4
20	Καταστροφικότητας	1	2
21	Ιδεολογικός	2	4
22	Αντιπαλότητας	1	2
23	Κακού	1	2
24	Ηθικής	1	2
25	Άρνησης	6	12

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ εκατοστιαίας εμφάνισης κωδίκων, φωτ. αριθ. 18

Κυρίαρχος ποσοτικά κώδικας είναι ο «πολεμικός»,(14%) και ακολουθεί της «άρνησης» (12%), της «αναγκαιότητας»,(8%) και ο «μορφολογικός», (6%). Η ποσοτική υπεροχή τους παίζει πρωταρχικό ρόλο και στην σύνδεση των ισοτοπιών που σχηματίζουν και φανερώνει τον τρόπο που τα παιδιά κατανοούν την έννοια του «πολέμου».

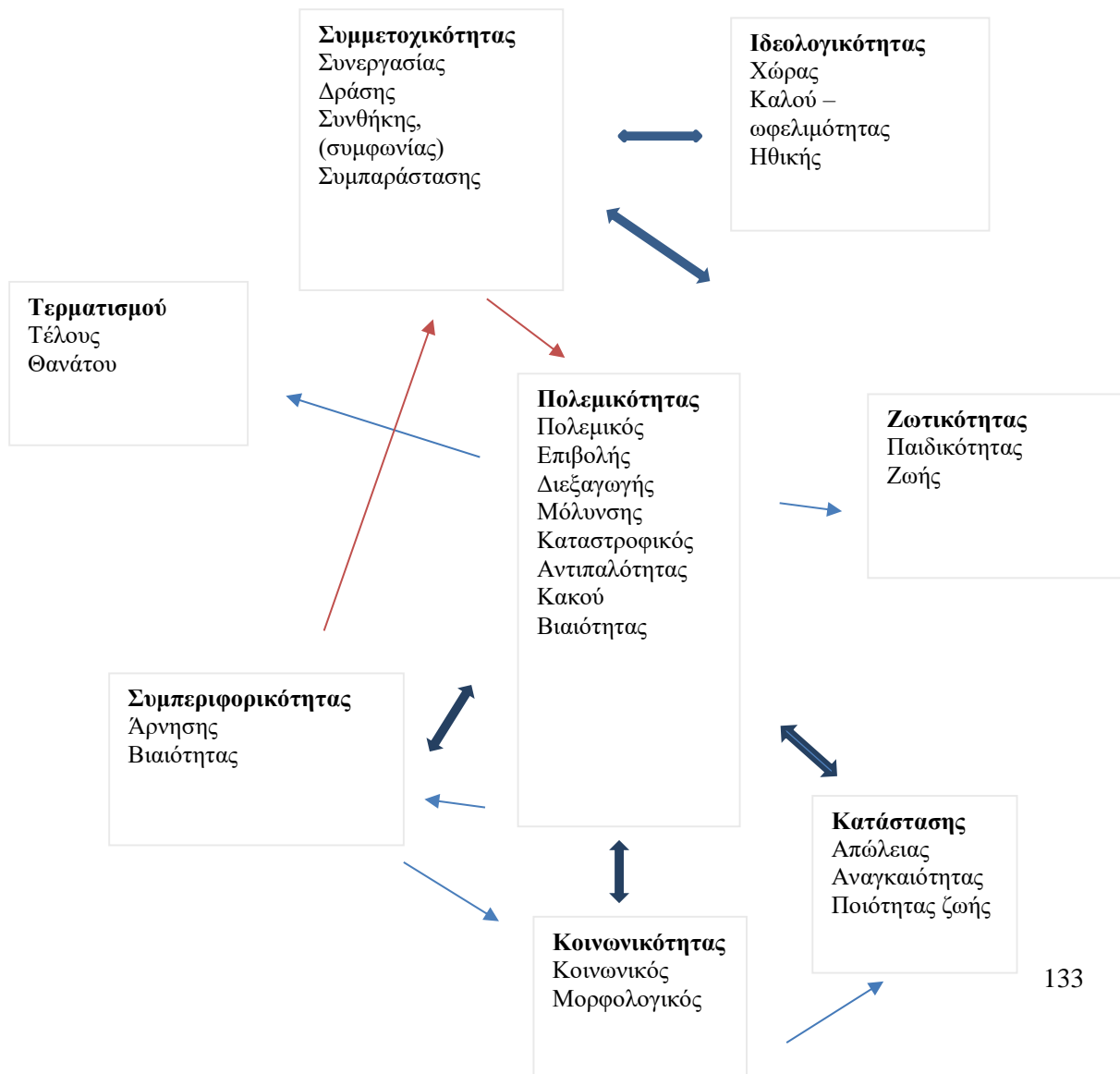
Οι σημασιολογικοί κώδικες που εντοπίστηκαν μπορούν να οργανωθούν σε 8 σημασιολογικά σύνολα-ισοτοπίες. Επίσης, παρουσιάζονται οι αντιθέσεις των κωδίκων, καθώς αποτελούν κεντρικό σημείο των ισοτοπιών και φανερώνουν τον εύρος της σημασιολογικής δομής που κατανοούν και χρησιμοποιούν τα παιδιά:

1	Ισοτοπία Πολεμικότητας		
	Πολεμικός	vs	Ειρηνικός
	Επιβολής		Μη επιβολής
	Διεξαγωγής		Μη διεξαγωγής
	Μόλυνσης		Εξυγίανσης
	Καταστροφικός		Συνενωτικός
	Αντιπαλότητας		Φιλικότητα
	Κακού		Καλού
	Βιαιότητας		Πραότητας
2	Ισοτοπία Κατάστασης		
	Απώλειας	vs	Κέρδους
	Αναγκαιότητας		Προαίρεσης
3	Ισοτοπία Τερματισμού		
	Τέλους	vs	Αρχής
	Θανάτου		Ζωής
4	Ισοτοπία Συμπεριφορικότητας		
	Άρνησης	vs	Αποδοχής
	Βιαιότητας *		Πραότητας
5	Ισοτοπία Κοινωνικότητας		
	Κοινωνικός	vs	Ατομικιστικός
	Μορφολογικός		Άμορφος
6	Ισοτοπία Ζωτικότητας		
	Παιδικότητας	vs	Ενηλικιότητας
	Ζωής		Θανάτου
	(καλής) Ποιότητας – ζωής		(κακής) Ποιότητας ζωής
7	Ισοτοπία Συμμετοχικότητας		

	Συνεργασίας	vs	Μη συνεργασίας
	Δράσης		Αδράνειας
	Συνθήκης, (συμφωνίας)		Ασυμφωνίας
	Συμπαράστασης		Αδιαφορίας
8	Ισοτοπία Ιδεολογικότητας		
	Χώρας	vs	
	Καλού –οφελιμότητας		Κακού - ανώφελου
	Ηθικής		Ανηθικότητας

Επιπρόσθετα, το διάγραμμα σύνδεσης των ισοτοπιών κάνει κατανοητό τον τρόπο δημιουργίας των εννοιών και της διάρθρωσης του λόγου των παιδιών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ- ΣΥΝΔΕΣΗ ΙΣΟΤΟΠΙΩΝ, φωτ. αριθ. 18

Ανάλυση απαντήσεων στην ερώτηση «ποια πληροφορία-αξία» λαμβάνετε στην θέαση της φωτογραφίας αριθ. 30

Στους πίνακες που ακολουθούν και αποτελούν το corpus ανάλυσης των ισοτοπιών (Ερωτηματολόγια 6,7,22,29,31,34,39,42,58,76), παρουσιάζονται οι κώδικες που εντοπίστηκαν έπειτα από την εξέταση των απαντήσεων των παιδιών στην ερώτηση, «ποια πληροφορία-αξία λαμβάνετε» από την φωτογραφία, (αριθ. 30) με θέμα, «Πείνα». Παρατίθεται και η αιτιολόγηση της βαθμολογίας του ενδιαφέροντος χωρίς σχολιασμό.

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
6	Αγόρι	Καστοριά	Λίγο	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> -				
Πληροφορία-αξία:				
Έλλειψη, (έλλειψης) τροφίμων, (τροφικός), πείνα, (έλλειψης).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
7	Αγόρι	Καστοριά	Πολύ	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Μου φαίνεται πολύ ενδιαφέρουσα γιατί μας δείχνει πως πρέπει να χαίρεσαι το φαγητό σου και να μη το πετάς, όταν περισσεύει.				
Πληροφορία-αξία:				
Δεν, (άρνησης) είναι ωραίο, (αξιακός) να πετάμε, (απόρριψης), το φαγητό, (τροφικός) μας, όταν περισσεύει, (αφθονίας).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
22	Αγόρι	Καστοριά	Πολύ	Αποστροφή
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί είναι πολύ δυσάρεστο να βλέπεις ανθρώπους να πεθαίνουν από την πείνα.				
Πληροφορία-αξία:				
Να μην, (απαγόρευσης) κοροϊδεύουμε, (χλευασμού) τους πεινασμένους, (κατηγοριακός) και να τους βοηθάμε, (συμπάραστασης).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
29	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Έκπληξη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί εμείς έχουμε μια ειρηνική ζωή και τρώμε καλά, ενώ σε άλλες χώρες υπάρχει πείνα και οι συνθήκες είναι δύσκολες.				
Πληροφορία-αξία:				
Νιώθω θυμό και έκπληξη γιατί εκεί, (τοπικός), οι άνθρωποι, (μορφολογικός) δεν έχουν, (έλλειψης) τίποτα, ούτε φαΐ, (τροφικός) και εμείς, (ταυτότητας) οι λευκοί, (κατηγοριακός),				

είμαστε ρατσιστές, (κατηγοριακός) ενώ εκεί, (τοπικός) δεν υπάρχει, (έλλειψης) τίποτα, ούτε, (έλλειψης) φάρμακα, (αγαθού) ούτε, (έλλειψης) φαΐ, (τροφικός).

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
31	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί τα παιδιά και οι μεγάλοι πολλές φορές πεθαίνουν και υποφέρουν από την έλλειψη τροφίμων.				
Πληροφορία-αξία:				
Παιδιά, (ηλικιακός) να υποφέρουν, (υγείας), αδύνατοι, (σωματικής κατάστασης) άνθρωποι, (μορφολογικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
34	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Καθόλου	Έκπληξη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί πρέπει να μην ζουν έτσι και να ζουν σαν εμάς.				
Πληροφορία-αξία:				
Ότι υπάρχουν τέτοιοι, (κατηγοριακός) άνθρωποι, (μορφολογικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
39	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Μέτρια	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Είναι μια εικόνα που σίγουρα δε θέλουμε να βλέπουμε.				
Πληροφορία-αξία:				
Είναι μια λυπητερή, εικόνα γιατί εμείς, (ταυτότητας) που ζούμε, (διαβίωσης), εδώ, (τοπικός) έχουμε, (αφθονίας) να φάμε, (τροφικός) και αυτοί, (ετερότητας) δεν μπορούν, (ικανότητας) να πιούν ούτε, (έλλειψης) νερό, (τροφικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
42	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί είναι συγκινητική και με κάνει να λυπάμαι.				
Πληροφορία-αξία:				
Ότι πολλά παιδιά, (ηλικιακός) πεθαίνουν. (τέλους) από την πείνα, (έλλειψης) καθημερινά,(επανάληψης).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
58	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Επειδή κάποιοι άνθρωποι πεινάνε και άλλοι πετάνε το φαΐ.				
Πληροφορία-αξία:				
Να σέβομαι, (ευχαριστίας) τα πράγματα, (αγαθού) που έχω, (αφθονίας).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
76	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Καθόλου	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί η έλλειψη φαγητού δεν είναι καθόλου καλό για τον οργανισμό μας καθώς δεν παίρνουμε βιταμίνες και δυνάμεις με αποτέλεσμα ο οργανισμός μας να μην λειτουργεί σωστά.				
Πληροφορία-αξία:				
Πρέπει να ευγνωμονούμε, (ευχαριστίας) για το φαγητό, (τροφικός) που έχουμε,(αφθονίας), είτε μας αρέσει, (αποδοχής) είτε όχι, (άρνησης).				

Το corpus ανάλυσης της φωτογραφίας, αριθμ. 30 με θέμα: «Πείνα », περιέχει συνολικά 23 κώδικες :

(Ο πίνακας καταρτίστηκε σύμφωνα με την σειρά εμφάνισης των κωδίκων στις απαντήσεις των παιδιών)

α/α	ΚΩΔΙΚΕΣ	ΕΜΦΑΝΙΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	Έλλειψης	8	16
2	Τροφικός	7	14
3	Άρνησης	2	4
4	Αξιακός	1	2
5	Απόρριψης	1	2
6	Αφθονίας	4	8
7	Απαγόρευσης	1	2
8	Χλευασμού	1	2
9	Κατηγοριακός	4	8
10	Συμπαράστασης	1	8
11	Τοπικός	3	6
12	Μορφολογικός	4	8
13	Ταυτότητας	2	4
14	Ηλικιακός	2	4
15	Υγείας	1	2
16	Σωματικής κατάστασης	1	2
17	Διαβίωσης	1	2
18	Ετερότητας	1	2
19	Ικανότητας	1	2
20	Τέλους	1	2
21	Επανάληψης	1	2

22	Ευχαριστίας	2	4
23	Αποδοχής	1	2

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ εκατοστιαίας εμφάνισης κωδικών, φωτ. αριθ. 30

Κυρίαρχος ποσοτικά κώδικας είναι της «έλλειψης»,(16%) και ακολουθεί ο «τροφικός» κώδικας (14%). Επίσης, ακολουθεί με ισοψηφία ο «κατηγοριακός», (8%) και ο κώδικας της «αφθονίας», (8%). Η ποσοτική υπεροχή τους παίζει πρωταρχικό ρόλο και στην σύνδεση των ισοτοπιών που σχηματίζουν, και φανερώνει τον τρόπο που τα παιδιά κατανοούν και δομούν την σημασία της «πείνας».

Οι σημασιολογικοί κώδικες που εντοπίστηκαν μπορούν να οργανωθούν σε 8 σημασιολογικά σύνολα-ισοτοπίες. Επίσης, παρουσιάζονται οι αντιθέσεις των κωδικών, καθώς αποτελούν κεντρικό σημείο των ισοτοπιών και φανερώνουν τον εύρος της σημασιολογικής δομής που κατανοούν και χρησιμοποιούν τα παιδιά.

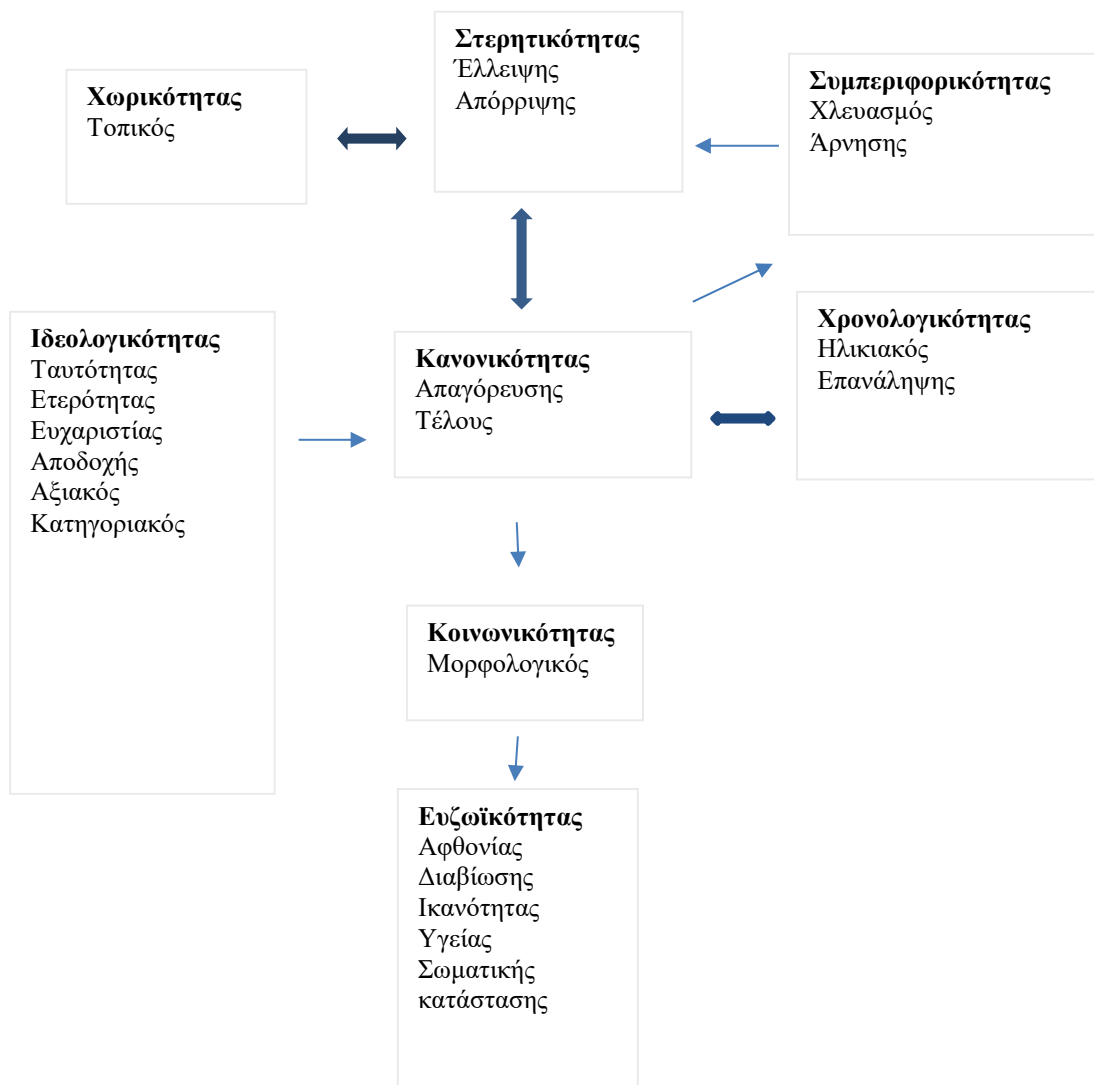
1	Ισοτοπία Ευζωϊκότητας		
	Αφθονίας	vs	Έλλειψης
	Διαβίωσης ,(καλής)		Διαβίωσης ,(κακής)
	Ικανότητας		Ανικανότητας
	Υγείας		Νόσου
	Σωματικής κατάστασης, (καλής)		Σωματικής κατάστασης, (κακής)
2	Ισοτοπία Ιδεολογικότητας		
	Ταυτότητας	vs	Ανομοιότητας
	Ετερότητας		Ομοιότητας
	Ευχαριστίας		Αγνωμοσύνης
	Αποδοχής		Απόρριψης
	Αξιακός		Απαξιακός
	Κατηγοριακός		-
3	Ισοτοπία Συμπεριφορικότητας		
	Χλευασμού	vs	Επαίνου
	Άρνησης		Αποδοχής
4	Ισοτοπία Κοινωνικότητας		
	Μορφολογικός	vs	Άμορφος
5	Ισοτοπία Χωρικότητας		
	Τοπικός	vs	Μακρινός, Ξένος
6	Ισοτοπία Κανονικότητας		

	Απαγόρευσης	vs	Επιτρεπτικότητας
	Τέλους		Αρχής
7	Ισοτοπία Χρονολογικότητας		
	Ηλικιακός	vs	-
	Επανάληψης		Άπαξ, (μια φορά)
8	Ισοτοπία Στερητικότητας		
	Έλλειψης	vs	Αφθονίας
	Απόρριψης		Συλλογής

Επιπρόσθετα, το διάγραμμα σύνδεσης των ισοτοπιών κάνει κατανοητό τον τρόπο δημιουργίας των εννοιών και της διάρθρωσης του λόγου των παιδιών. Τα διπλά βέλη φανερόνουν αμοιβαία επίδραση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ- ΣΥΝΔΕΣΗ ΙΣΟΤΟΠΙΩΝ, φωτ. αριθ. 30

Ανάλυση απαντήσεων στην ερώτηση «ποια πληροφορία-αξία» λαμβάνετε στην θέαση της φωτογραφίας αριθ. 12.

Στους πίνακες που ακολουθούν και αποτελούν το corpus ανάλυσης των ισοτοπιών (Ερωτηματολόγια,2,11,15,44,49,52,53,55,66), παρουσιάζονται: η αιτιολόγηση του μεγέθους του ενδιαφέροντος για την φωτογραφία και οι κώδικες που εντοπίστηκαν έπειτα από την εξέταση των απαντήσεων των παιδιών στην ερώτηση, «ποια πληροφορία-αξία λαμβάνετε» από την φωτογραφία, (αριθ. 12) με θέμα, «Λιμάνι της Ελούντα στην Κρήτη, 1963». Παρατίθεται και η αιτιολόγηση της βαθμολογίας του ενδιαφέροντος χωρίς σχολιασμό.

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
2	Αγόρι	Καστοριά	Αρκετά	Τίποτα
<u>Αιτιολόγηση</u> : -				
Πληροφορία-αξία:				
Τίποτα, (ερμηνείας).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
11	Αγόρι	Καστοριά	-	Λύπη
<u>Αιτιολόγηση</u> : Είναι ένα λιμάνι παλιό.				
Πληροφορία-αξία:				
Παίρνω πληροφορίες, (πληροφοριακός) για ένα λιμάνι,(φυσικής διαμόρφωσης) της Κρήτης, (γεωγραφικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
15	Κορίτσι	Καστοριά	Μέτρια	Τίποτα
<u>Αιτιολόγηση</u> : Γιατί μας παρουσιάζει κάτι παλιό αλλά αρκετά όμορφο, το θέαμα της φύσης πάντα είναι προσελκυστικό και εντυπωσιακό.....αλλά όχι τόσο πλούσιο σαν θέαμα.				
Πληροφορία-αξία:				
Είναι μια φωτογραφία, (επικοινωνιακός) που μας δείχνει,(πληροφοριακός) πώς να διατηρούμε την φύση καθαρή, (οικολογικός) διότι θα νιώθουμε οικειότητα, (τροπικός) και θα θαυμάζουμε, (συναισθηματικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
44	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Χαρά

<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί κάποια μέρα θα ήθελα να επισκεφτώ την Κρήτη και το γραφικό λιμάνι της Ελούντας.
Πληροφορία-αξία:
Παίρνουμε πληροφορίες, (πληροφοριακός) για το λιμάνι, (φυσικής διαμόρφωσης) της Κρήτης, (γεωγραφικός) και την Ελούντα, (γεωγραφικός).

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
49	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Τίποτα
<u>Αιτιολόγηση :</u> Επέλεξα αυτήν την εικόνα γιατί μας δείχνει πως ήταν παλιότερα τα λιμάνια σε σχέση με τα σημερινά.				
Πληροφορία-αξία:				
Βλέπω, (αντιληπτικός) πως εξελίσσονται,(προόδου) τα πράγματα με τα χρόνια , (χρονολογικός) και πως μπορούμε να καλυτερέψουμε, (προόδου) την ζωή μας.				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
52	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Καθόλου	Τίποτα
<u>Αιτιολόγηση :</u> Είναι πολύ παλιά φωτογραφία.				
Πληροφορία-αξία:				
Γιατί είναι άχρωμη,(εννοείται η φωτογραφία) (αισθητικός) και δεν παίρνω καμιά αξία, (αξιότητας).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
53	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Αρκετά	Χαρά
<u>Αιτιολόγηση :</u> -				
Πληροφορία-αξία:				
Μου δίνει αρκετές πληροφορίες, (πληροφοριακός) και νοσταλγία, (συναισθηματικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
55	Κορίτσι	Θεσσαλονίκη	Καθόλου	Τίποτα
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί η φωτογραφία είναι άχρωμη. Επίσης είναι πολύ παλιά.				
Πληροφορία-αξία:				
Ότι είναι παλιό, (χρονολογικός).				

Ερωτ.	Φύλο	Περιοχή	Ενδιαφέρουσα	Συναίσθημα
66	Αγόρι	Θεσσαλονίκη	Πολύ	Χαρά
<u>Αιτιολόγηση:</u> Γιατί μου θυμίζει τις παλιές εποχές				

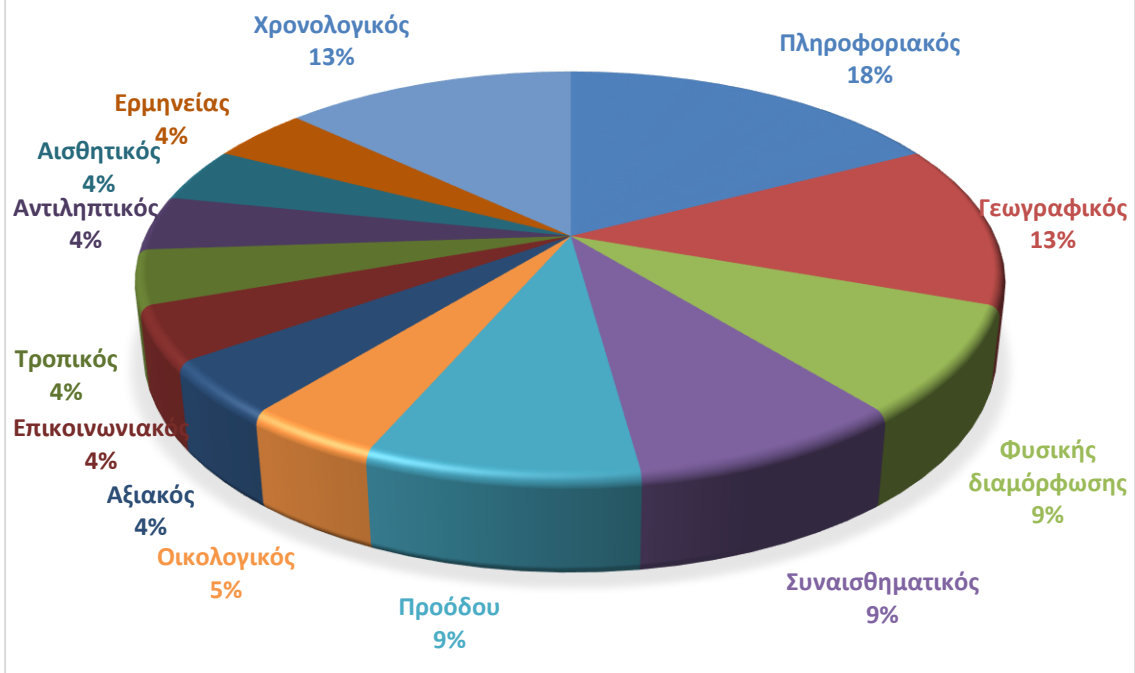
Πληροφορία-αξία:
Πώς ήταν τα παλιά τα χρόνια, (χρονολογικός).

Το corpus ανάλυσης της φωτογραφίας, αριθ. 12 με θέμα: «Λιμάνι της Ελούντα στην Κρήτη, 1963», περιέχει συνολικά 13 κώδικες :
(Ο πίνακας καταρτίστηκε σύμφωνα με την σειρά εμφάνισης των κωδίκων στις απαντήσεις των παιδιών)

α/α	ΚΩΔΙΚΕΣ	ΕΜΦΑΝΙΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	Πληροφοριακός	4	18
2	Γεωγραφικός	3	13
3	Χρονολογικός	3	13
4	Φυσικής διαμόρφωσης	2	9
5	Συναισθηματικός	2	9
6	Προόδου	2	9
7	Οικολογικός	1	4
8	Αξιακός	1	4
9	Επικοινωνιακός	1	4
10	Τροπικός	1	4
11	Αντιληπτικός	1	4
12	Αισθητικός	1	4
13	Ερμηνείας	1	4

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ εκατοστιαίας εμφάνισης κωδίκων, φωτ. αριθ. 12

ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΚΩΔΙΚΩΝ ΦΩΤ.ΑΡΙΘ.12

Κυρίαρχος ποσοτικά κώδικας είναι ο «πληροφοριακός»,(18%) και ακολουθούν με ισοψηφία, ο «γεωγραφικός», «χρονολογικός»,(13%) και «συναισθηματικός», «προόδου» και «φυσικής διαμόρφωσης», (9%). Η ποσοτική υπεροχή τους παίζει πρωταρχικό ρόλο και στην σύνδεση των ισοτοπιών που σχηματίζουν, όπως θα δούμε στην συνέχεια.

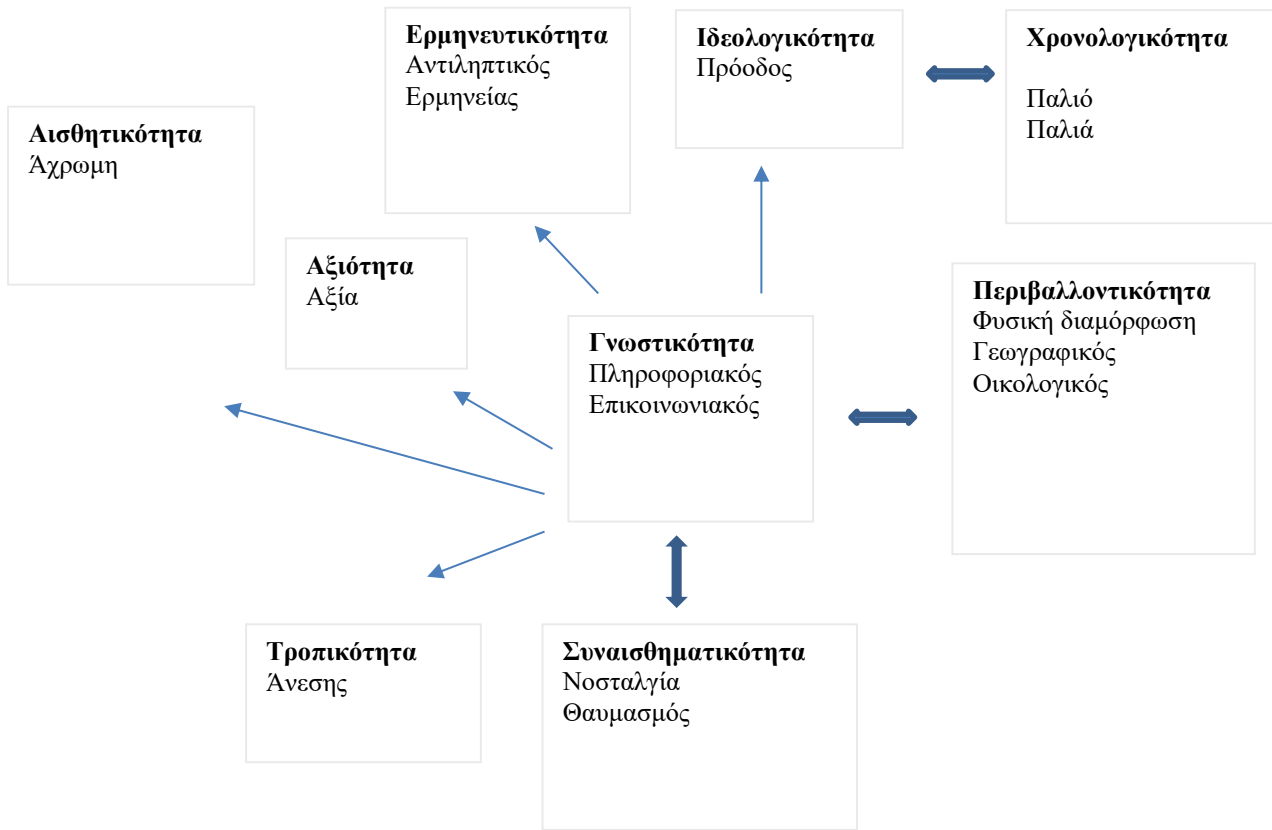
Οι σημασιολογικοί κώδικες που εντοπίστηκαν μπορούν να οργανωθούν στα παρακάτω 9 σημασιολογικά σύνολα-ισοτοπίες. Επίσης, παρουσιάζονται οι αντιθέσεις των κωδικών, καθώς σε τρεις περιπτώσεις, (άχρωμη, παλιό, παλιά), τα παιδιά τις χρησιμοποίησαν στην άρθρωση του λόγου τους και φανερώνεται έτσι ότι αντιλαμβάνονται πως μια έννοια μπορεί να περιέχει δυο υποκείμενα, ταυτόχρονα:

1	Ισοτοπία Συναισθηματικότητας		
	Νοσταλγία	vs	Αδιαφορία
	Θαυμασμός		Περιφρόνηση
2	Ισοτοπία Γνωστικότητας		
	Πληροφοριακός	vs	Αποσιωπητικός
	Επικοινωνιακός		Αποκρυπτικός
3	Ισοτοπία Περιβαλλοντικότητας		
	Οικολογικός	vs	Αντι-οικολογικός ή

			αντι-περιβαλλοντικός
	Γεωγραφικός		
	Φυσικής διαμόρφωσης		Τεχνητής διαμόρφωσης
4	Ισοτοπία Ερμηνευτικότητας		
	Αντιληπτικός	vs	Δυσδιάκριτος
	Ερμηνείας (κατανόησης)		Δυσκατανόητο
5	Ισοτοπία Αισθητικότητας		
	Άχρωμη	vs	Έγχρωμη
6	Ισοτοπία Αξιών		
	Αξία	vs	Απαξία, μηδαμινότητα
7	Ισοτοπία Τροπικότητας		
	Άνεση	vs	Δυσχέρεια
8	Ισοτοπία Χρονιότητας		
	Παλιό	vs	Νέο -καινούργιο
9	Ισοτοπία Ιδεολογικότητας		
	Προόδου	vs	Οπισθοδρομικότητας

Επιπρόσθετα, το διάγραμμα σύνδεσης των ισοτοπιών κάνει κατανοητό τον τρόπο δημιουργίας των εννοιών και της διάρθρωσης του λόγου των παιδιών.
Τα διπλά βέλη φανερώνουν αλληλεπίδραση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ- ΣΥΝΔΕΣΗ ΙΣΟΤΟΠΙΩΝ, φωτ. αριθ. 12

5^η ΕΝΟΤΗΤΑ

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση δυο συνιστωσών της ψυχολογικής λειτουργίας, δηλαδή, η συναισθηματική και γνωστική ανταπόκριση των μαθητριών και μαθητών σε ρεαλιστικές φωτογραφίες της επιλογής τους, μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο «Κοινωνική και Πολιτική αγωγή της Στ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου». Συγκεκριμένα, είχε ζητηθεί από τις μαθήτριες και τους μαθητές:

- 5) Να επιλέξουν 3 φωτογραφίες που τους εντυπωσιάζουν, να δηλώσουν το μέγεθος του ενδιαφέροντος σε μια πεντάβαθμη κλίμακα και να αιτιολογήσουν την βαθμολογία,
- 6) Να δηλώσουν ποιο συναίσθημα αναδύεται από την κάθε φωτογραφία, και
- 7) Να γράψουν με λίγες λέξεις τις πληροφορίες-αξίες που λαμβάνουν από αυτές τις φωτογραφίες. Σκοπός της έρευνας σε αυτό το σημείο είναι να διερευνηθεί επιπλέον, αν πληροφορίες-αξίες συνδέονται με το δηλωτικό ή συνειρμικό μήνυμα της εικόνας ή και με τα δυο είδη μηνυμάτων.

Σύμφωνα με τα ποσοτικά δεδομένα της έρευνας:

1. Ως προς την επιλογή και το ενδιαφέρον της κάθε φωτογραφίας συμπεραίνουμε τα εξής:

Αρχικά, θα ήταν αναμενόμενο ότι το μέγεθος του ενδιαφέροντος θα μαρτυρούσε και τον λόγο επιλογής της συγκεκριμένης φωτογραφίας, κάτι που δεν ισχύει, επειδή μερικά παιδιά δηλώνουν για κάποιες φωτογραφίες που επέλεξαν, ότι δεν είναι καθόλου ενδιαφέρουσες. Η στάση αυτή των μαθητών μας επιτρέπει να υποθέσουμε πως η έννοια του ενδιαφέροντος ή μη συγγέεται με την αρέσκεια η την απαρέσκεια. Το γεγονός είναι ότι το περιεχόμενο των επιλεγμένων φωτογραφιών έχει κινητοποιήσει τον συναισθηματικό κόσμο του μικρού θεατή και όπως αναφέρει η Αργυράκη, (1992), πρόκειται για αρνητική ή θετική συγκίνηση. Σύμφωνα με τη Ρεγγίνα Αργυράκη, «το γεγονός έχει σχέση με το συγκινησιακό περιεχόμενο του έργου. Τέτοιου είδους συναισθήματα ορίζονται ως εξωσυναισθηματικές σχέσεις και επικεντρώνονται στο συναίσθημα του παρατηρητή κατά την αισθητική στάση, σύμφωνα με την ίδια συγγραφέα, (Μωραΐτη, 2008).

Κατά δεύτερο, η αιτιολόγηση της βαθμολογίας τους ενδιαφέροντος φαίνεται να έχει σχέση με τις πληροφορίες που λαμβάνουν από την συγκεκριμένη φωτογραφία, (πχ. Είναι

ενδιαφέρουσα γιατί γίνεται πόλεμος) ή ακόμα εκφράζουν μια επιθυμία, (πχ. Θα ήθελα να επισκεφτώ την Ελούντα στην Κρήτη).

2. Σχετικά με τα αναδυόμενα συναισθήματα:

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών, βρέθηκε πως αυτά είναι αρμονικά ως προς το περιεχόμενο των φωτογραφιών. Η φωτογραφία με την λεζάντα «Πόλεμος» δημιούργησε το συναίσθημα της «Λύπης» σε ποσοστό 43%, η φωτογραφία με την λεζάντα «Ελούντα της Κρήτης, 1963» δεν δημιουργούσε κανένα συναίσθημα σε ποσοστό 44,4%, (σε δεύτερη θέση βρίσκεται το συναίσθημα της «χαράς» (33,3%)) και η φωτογραφία με την λεζάντα «Πείνα» δημιούργησε λύπη επίσης σε ποσοστό 60%.

Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε ότι η εικονογράφηση δεν λειτουργεί προς την κατεύθυνση της χαλάρωσης από την ένταση του κειμένου όπως αναφέρουν οι Καψάλης και Χαραλάμπους, (1995) (σελ.7). Ωστόσο, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι αυτά τα αποτελέσματα επαληθεύουν το εύρημα των Cole και Cole, (2002), δηλαδή ότι τα παιδιά βιώνουν συναισθήματα ανάλογα μιας γνωστικής εκτίμησης της τρέχουσας εμπειρίας. Η σκέψη και το συναίσθημα είναι στενά αλληλένδετες ψυχολογικές διεργασίες, (σελ. 18).

3. Τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα της έρευνας μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι:

Ο μαθητικός πληθυσμός, που πήρε μέρος στην έρευνα είναι σε θέση να δομήσει τις ζητούμενες έννοιες κυρίως από το γλωσσικό συγκείμενο των φωτογραφιών, (είτε πρόκειται για την λεζάντα της φωτογραφίας, είτε από το γλωσσικό κείμενο) και κατ'επέκταση και από τις σχετικές συζητήσεις, κατά την διάρκεια του μαθήματος. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγουμε εξετάζοντας την σχέση εικόνας και απαντήσεων στην ερώτηση, «ποια πληροφορία-αξία λαμβάνετε από την φωτογραφία της επιλογής σας». Με την σύνδεση των δυο συστημάτων σημασίας, εικόνας-κειμένου-, καταδηλώνεται η λειτουργία της εικόνας, (Χριστοδούλου, 2002).

Αναλυτικότερα:

- Σε σχέση με την φωτογραφία αριθ. 18, η οποία φέρει την λεζάντα «Πόλεμος», οι απαντήσεις σχετίζονται με την «Θεματική της εικόνας», η οποία είναι «Δεινά πολέμου», (σελ. 64), σε ποσοστό 80%, (8 παιδιά). Μόνο δυο μαθητές, (20%, ερωτηματολόγια 42 και 71, σελ. 128-129), χρησιμοποίησαν σημασίες, οι οποίες σχετίζονται με το «Περιεχόμενο» και «Συμβολικό» μήνυμα της εικόνας, όπως

αυτό περιγράφεται στο Μητρώο Εικονικής Ανάλυσης. Για τους λόγους αυτούς, η λειτουργία της εικόνας ορίζεται ως «Εμφαντική», (Χριστοδούλου, 2002) του κειμένου των δυο απαντήσεων, ενώ για τις υπόλοιπες οκτώ απαντήσεις η λειτουργία της ορίζεται ως «Συμπληρωματική» και «Διακοσμητική» κατά μια έννοια. Η διαφοροποίηση αυτή μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ασφαλώς, ότι όταν οι μαθητές γνωρίζουν την απάντηση προσπερνούν τα εικονικά σημεία. Στην περίπτωση του πληθυσμού της έρευνας, η απάντηση στην ερώτηση «ποια πληροφορία αξία λαμβάνετε» ήταν ο γνωστός στερεοτυπικός λόγος, «δεν πρέπει να γίνεται πόλεμος», «δεν είναι κάτι ωραίο ή καλό γιατί πεθαίνουν οι άνθρωποι».

Οπωσδήποτε, ο πόλεμος είναι μια κατάσταση που ευαισθητοποιεί τους πάντες, καθώς κρίνεται η ανθρώπινη ζωή και οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης. Οι μαθητές που πήραν μέρος στην έρευνα είναι και αυτοί θεατές της μεγαλύτερης ανθρωπιστικής κρίσης, που διανύουμε, λόγω του προσφυγικού ζητήματος, απόρροια φυσικά της μάστιγας του πολέμου. Αναμφίβολα, δημιουργεί απορία γιατί μόνο ένα παιδί αναφέρθηκε στους πρόσφυγες, ως αιτιολόγηση του μεγέθους ενδιαφέροντος της φωτογραφίας, (πολύ ενδιαφέρουσα), γράφοντας «Γιατί πολλοί άνθρωποι και παιδιά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την χώρα τους και να γίνουν πρόσφυγες», (ερωτηματολόγιο 31, σελ. 129).

Οι μαθητές των οποίων οι απαντήσεις ήταν «συμπληρωματικές» της εικόνας αριθ. 18, δόμησαν την έννοια του «πολέμου» και άρθρωσαν τον λόγο τους συνδέοντας τις έννοιες της «ποιότητας ζωής», (τρων και ζουν σε σκουπίδια, υπάρχουν μικρόβια), με την έννοια της «επιβολής», (αναγκάζονται), με την έννοια της «συμπαράστασης» σε αντιθετική σχέση, (αφήνουμε τους ανθρώπους αβοήθητους), ενώ θα έπρεπε να τους βοηθήσουμε, σελ. 128-129).

- Σε σχέση με την φωτογραφία αριθ. 30, (σελ. 89), η οποία φέρει την λεζάντα «Πείνα», έξη, (6), από τις απαντήσεις σχετίζονται με την «Θεματική της εικόνας», η οποία είναι επίσης «Πείνα», και με το «Συμβολικό» μήνυμα της εικόνας,(Ασιτία, αρρώστια, θάνατος, σελ. 90), όπως αυτό περιγράφεται στο Μητρώο Εικονικής Ανάλυσης. Ακολούθως, τέσσερεις, (4), από τις απαντήσεις δεν σχετίζονται με τους σημασιακούς κώδικες της εικόνας,(ερωτηματολόγιο 7,22,58,76, σελ. 135) καθώς τα παιδιά θεωρούν ότι το περιεχόμενο της εικόνας υποδεικνύει ηθικές επιταγές, όπως «δεν είναι ωραίο να πετάμε το φαγητό», «να σέβομαι τους πεινασμένους »«να σέβομαι τα πράγματα που έχω» και «πρέπει να ευγνωμονούμε για το φαγητό». Για τους λόγους αυτούς, η λειτουργία της εικόνας

ορίζεται αντίστοιχα ως «Συμπληρωματική» και «Διακοσμητική» του κειμένου των απαντήσεων.

Οι μαθητές των οποίων οι απαντήσεις ήταν «Συμπληρωματικές» της εικόνας αριθ. 30, δόμησαν την έννοια της «πείνας» και άρθρωσαν τον λόγο τους συνδέοντας τις έννοιες της «έλλειψης» με την «υγεία», την «σωματική κατάσταση» και τον θάνατο, - «τέλους».

Επιπλέον, δυο από τους ερωτηθέντες,(ερωτηματολόγιο 29, 39) συσχετίζουν την έννοια της «πείνας» και της «έλλειψης» με τον τοπικό κώδικα, (εκεί) όπου σε αντιθετική σχέση με τον τοπικό κώδικα «εδώ» συνδέονται οι έννοιες της «ταυτότητας»-εμείς, ο «κατηγοριακός κώδικας»-λευκοί και ρατσιστές και ο κώδικας της «αφθονίας». Ακόμη, γίνεται μεταστροφή της έννοιας «αφθονία» στην έννοια της «ικανότητας»- αυτοί, (ετερότητας) δεν μπορούν, (ικανότητας) να πιούν ούτε, (έλλειψης) νερό, (τροφικός) , (ερωτηματολόγιο 39, σελ. 132).

- Σε σχέση με την φωτογραφία αριθ. 12, (σελ. 53), η οποία φέρει την λεζάντα «Λιμάνι, Ελούντα Κρήτης, 1963», οι απαντήσεις σχετίζονται με την «Θεματική της εικόνας», η οποία είναι «Παραθαλάσσιο μέρος, λιμάνι» και με το «Συμβολικό» μήνυμα της εικόνας,(παλαιά εποχή, οικολογικό τοπίο), όπως αυτό περιγράφεται στο Μητρώο Εικονικής Ανάλυσης. Για τους λόγους αυτούς, η λειτουργία και αυτής της εικόνας ορίζεται ως «Συμπληρωματική» του κειμένου των απαντήσεων.

Συγκεκριμένα, οι μαθητές δόμησαν την σημασία του «λιμανιού» σε μια παλαιότερη εποχή, (1963) και άρθρωσαν το λόγο τους, συνδέοντας την «οικολογικότητα»-φύση καθαρή σε σχέση με τον «τροπικό» κώδικα-οικειότητα και τον «συναισθηματικό» κώδικα- θαυμασμό και νοσταλγία. Σε αντιθετική σχέση με την «παλαιότητα» συνδέεται ο κώδικας της «προόδου».

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα ευρήματα, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία των σημασιακών συνόλων διαδραμάτισε η λεζάντα της κάθε φωτογραφίας, καθώς η πληροφορία που δίνει είναι κατευθυντήρια για την καλύτερη κατανόηση του μηνύματος, (Χριστοδούλου, 2002).

Ο πλούτος και ο τρόπος δόμησης των σημασιών, (συσχετίσεις και συνδέσεις σημασιών) εξαρτάται και φανερώνει την μαθησιακή ικανότητα του κάθε παιδιού.

Οι απαντήσεις, οι οποίες βασίστηκαν στο «Συμβολικό» περιεχόμενο και στο «Συνειρμικό μήνυμα» καταδεικνύουν πως οι μαθητές έχουν περισσότερες γνώσεις για την «Θεματική» της φωτογραφίας σε αντίθεση με τους μαθητές, των οποίων οι απαντήσεις βασίστηκαν στα Εικονογράμματα ή Σημαίνοντα των φωτογραφιών αυτών.

Καταλήγοντας, η έρευνα αυτή διαπίστωσε σε σχέση με την συναισθηματική ανταπόκριση των μαθητριών και των μαθητών, πως οι φωτογραφίες του συγκεκριμένου Σχολικού εγχειριδίου κινητοποιούν τον συναισθηματικό τους κόσμο.

Μια μελλοντική μελέτη, με μεγαλύτερο δείγμα θα μπορούσε να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα και να διαλευκάνει περισσότερο τα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία οι μαθητές διαλέγουν μια φωτογραφία σε σχολικά εγχειρίδια παρόμοια θεματολογίας με αυτό της «Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής» της Στ'τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Ακόμη, χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση για να διαπιστωθεί ο ρόλος και η λειτουργικότητα των φωτογραφιών στα Σχολικά εγχειρίδια κοινωνικού περιεχομένου, σε σχέση με τις πληροφορίες που προσδίδουν στο μάθημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσσες

- Αργυράκη, Ρ. (1992). Τα κριτήρια και ο κακός λύκος. Στο Ε. Μωραΐτη, (2008). *Η εικονογράφηση των σχολικών βιβλίων. Αισθητικές ψυχολογικές και παιδαγωγικές προϋποθέσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Σμίλη. doi:10.12681/eadd/16083
- Βάμβουκας, Μ. (1993). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Βρεττός, Ι. (1999). *Εικόνα και σχολικό εγχειρίδιο : επιλογή, μεθοδολογική προσέγγιση, ανάγνωση*. Αθήνα: (χ.ό).
- Γρόσδος, Σ. (2008). *Οπτικός γραμματισμός και πολυτροπικότητα. Ο ρόλος των εικόνων στη γλωσσική διδασκαλία στο Βιβλίο Γλώσσας της Β΄ Δημοτικού*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., Παιδαγωγική Σχολή, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Ανάκτηση Ιανουάριος 15, 2017, από <https://ikee.lib.auth.gr/record/112440/?ln=e1>
- Εισαγωγή στη φωτογραφία, (Πηνελόπη Πετσίνη, μτφρ.). Αθήνα: Πλέθρον. (2007). Στο Ε. Βέζου, & L. Wells (Επιμ.), (2014). *Η δεκαετία 1940-1950 στην Ελλάδα μέσα από φωτογραφικό υλικό: Σημειωτική ανάγνωση του φωτογράφου Κ. Μπαλάφα. (Μεταπτυχιακή διατριβή)*. Φλώρινα, Ελλάδα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Ανάκτηση από <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/16199>
- Κασβίκης, Κ. (2004). *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. doi:10.12681/eadd/20348
- Καψάλης, Α., & Χαραλάμπους, Δ. (1995). *Σχολικά εγχειρίδια. Θεσμική εξέλιξη και Σύγχρονη προβληματική*. Αθήνα: Έκφραση.
- Κυριαζή, Ν. (1998). *Η κοινωνιολογική έρευνα – Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις.
- Μιχαηλίδης, Η., Νικολαντωνάκης, Κ., & Βαμβακίδου, Ι. (2011). Μαθηματικά και Γραφιστική στα Logos των Ποδοσφαιρικών Ομάδων. *Πρακτικά 9ου Διήμερου Διαλόγου για τη Διδασκαλία των μαθηματικών με θέμα Μαθηματικά και Τέχνες στην Εκπαίδευση*, (σσ. 337-350). Αθήνα.
- Μπενέκος, Π. (1981). *Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Μπόκλουντ-Λαγοπούλου, Κ., & Λαγόπουλος, Α.-Φ. (1983). Τι είναι η σημειωτική;. *Διαβάζω*, σ. 15.

- Μπονίδης, Κ. (2004). *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας : διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μωραΐτη, Ε. (2008). *Η εικονογράφηση των σχολικών βιβλίων. Αισθητικές ψυχολογικές και παιδαγωγικές προϋποθέσεις και προοπτικές*. doi:10.12681/eadd/16083
- Παπαδημητρίου, Φ. (2010). Η Κοινωνική Σημειωτική Προσέγγιση της Οπτικής Επικοινωνίας. Στο G. Kress, , & T. Van Leeuwen, *Η Ανάγνωση των Εικόνων. Η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού* (σ. 10). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1993). *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας* (Τόμ. 1). Αθήνα: (χ.ό.).
- Πλειός, Γ. (2005). *Πολιτισμός της εικόνας και εκπαίδευση. Ο ρόλος της εικονικής ιδεολογίας*. Αθήνα: Πολύτροπον.
- Σιβροπούλου, Ε. (2006). Εικονογραφημένες μικρές ιστορίες: από τις σχέσεις κειμένου και εικόνας στον διδακτικό πειραματισμό. *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγική Σχολή, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Περίβιβλος 2005, Πρακτικά Βιβλιολογικής Διημερίδας* (σσ. 123-127). Φλώρινα: Βιβλιολογείον.
- Σπυριδάκη, Ε. (2010). *Η οπτική σκέψη στη σύγχρονη εκπαίδευση*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 25, 2017, από Artmag: <http://www.artmag.gr/articles/art-thinking/item/1865-the-optical-thought-at-modern-education>
- Στάμου, Φ., Τρανός, Τ., & Χατζησαββίδης, Σ. (2004). Η «Ανάγνωση» και η «Παραγωγή» Πολυτροπικότητας σε Μαθησιακό Περιβάλλον: Πρώτες Διαπιστώσεις από μια Διδακτική Εφαρμογή. *Πρακτικά της 24ης Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας* (σσ. 666-672). Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. Ανάκτηση από <http://archeia.moec.gov.cy/sd/288/polytropikotita.pdf>
- Χατζησαββίδης, Σ. (2006). Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών. (Προετοιμασία του κοινωνικού μέλλοντος των μαθητών). Στο Χ. Τσολάκης (Επιμ.), *Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παγγλωσσία: Η' Πανελλήνιο Συνέδριο Αφιέρωμα στον Αχιλλέα Τζάρτζανο* (σσ. 113-114). Θεσσαλονίκη: Κώδικας.
- Χοντολίδου, Ε. (1999). Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός Υπολογιστής, 1*, 115-118. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Χοντολίδου, Ε. (2005). Αλλαγές στις εκδοτικές πρακτικές παιδικού βιβλίου: το παράδειγμα του βιβλίου. Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες του Ιουλίου Βερν. Στο Ο. Σέμογλου – Κωνσταντινίδου (Επιμ.), *Εικόνα και Παιδί* (σσ. 89-97). Θεσσαλονίκη: (χ.ό.).

- Χριστοδούλου, Α. (1996). Σημειωτική και Διαφήμιση. *Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία*. 12, pp. 51-62. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.
- Χριστοδούλου, Α. (2002). Σημειωτική ανάλυση ξενόγλωσσου μαθησιακού υλικού: Η παρουσίαση πολιτισμικών χαρακτηριστικών σε εγχειρίδια ιταλικής. Α.Π.Θ. Σχολή Φιλοσοφική. doi:10.12681/eadd/13131
- Χριστοδούλου, Α. (2003). *Σημειωτική Ανάλυση και Πολιτισμός στην Ξένη Γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Χριστοδούλου, Α. (2007). *Σημειωτική και σχολικά εγχειρίδια*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Χριστοδούλου, Α. (2012). *Παιδεία, εκπαίδευση, αξίες. Σημειωτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Barthes, R. (1988). *Εικόνα, μουσική, κείμενο*. (Γ. Σπανός, Μεταφρ.) Αθήνα: Πλέθρον.
- Boklund-Λαγοπούλου, Κ. (1980). Εισαγωγή. Στο Κ. Boklund-Λαγοπούλου (Επιμ.), *Σημειωτική και Κοινωνία, Διεθνές Συνέδριο της Ελληνικής Σημειωτικής Εταιρίας, Θεσσαλονίκη, 22-23 Ιουνίου 1979* (σσ. 7-16). Αθήνα: Οδυσσέας.
- Boklund-Λαγοπούλου, Κ. (1982). Οι σύγχρονες μέθοδοι ανάλυσης λογοτεχνικών κειμένων. *Φιλολογος*(29), σσ. 145-162.
- Chandler, D. (1994). *Σημειωτική για Αρχαρίους*. (Μ. Κωνσταντοπούλου, Μεταφρ.) Ανάκτηση από semiotics.nured.uowm.gr/wp-content/uploads/2013/05/ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ-ΓΙΑ-ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ.pdf
- Cohen, L., & Manion, L. (1997). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (Χ. Μητσοπούλου, & Μ. Φιλοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Έκφραση.
- Cole, M., & Cole, S. (2002). *Η ανάπτυξη των παιδιών: Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία* (Τόμ. 2). (Ζ. Μπαμπλέκου, Επιμ., & Μ. Σόλμαν, Μεταφρ.) Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Eco, U. (1988). *Θεωρία Σημειωτικής*. (Ε. Καλλιφατίδη, Μεταφρ.) Αθήνα: Γνώση.
- Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2010). *Η ανάγνωση των εικόνων. Η Γραμματική του Οπτικού Σχεδιασμού*. Φ. Παπαδημητρίου, (Επιμ). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Maccoby, E. (1995). Ο ρόλος των γονέων στην κοινωνικοποίηση των παιδιών: Μια

ιστορική αναδρομή. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επιμ.), *Αναπτυξιακή Ψυχολογία, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον* (σ. 619).

Salkind, N. (2002). *Θεωρίες της ανθρώπινης ανάπτυξης*. (Δ. Μαρκουλής, Μεταφρ.) Αθήνα: Πατάκης.

Sontag, S. (1993). *Περί φωτογραφίας*. (Η. Παπαϊωάννου, μτφρ). Αθήνα: Φωτογράφος. Στο Ε. Βέζου, (2014). *Η δεκαετία 1940-1950 στην Ελλάδα μέσα από φωτογραφικό υλικό: Σημειωτική ανάγνωση του φωτογράφου Κ. Μπαλάφα*. (Μεταπτυχιακή διατριβή, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα, Ελλάδα). Αθήνα: Φωτογράφος. Ανάκτηση από <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/16199>

Sorlin, P. (2004). *Κοινωνιολογία του κινηματογράφου*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Tulviste, P., & Wertsch, J. (1995). Ο L.S. Vygotsky και η σύγχρονη αναπτυξιακή ψυχολογία. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επιμ.), *Αναπτυξιακή Ψυχολογία, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον* (Μ. Σόλμαν, Μεταφρ., σσ. 369-370). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Vygotsky, L. (1997). *Νους στην κοινωνία. Η ανάπτυξη των ανώτερων ψυχολογικών διαδικασιών*. (Σ. Βοσνιάδου, Επιμ.) Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσσες

Barry, A. M. (2012). Visual Communication and Learning. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*, 3415-3415. doi:10.1007/978-1-4419-1428-6_2484

Barthes, R. (1977). *Rhetoric of the Image*. (S. Heath, Trans.) London: Fontana Press. Retrieved January 15, 2016, from <https://rosswolfe.files.wordpress.com/2015/04/roland-barthes-image-music-text.pdf>

Bruner, S. J. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Goldstein, S., & Naglieri, J. (Επιμ.). (2011). Vygotsky's Social Development Theory. *Encyclopedia of Child Behavior and Development*, 1550. doi:10.1007/978-0-387-79061-9_6337

Hogan, J., & Ojle, M. (2012). Piaget, Jean. *of the History of Psychological Theories*, 795-

796. doi:10.1007/978-1-4419-0463-8_233

Labouvie-Vief, G. (2015). Cognitive–Emotional Development in Childhood. *Integrating Emotions and Cognition Throughout the Lifespan*, 10, 45-47,67-88. doi:10.1007/978-3-319-09822-7_4

Levin, J., Anglin, G., & Carney, R. (1987). *On Empirically Validating Functions of Pictures in Prose* (Vols. 1, Basic Research). In D. Willows & H. Houghton, (Ed.), *Psychology of Illustration*. New York: Springer-Verlag.

Lin-Lu, Z., & Doshier, B. (2012). Visual Literacy. *Encyclopedia of the Sciences of Learning*, 3415-3415. doi:10.1007/978-1-4419-1428-6_2484

Rezabek, L. L. (2005). Why visual literacy: Consciousness and convention. *Tech trends*, 49(3), 19–20. doi: <https://doi.org/10.1007/BF02763642>

Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. New York: Oxford University Press.

Saragatsi, S., Christodoulou, A., Kyridis, A., Fotopoulos, N., & Bambakidou, I. (2017). *Sociology School Textbook for 3rd Grade-High School, Semiotic Analysis of Illustration*. doi: <https://doi.org/10.5296/jsr.v8i2.11618>

Seguin, R. (1989). *The elaboration of school textbooks. Methodological guide*. Retrieved Δεκέμβριος 15, 2016, from UNESCO: http://www.unesco.org/education/pdf/55_16.pdf

Serafini, F. (2010). Reading Multimodal Texts: Perceptual, Structural and Ideological Perspectives. *Children Literature in Education*, 41, 85-104. doi: <https://doi.org/10.1007/s10583-010-9100-5>

Wolfram, L. (2012). Piaget, Jean (1896–1980). *Encyclopedia of the Sciences of Learning*, 2631-2633. doi:10.1007/978-1-4419-1428-6_482

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1-Περιεχόμενα βιβλίου

1η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η κοινωνία
Ενότητα Α': Η Οικογένεια
Κεφάλαιο 1ο: Η Οικογένεια, τα μέλη της και οι μεταξύ τους σχέσεις
Κεφάλαιο 2ο: Ρόλοι, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών της οικογένειας
Κεφάλαιο 3ο: Δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένεια
Ενότητα Β': Το Εκπαιδευτικό Σύστημα
Κεφάλαιο 1ο: Το εκπαιδευτικό σύστημα και το σχολείο
Κεφάλαιο 2ο: Ένα σχολείο για όλους
Ενότητα Γ': Η Εκκλησία
Κεφάλαιο 1ο: Η Εκκλησία της Ελλάδος
Κεφάλαιο 2ο: Άλλα θρησκευόμενα στην Ελλάδα
Ενότητα Δ': Οργάνωση κοινωνικής και πολιτικής ζωής
Κεφάλαιο 1ο: Οι Δήμοι και οι Κοινότητες στην Ελλάδα
Κεφάλαιο 2ο: Οργάνωση – Διοίκηση των Δήμων και Κοινοτήτων
Κεφάλαιο 3ο: Οι εκλογές στον Δήμο
Κεφάλαιο 4ο: Η οικονομική οργάνωση των Δήμων
Κεφάλαιο 5ο: Οργανωμένες ομάδες – Σύλλογοι

2η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η πολιτεία
Ενότητα Α': Κράτος και πολίτευμα
Κεφάλαιο 1ο: Το Κράτος
Κεφάλαιο 2ο: Το πολίτευμα και οι μορφές του
Κεφάλαιο 3ο: Το Δημοκρατικό Πολίτευμα
Κεφάλαιο 4ο: Οι λειτουργίες της κρατικής εξουσίας
Κεφάλαιο 5ο: Το ελληνικό Σύνταγμα
Ενότητα Β': Κράτος και πολίτης
Κεφάλαιο 1ο: Δικαιώματα και υποχρεώσεις του πολίτη
Κεφάλαιο 2ο: Πνευματικά δικαιώματα
Κεφάλαιο 3ο: Πολιτική άμυνα και Πολιτική προστασία
Κεφάλαιο 4ο: Η ενημέρωση του πολίτη

3η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση
Ενότητα Α': Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα
Κεφάλαιο 1ο: Η Ευρωπαϊκή Ένωση: όργανα και λειτουργίες της
Κεφάλαιο 2ο: Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση
Κεφάλαιο 3ο: Σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Ενότητα Β': Οι Ευρωπαίοι Πολίτες
Κεφάλαιο 1ο: Λαοί και πολιτισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Κεφάλαιο 2ο: Δικαιώματα και υποχρεώσεις των Ευρωπαίων Πολιτών

4η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα
Ενότητα Α': Διεθνείς Οργανισμοί και Οργανώσεις
Κεφάλαιο 1ο: Παγκόσμια προβλήματα
Κεφάλαιο 2ο: Ο ρόλος των Διεθνών Οργανισμών
Ενότητα Β': Τα ανθρώπινα δικαιώματα
Κεφάλαιο 1ο: Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Κεφάλαιο 2ο: Τα δικαιώματα του παιδιού

Πίνακας 2- Το ερωτηματολόγιο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΦΥΛΟ: _____

ΗΛΙΚΙΑ: _____

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

ΠΟΛΗ/ΧΩΡΙΟ: _____

Απαντήστε στις ερωτήσεις

- 1) Από το βιβλίο Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή της ΣΤ Δημοτικού βρείτε τρεις φωτογραφίες που σας κάνουν ιδιαίτερη εντύπωση (γράψτε το νούμερο της εικόνας και την σελίδα που βρίσκεται)

Νο φωτογραφίας:		Αριθμός σελίδας:	
''		''	
''		''	

- 2) Πόσο ενδιαφέρουσα είναι για σένα η κάθε φωτογραφία:

2.1 Αριθμός φωτογραφίας: __
(κυκλώστε τον αριθμό που επιθυμείτε)

Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
1	2	3	4	5

Γράψτε με δυο λόγια το γιατί;

2.2 Αριθμός φωτογραφίας: __
(κυκλώστε τον αριθμό που επιθυμείτε)

Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
1	2	3	4	5

Γράψτε με δυο λόγια το γιατί;

2.3 Αριθμός φωτογραφίας: __
(κυκλώστε τον αριθμό που επιθυμείτε)

Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Αρκετά	Πολύ
---------	------	--------	--------	------

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Γράψτε με δυο λόγια το γιατί;

- 3) Τι αισθάνεστε όταν βλέπετε τις φωτογραφίες; (Γράψτε στο κουτάκι: Χαρά, Φόβο, Θυμό, Λύπη, Έκπληξη, Αποστροφή, Ντροπή, τίποτα)

1 ^η Φωτογραφία	
2 ^η Φωτογραφία	
3 ^η Φωτογραφία	

- 4) Τι πληροφορίες-αξίες παίρνετε από αυτές τις φωτογραφίες;

1^η Φωτογραφία:

2^η Φωτογραφία:

3^η Φωτογραφία:

Σας ευχαριστούμε πολύ για την συμμετοχή σας!

